

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

1 MART 2003 BAŞBAKANLIK TEZKERESİ'NİN REDDEDİLME NEDENLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MERT MAHİR GÖZ**

GAZİANTEP – 2016

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

1 MART 2003 BAŞBAKANLIK TEZKERESİ'NİN REDDEDİLME NEDENLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MERT MAHİR GÖZ**

**TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. BİLAL ÇIPLAK**

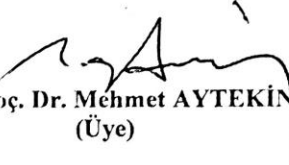
GAZİANTEP – 2016

KABUL VE ONAY

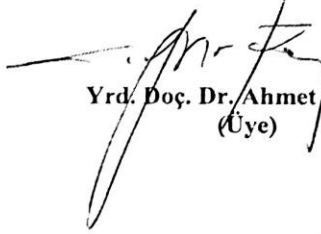
Mert Mahir GÖZ tarafından hazırlanan “1 Mart 2003 Başbakanlık Tezkeresi'nin Reddedilme Nedenleri” başlıklı bu çalışma 24.03.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Bilal ÇIPLAK
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AYTEKİN
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KESER
(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 24/03/2016

Doç. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi “1 MART 2003 BAŞBAKANLIK TEZKERESİ’NİN REDDEDİLME NEDENLERİ.” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 24/03/2016

Mert Mahir GÖZ

ÖNSÖZ

Son yıllarda Ortadoğu bölgesinde kurulmak istenen yeni düzen çerçevesinde adımlar atılmakta, yeni sınırlar ve devletler oluşturulmak istenmektedir. 11 Eylül 2001 saldırılarıyla başlayan ve o tarihten günümüze aralıksız devam eden olaylar bölgenin en önemli ülkelerinden biri olan Türkiye'yi de etkilemektedir. 11 Eylül saldırılarının akabinde ABD tarafından ortaya konan terörle savaş kavramı doğrultusunda yeni denklemler kurulmakta ve bölge yeniden tasarlanmaktadır. Bunun başlangıç noktalarından biri olarak kabul edilen Irak Savaşı ile Türkiye de bu sürece dâhil edilmek istenmiştir. ABD'nin özellikle NATO kapsamında bölgedeki en önemli müttefiklerinden biri olan Türkiye'den yardım talebi ile başlayan 1 Mart 2003 Tezkeresi, Türkiye ve bölge adına önemli sonuçlar doğurmuştur. Nitekim verilen bu tezkere kararı halen tartışılmakta ve etkileri devam etmektedir. Bu çalışmada 1 Mart 2003 Tezkeresi'ne verilen ret kararının nedenleri araştırılıp, Türkiye'ye olan etkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Bilal Çıplak'a teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Gaziantep, 2016

Mert Mahir GÖZ

ÖZET

11 Eylül 2001, süper güç ve dünyanın hamisi rolündeki ABD'nin Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi gibi ticari-stratejik ve siyasi açılardan önemli kurumlarına düzenlenen saldırı olması nedeniyle son derece önemli bir tarihtir. Özellikle Soğuk Savaş sürecinin ardından tek kutup olarak görülen ABD'nin süper güç imajı, söz konusu saldırılar nedeniyle ağır darbe almıştır. Yaşanan bu olaylar neticesinde güvenlik politika ve stratejilerinde değişikliklere giden ABD idaresi için yeni bir “düşman” hulus etmiştir. ABD tarafından “İslami Terör” olarak adlandırılan ve özellikle Ortadoğu'da istikrarsızlığa yol açarak bölge ve dünya barışını tehdit eden ülkeler tarafından desteklenen radikal islami terör örgütleri ABD'nin yeni hedefi haline gelmiştir. ABD mevzu bahis bu örgütleri ve elinde nükleer silah bulundurarak dünya barışını ve istikrarını tehdit eden Saddam Hüseyin yönetimini sonlandırmak mefkûresiyle Irak'a savaş açmıştır.

Ülkesinden binlerce kilometre uzakta olan bir bölgede yürütülecek olan operasyonun başarılı olabilmesi için bölgedeki müttefik devletlerden dostluklarını göstermelerini isteyen ABD yönetimi, Irak'ın sınır komşusu ve bölgedeki en güçlü müttefiklerden biri olan Türkiye'nin de kapısını çalmıştır. Askeri, siyasi, lojistik ve ekonomik temelli her türlü desteği Türkiye'den talep eden ABD'nin bu taleplerine cevap verilebilmesi için TBMM'nin onayına sunmak üzere bir Başbakanlık tezkeresi hazırlanmıştır. Literatüre 1 Mart Tezkeresi olarak geçen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması için Hükümet'e yetki verilmesine ilişkin Başbakanlık Tezkeresi 1 Mart 2003'te TBMM tarafından görüşülerek reddedilmiştir. Söz konusu tezkerenin reddedilmesi yakın siyasi tarihimizde çok önemli bir karar olarak görülmektedir. Öyle ki; bu kararın etkileri, günümüze kadar uzanmakta ve Türkiye'nin ulusal güvenlik çıkarlarını etkilemektedir.

Çalışmada, TBMM tarafından 1 Mart 2003 tarihinde oylanan Başbakanlık Tezkeresi ele alınmış olup, AK Parti Hükümeti'nin büyük çoğunluğunun desteğine rağmen tezkerenin hangi şartlar ve nedenler doğrultusunda kabul edilmediği araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Irak Cumhuriyeti, Irak Savaşı, Terör, Tezkere, Müzakere

ABSTRACT

September 11, 2001 is an extremely important date in terms of the world's superpower patron, the United States Pentagon and the World Trade Center in the role of trade as major institutions of the organized and politically-strategy. Superpower image of the one pole United States especially after the Cold War process, has been hard hit due to the attack. As a result of these events occurred in the transformation of security policies and strategies for the outgoing U.S. administration has occurred new enemy. Islamic terrorist groups, supported by countries threatening world peace and causing instability especially in the Middle East, called "Islamic terrorist" by the United States, has become the new target of the United States. USA has declared war on Iraq to end Saddam Hussein's government that threaten world peace and stability keeping nuclear weapons.

U.S. administration, ask countries that are thousands of miles away in an area that will be conducted to show the activities to be successful allies in the region of the states friendships, knocked the door of Turkey, one of the most powerful ally in the region, and Iraq's border neighbour. Military, political, logistical and financial support on the basis of all kinds to meet the demands from Turkey that the United States request include Parliament's approval for the permit to be submitted to the Prime Minister. Noted in the literature as March 1, the Turkish Armed Forces to foreign countries, and the presence of foreign armed forces in Turkey Prime Minister's Permit granting authority to the government on 1 March 2003 interviews were rejected by Parliament. Rejection of the note is seen as a very vital decision in our recent political history. Hence; the effects of this decision, extends to the present day and affects Turkey's national security interests.

In this study, Prime Ministry Memorandum voted out on March 1, 2003 by Grand National Assembly of Turkey being discussed, reasons and circumstances are investigated as why the memorandum was not accepted despite the support of the majority of AK Party Government.

Key Words: Republic of Turkey, United States of America, Republic of Iraq, Iraq War, Terrorism, Memorandum, Negotiation

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. Çalışmanın Kapsamı	1
1.2. Araştırma Sorusu	10
1.3. Araştırmanın Amacı	12
1.4. Çalışmanın Önemi	12
1.5. Yöntem ve Bilgi Kaynakları	14
1.6. Çalışmada Karşılaşılan Zorlukları	16
1.7. Tez Planlaması	16
İKİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
2.1. Tezkere Dönemi ve Öncesi Türkiye Konjonktürü	15
2.1.1. 1 Mart 2003 Öncesi Türkiye'deki Siyasi Durum	15
2.2. AK Parti'nin 1 Mart Tezkeresi'ni Destekleme Nedenleri	27
2.2.1. Ekonomik Sebepler	35
2.2.2. İstikrar ve Güvenlik Temelli Sebepler	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. 1 Mart Tezkeresi Aleyhine Görüşler	57
3.1.1. 1 Mart Tezkeresi'nin Reddedilme Nedenleri	57
3.1.1.1. BM Meşruiyeti Sorunu ve Hukuki Nedenler	59
3.1.1.2. AK Parti Grubunda Bölünmeler ve Kurumlar Arası Uyuşmazlık	63
3.1.1.3. Ulusal ve Uluslararası Kamuoyu Tepkisi	69
3.1.1.4. Muhalefetin Etkin Çalışmaları	84
3.1.1.5. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Tutumu	94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

4.1. Sonuç ve Değerlendirme	100
-----------------------------	-----

KAYNAKÇA

EKLER

Ek 1. Hüseyin Çelik ile Mülakat	115
Ek 2. Oya Akgönenç ile Mülakat	120
Ek 3. Dengir Mir Fırat ile Mülakat	123
Ek 4. Abdurrahman Kurt ile Mülakat	127
Ek 5. Irak Haritası	130
Ek 6. Yağmur Hattı	131
Ek 7. Türkiye ve ABD Arasında Müzakere Edilen Siyasi Belge	133
Ek 8. Türkiye ve ABD Arasında Müzakere Edilen Siyasi Belge	134
Ek 9. Başkan Bush'un Gül'e Yazdığı Mektup	136

Ek 10. Başkan Bush'un Gül'e Yazdığı Mektup	137
Ek 11. 1 Mart Tezkeresi	138
Ek 12. Gül'ün Saddam'a Yazdığı Mektup	141
Ek 13. ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Wolfowitz Başkanlığındaki Heyet ile Yapılan Görüşmenin Ana Noktaları	143

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: ABD'nin Petrol İthalat.....	30
Tablo 2: PKK'nın 1999-2007 Yılları Arasındaki Eylem Sayısı.....	48
Tablo 3: Deneklere Göre ABD'nin Irak'a Müdahalesinin Gerçek Sebepleri.....	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Ortadoğu Haritası	29
Şekil 2: Dünya Petrol Rezervleri.....	30
Şekil 3: PKK'nın 1999-2007 Yılları Arasındaki Eylem ayısı	47
Şekil 4: ABD'ye Olumlu Bakanların Oranı.....	71
Şekil 5: 2000-2005 Yılları Arasında Ülkemiz Genelinde Yapılan Silah-Mühimmat Kaçakçılığı Operasyonları ve Yakalanan Silah Sayısı.....	77

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB:** Avrupa Birliği
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- AGSP:** Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
- AKP:** Adalet ve Kalkınma Partisi
- ANAP:** Anavatan Partisi
- AOÇ:** Atatürk Orman Çiftliği
- BM:** Birleşmiş Milletler
- BMGK:** Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- BOP:** Büyük Ortadoğu Projesi
- CENTKOM:** Birleşik Devletler Ana Kumanda Merkezi
- CENTO:** Merkezi Antlaşma Teşkilatı
- CIA:** Merkezi İstihbarat Teşkilatı
- CHP:** Cumhuriyet Halk Partisi
- DAEŞ:** Irak Şam İslam Devleti
- DEHAP:** Demokratik Halk Partisi
- DTÖ:** Dünya Ticaret Örgütü
- DSP:** Demokratik Sol Parti
- DYP:** Doğru Yol Partisi
- FP:** Fazilet Partisi
- GP:** Genç Parti
- IMF:** Uluslararası Para Fonu
- ISAF:** Uluslararası Güvenlik Destek Gücü

IŞİD: Irak Şam İslam Devleti
KADEK: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KDP: Kürdistan Demokrat Partisi
KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİS: Kitle İmha Silahı
KYB: Kürdistan Yurtseverler Birliği
MHP: Milliyetçi Hareket Partisi
MGK: Milli Güvenlik Kurulu
MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OHAL: Olağan Üstü Hal
OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PJAK: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
PKK: Kürdistan İşçi Partisi
PYD: Demokratik Birlik Partisi
RP: Refah Partisi
SP: Saadet Partisi
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB: Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği
TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD: Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği
YPG: Halk Koruma Birlikleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ: ÖNEM TEORİ VE METODOLOJİ (YÖNTEM)

1.1.Çalışmanın Kapsamı

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) karşı bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Amerika'da büyük bir etki yapan bu saldırıda, American Airlines'a (Amerikan Havayolları) ait Boeing 767 ve Boeing 757 tipi iki uçak kaçırılmış ve birbiri ardına Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine çarparak çökmelerine neden olmuştur. Ardından yine 767 tipi üçüncü bir uçak Pentagon'a¹ çarpmış ve bina zarar görmüştür. Son olarak 757 tipi dördüncü bir uçak ise, Pennsylvania'nın Pittsburgh kenti yakınlarında düşürülmüştür (Tunalı, 2010: 35). Yaşanan bu trajedi neticesinde 3000 kişi ölmüş ve bu durum Ortadoğu'daki radikalizmin ne boyutta olduğunu göstermiştir (Çıplak, 2014: 58). Zati bu açıdan 11 Eylül olayları, bölgesel güvenlik problemlerinin küresel etkilerini ortaya çıkarmış ve bölgesel güvenlik problemlerini de küreselleştirmiştir (Küçükşahin, t.y. : 43).

Literatüre "11 Eylül Saldırısı" olarak geçen bu saldırı, Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenlik kavramı ve güvenlik yapılanmalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir (Akgün, 2006: 11). Nitekim saldırılar sonucunda yeni küresel güvenlik tehditleri – terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, zayıf devletler vb. uluslararası güvenlik gündeminin tepesine oturmuştur (Turgut, 2006: 21).Bu doğrultuda mevcut güvenlik politikalarında transformasyonlara giden Amerika Birleşik Devletleri, *asimetrik savaş*² kavramı çerçevesinde küçük ve zayıf devletlerin terör örgütlerini kullanarak büyük ve güçlü devletlere yönelik tehdit oluşturmasına yönelik politikalarını bertaraf etme yoluna gitmiştir.

¹ ABD Savunma Bakanlığı Karargâhı

²Güçsüz olan askeri birliklerin daha güçlü olan askeri birliklere karşı yürüttüğü gayri nizami harp unsurlarını da barındıran savaş yöntemidir.

Tarihinde 1942'deki Pearl Harbor baskınından sonra ikinci kez kendi saldırıya uğrayan ABD, dış ve güvenlik politikasını yeniden oluşturmuş, buna göre de terörün siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlerini ortadan kaldırmak ve kitle imha silahı (KİS) terörizmini önlemek amacıyla bir dizi plan ve önlem geliştirmiştir (Udum vd., 2008: 264). Bu amaç doğrultusunda “Önleyici Saldırı Konsepti” ya da diğer adıyla “*Bush Doktrini*” olarak bilinen ve potansiyel tehditleri aktif hale gelmeden yok etmeyi amaçlayan ulusal güvenlik stratejisi, ABD'nin politikalarında yerini bulmaya başlamıştır(Özdağ'dan [2001] aktaran Akçay, 2010a: 67). Öyle ki bu noktada Başkan Bush'un klasik Soğuk Savaş metaforlarını yeniden kullanmaya başladığı görülmüş, “Komünizm” yerine “terörizm” ve “terörizme karşı savaş” kavramları ABD dış politikasının başat jeopolitik söylemi haline gelmiştir (Atmaca, 2011: 175). Elindeki her türlü kaynağı küresel terör şebekesini çökertmek için kullanacağını, teröristlerin mali kaynaklarını kurutacaklarını ve teröristleri destekleyen ve barındıran ülkeleri takip edeceklerini ifade eden Bush yönetimi bu doktrin çerçevesinde “Haydut Devletler” kavramını geliştirmiştir(Çelik, 2014: 34).

Görüldüğü üzere G. Bush liderliğindeki ABD için yeni bir dönemin ilk sinyalleri verilmiştir. Nitekim ABD Başkanı George Bush'un 15 Eylül 2001'de kendi halkına yönelik yapmış olduğu konuşma, ABD idaresinin gelecek dönemde ortaya koyacağı politikalar açısından oldukça anlamlıdır:

“Sizden istenen sabırlı olmanız, çünkü bu savaş kısa sürmeyecektir. Sizden istenen azimli olmanız, çünkü bu savaş kolay geçmeyecek. Sizden istenen kuvvetli olmanız, çünkü zafere giden yol uzun olabilir.” Yine aynı konuşmada, Başkan Bush tarafından bundan sonra izlenecek politikaların alacağı şekil, şu sözlerle ifade edilmektedir;

“ABD'ye savaş açanlar, kendi yıkımlarını kendi elleriyle seçmişlerdir. Zafer, terörist örgütlere ve onlara kucak açıp destekleyenlere yönelik bir dizi kararlı eylemle sağlanacaktır. Sizi temin ederim ki, sembolik bir eylemle yetinmeyeceğiz. Bizim vereceğimiz karşılık çok kapsamlı, güçlü ve etkili olmalıdır”(Taşdemir, 2006: 154).

11 Eylül Saldırıları neticesinde hulul eden güvenlik risk ve zafiyetlerini bertaraf etmek için çok yönlü bir strateji geliştiren ABD idaresi, bu strateji kapsamında uluslararası terörizmin merkezi ve mütemmim cüzü olarak nitelendirdiği ülkeler olan Irak ve Afganistan'a

müdahaleyi içeren bir politika başlatmıştır. Yaşanan bu gelişme ABD-Ortadoğu ve dünya açısından yeni bir dönemi başlatmıştır.

11 Eylül sonrası Müslüman dünyadaki radikalizmin temel nedeni olarak demokrasi eksikliğini gören ABD iki ayaklı bir politika uygulamıştır. Başlangıçta teröre destek veren Irak ve Afganistan gibi ülkelere askeri bazda baskılar uygulayan ABD bir yandan da Ortadoğu Dostluk Girişimi'ni (2002) kurmuştur. Böylece askeri gücünün yanında yumuşak gücüne de başvuran ABD, Ortadoğu'da demokrasinin ve insan haklarının gelişimini, iktisadi kalkınma vb. unsurları destekleme iddiasıyla Ortadoğu Ortaklık İnisiyatifi'ni oluşturmuştur. Nitekim ABD, bu minvaldeki politikasını 2003 yılının sonlarına doğru ortaya atılan Büyük Ortadoğu Projesi üzerine yoğunlaştırarak sürdürmüştür (Bağcı ve Sinkaya, 2006: 20). Kullanmış olduğu yumuşak güç bağlamında da NATO, AB ve G8 gibi uluslararası organizasyonları bu sürece dâhil eden ABD, bu doğrultuda Ortadoğu'daki radikalizmi bitirmeyi hedeflemiştir (Çıplak, 2014: 59). Söz konusu politika uyarınca, Ortadoğu bölgesinde ekonomik gelişme ve ilerleme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerleri destekleyerek bölgedeki radikalleşmenin önlenmesi adına strateji belirlemiştir. Bu iki ayağın şiddet kısmını oluşturan stratejiler çerçevesinde Ortadoğu bölgesindeki radikal terör örgütleri ve onların hamisi olan devletlere karşı savaş açan G. Bush yönetimindeki ABD, özellikle Afganistan ve Irak Cumhuriyeti'ne yönelik ciddi adımlar atmaya başlamıştır.

Yaşanan saldırıları herhangi bir örgüt üstlenmemiş olmakla birlikte ABD, *El Kaide'nin*³bu saldırıları gerçekleştirdiğine dair güçlü kanıtları olduğunu ileri sürmüştür. Boston Havaalanı'nın otoparkında terk edilmiş olarak duran kiralık bir aracın bagajında bir adet Kuran'ı Kerim bulunduğunu ifade eden Amerikan polisi, ayrıca alanda bir çanta içinde Arapça "Uçuş Teknikleri" adlı başka bir kitap bulunduğunu belirtmiştir. (<http://arsiv.sabah.com.tr/2001/09/13/d20.html>)

Yaşanan bu süreç doğrultusunda yeni güvenlik stratejisini, insanlık onurunu yüceltmek, terörizm ve kitle imha silahlarına karşı dünyanın güvenliğini sağlama şeklinde tanımlayan Bush yönetimi, 11 Eylül saldırısının önce gelen zanlılarından olan El-Kaide örgütünün üssü olan Afganistan'a karşı uygulamıştır (Özbek'ten [2002] aktaran Akçay, 2010a: 67). Afganistan'a karşı "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" adı altında savaş başlatan ABD, "haydut"

³ Kuruluş

ve “terörist” devletlerin saldırılarına karşı önlem almak için onlara “önceden saldırmak”nosyonunu meşru bir politika olarak tanımlanmıştır. Ó Tuathail ve Shalley ABD’nin bu davranışını dünya üzerinde yeni bir jeopolitik düzen kurma çabası olarak tanımlar(Ó Tuathail ve Shelley’den [2004] aktaran Atmaca, 2011: 175).

ABD, Türkiye’den de NATO Antlaşması’nın 5. Maddesi uyarınca Afganistan’a yönelik operasyona destek vermesini istemiştir. Bu talep neticesinde ortaya çıkan Afganistan’a asker gönderilmesine dair Ekim 2001 Afganistan Tezkeresi Demokratik Sol Parti (DSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Anavatan Partisi (ANAP) ve Doğru Yol Partisi’nin (DYP) desteğiyle 100’e karşı 319 oyla Türkiye Büyük Millet Meclisi’den (TBMM) geçmiştir (Hale, 2007: 91). ABD idaresi, bu çerçevede Taliban yönetimindeki Afganistan’dan El Kaide lideri Usame Bin Ladin’i teslim etmesini ve ülkedeki terörist kampların kapatılmasını istemiştir. Nitekim ABD Başkanı Bush 11 Eylül Saldırıları’ndan sonra Amerikan Kongresi’nde yapmış olduğu ulusa sesleniş konuşmasında şunları ifade etmiştir:

“...11 Eylül Saldırıları’nı gerçekleştiren örgütün Usame Bin Laden liderliğindeki El Kaide olduğunu ve bu örgütün Afganistan’daki Taliban rejimiyle ilişki halinde olduğuna dair elimizde kaynaklar mevcuttur. Amerika’nın Afganistan’dan yerine getirilmesini istediği talepleri şunlardır: El Kaide yöneticilerini bize teslim edin ve kamplarını ortadan kaldırın.

...Tüm ülkelere sesleniyorum. Bu savaşta bize katılın

...Tüm milletlere çağrıda bulunuyorum. Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle. Bu gündün sonra hangi rejim terörü destekliyorsa ABD tarafından düşman olarak ilan edilecektir.” (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/200109208.html>).

ABD’nin ciddiyetini gören Afganistan, 11 Eylül Saldırısı’nı kınayıp Usame Bin Ladin’i yargılamayı önerse de bunu ciddiye dahi almayan ABD uluslararası bir güçle 7 Ekim 2001’de Afganistan’a saldırmıştır (Çakmak vd., 2012: 274). 11 Eylül’ün intikamını almak amacıyla Afganistan’a saldıran Amerika, iki ay süren yoğun bombardıman sonunda başkent Kabil’i ele geçirmiştir. 11 Eylül olayıyla Amerika’nın 1989’dan beri istediği rüzgârı arkasına alan II. Bush iktidarı, Fransız yazar Alain Joxe’un deyimiyle “*Kaos İmparatorluğunu*” kurma yolunda büyük bir adım atmıştır (Günay vd., 2008: 584). Afganistan’ı Taliban’dan temizlemek ve Usame Bin Ladin ile Molla Ömer’i ele geçirerek Afgan halkına güvenlik ve

kalkınma getireceğini ifade eden ABD yönetiminin bir sonraki hedefi ise Saddam yönetimindeki Irak Cumhuriyeti olmuştur (Mahalli, 2006: 134).

Aslen Irak yönetiminin devrilmesi planları daha önceden yapılmaya başlanmıştır. Çünkü 7 Kasım 2000 tarihindeki seçim sonucu yönetime gelmiş olan Yeni Muhafazakârlar⁴, 1997 yılında ilan ettikleri Project for the New American Century (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi) ile Clinton'a gönderdikleri mektupta, daha 11 Eylül Saldırıları gerçekleşmediği halde Irak ve Afganistan'a müdahale edilmesi, İran ve Suriye'nin etkisizleştirilmesi, İsrail'in desteklenmesi ve askeri harcamaların arttırılması gibi politikaların yürütülmesi gerektiğini dile getirmiş ve Clinton politikalarını eleştirmişlerdir (Altuntaş'tan [2009] aktaran Tunalı, 2010: 37). Bu konjonktür altında, ABD eski Başkanı Clinton tarafından imzalanan 1998, Ekim tarihli *Irak'ın Kurtuluş Yasası* yapılan bu baskının en belirgin göstergesidir. (<http://akademikperspektif.com/2012/12/02/maliki-barzani-catismasi-ve-irak/>). Bunun yanı sıra ABD Başkanı G. Bush da, Saddam Hüseyin'i devirerek Irak'ı özgürleştirmeyi 2000 yılı başkanlık seçimlerinden önce siyasi hedef olarak açıklamıştır (Bölükbaşı, 2008: 26). Öyle ki, 29 Ocak 2002'de G. Bush yatığı ulusa sesleniş konuşmasında, Kuzey Kore, İran ve Irak'ı "şer üçgeni" ilan etmiş ve Irak'ı ilk hedef olarak gösterince dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, Saddam Hüseyin'e bir uyarı mektubu göndermiştir. Ecevit, Saddam'a gönderdiği mektupta şunları ifade etmiştir:

"Komşumuz Irak'la dostluk ilişkilerimizi ve işbirliğimizi geliştirmeye ne kadar önem verdiğimizizi ve ülkenizin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne ne kadar özen gösterdiğimizizi, bu uğurda büyük özverilerde bulunduğumuzu herhalde takdir edersiniz.

Şimdi Irak yeni bir tehditle karşı karşıyadır. Bu tehdidin önlenmesi için yoğun girişimlerde bulunuyoruz. Fakat bizim girişimlerimizden olumlu sonuç alınabilmesi, herşeyden önce, Irak'ın ivedilikle bazı somut adımlar atması; özellikle de BM'nin silah denetimi önündeki tüm engelleri bir an önce kaldırması gereklidir. Eğer durum çok ciddi olmasa size bu hatırlatmada bulunma zorunluluğunu duymazdım. Topraklarınızı BM denetimine açmazsanız, çıkabilecek vahim olaylardan Türkiye de büyük zarar görebilir. O nedenle de bu konuya çok duyarlıyız.

⁴ Neoconservatism

Çağımızda uluslararası saydamlık çok yaygındır. Onun için bu konuda aşırı duyarlılık gösterilmesi gereksizdir. Biz, Irak'ın güvenliğinin ve toprak bütünlüğünün sağlam temellere dayanması için üstümüze düşenleri yapmayı, kendi ulusal çıkarlarımız açısından da görev biliriz. Sizden BM denetimi önündeki engelleri bir an önce kaldırmanızı önemle rica ederim.' (http://arsiv.ntv.com.tr/news/134678.asp)

Türkiye'den gelen bu uyarı mektubunun vahametini kavrayamayan Saddam Hüseyin 7 Şubat'ta göndermiş olduğu mektupta Ecevit'e şu şekilde karşılık vermiştir.

“Allah'ın selamı üzerinize olsun;

En başta belirtmek isterim ki, biz ilkelerle ilgiliz. İnaniyoruz güçleri ellerinde bulunduranların, hukuka aykırı imkânları fırsat bilerek ve başkalarının haklarına tecavüz ederek ortaya koydukları davranış, Türkiye, Irak ve bölgedeki diğer ülkelerin desteklemeyeceği bir durumdur. Her şeye rağmen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarında etkili olan ülkeler ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri bilmektedir ki, Irak bütün kararlara uymuştur. Bu karşılık bu ülkeler de üzerlerine düşeni yerine getirmek mecburiyetindedirler. Bunun başında Irak'a uygulanan ambargonun kaldırılması gelmektedir.

Irak meselesiyle ilgilenmek ABD'nin küstah ve saldırgan tutumu içinde olmamalıdır. ABD öncelikle saldırgan tutumundan ve ambargodan vazgeçmelidir. Saldırgan politikalara devam edildiği sürece uluslararası hukuk temellerine, adalete, hakkaniyete ve Güvenlik Konseyi kararlarına dayanan kapsamlı bir sonuca ulaşılması mümkün olmayacaktır.

ABD istediği zaman ve istediği koşulda geçmişte yaptığı gibi doğrudan ve ya inceleme ekipleri üzerindeki gücünü kullanarak ve saldırgan tutum izleyerek bahaneler üretebilir. Bundan dolayı bölgedeki bütün ülkeler, ABD'nin bu politikasıyla yüzleşmeye çalışmalı ve Amerika'ya boyun eğmemelidir (Bila, 2007: 58-59).

Irak Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in geçmişteki saldırganlığı ve kitle imha silahlarını kullanmış olmasını bölgeye yapılacak askeri bir müdahalenin en önemli sebepleri arasında sayan ABD, bölge güvenliğini tehdit eden ve uluslararası terörizmin merkezi olarak nitelendirdiği Irak'a 20 Mart 2003'te savaş açmıştır (Tunç, 2004: 10). Çünkü ABD'ye göre, nükleer tehlike var olduğu sürece ABD mutlak bir caydırıcılığa sahip olmalıdır (Erdurmaz vd., 2010: 186). Saddam Hüseyin başkanlığındaki Irak'ın, El Kaide'yi himaye ederek ona destek verdiğini ileri süren Amerika Birleşik Devletleri, ülkesinden binlerce kilometre uzakta olan Irak ve dolayısıyla Ortadoğu'ya yönelik askeri müdahalenin efektif bir şekilde gerçekleştirilmesi için bölgedeki en güçlü müttefiki olan Türkiye Cumhuriyeti'nden yardım istemiştir. Nitekim ABD Savunma Bakan yardımcısı Wolfowitz ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Grossman'ın 17 Temmuz 2002 tarihinde Ankara'ya yaptığı ziyarette Başkan Bush'un Irak'a yönelik askeri harekât kararını tam olarak vermese de hazırlıklara başlanması talimatı verdiğini, kendisinin de bu durumu Ankara'ya iletmek için gönderildiğini söyleyerek Türkiye'den beklenen desteği somut olarak dile getirilmiştir (Bölükbaşı, 2008: 27). Mevcut Irak İdaresi'ni devirme kararlılığıyla askeri bir operasyona karar veren ABD bu amaçla Irak'ın kuzeyinden de bir cephe açmak istemiş ve bu doğrultuda 2002 yılından başlayarak Türkiye'den taleplerde bulunmuştur (Çakmak vd. , 2012: 276). Bu arada iç siyasette 19 Şubat MGK toplantısındaki Sezer-Ecevit tartışmasıyla hulul eden 2002 ekonomik krizi ile zayıflayan koalisyon hükümeti, Başbakan Ecevit'in rahatsızlığı nedeniyle türbülansa girmiştir (Apar, 2009: 57). Yaşanan bu kötü gidiş neticesinde 3 Kasım 2002'de Türkiye erken seçime gitmiş ve oyların %34,2'sini alan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), TBMM'de 363 sandalye kazanarak tek başına iktidar olmuştur. Meclis'e girebilen diğer parti ise Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olmuştur. AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan yasaklı olduğu için milletvekili seçilememiş, Hükümeti kurma görevi Abdullah Gül'e verilmiştir. Başbakanlık görevini Gül'e devreden Ecevit üç tavsiyede bulunmuştur:

- 1) Irak'ta sakın savaşa girme
- 2) Kıbrıs'ta Karpaz'ı sakın verme
- 3) Ekonomik programı mutlaka sürdür (Bila, Milliyet Gazetesi, 20.11.2012).

Tezkereye ihtiyatlı davranan Ecevit Hükümeti iktidarının sonlanıp Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle tezkerenin geçmesi hususunda umutlanan ABD, özellikle 2002 yılından başlayarak Irak Harekâtı konusunda Türkiye'den yardım istemiştir (Bila, 2007: 126). Amerika'dan gelen bu yardım talebi üzerine Türkiye iç ve dış siyasetinde hareketli bir dönem

başlamıştır. İşte böyle bir ortamda Fazilet Partisi'nin (FP) “yenilikçi” kanadını oluşturan R. Tayyip Erdoğan ve arkadaşlarının yeni siyasal örgütlenmesini zor bir süreç bekliyordu (Özipek vd., 2012: 675).

Bölgede oluşacak olan yeni düzende yer almak ve içinde bulunduğu ekonomik kriz nedeniyle ABD'den gelecek ekonomik yardımları almak isteyen Ak Parti iktidarı bu nedenle 1 Mart 2003 Tezkeresi'nin kabul edilmesini desteklese de söz konusu tezkere 250 ret oya karşılık 264 kabul oyu almasına rağmen salt çoğunluk sağlanamadığından kabul edilmemiştir (Çakmak vd., 2012: 278). Yeni kurulan ve seçilen milletvekillerinin henüz tecrübesiz olduğu bir mecliste yapılan bu oylama sonucu verilen ret kararı tüm dünyanın ilgisini çekmiştir (Çıplak, 2014: 107). Sonuç o kadar sınırdadır ki, örneğin “Hayır” oyu verdiğini ilan eden dört bakandan üçü evet demiş olsa, tezkere geçmiş olacaktı. Ya da tezkereye çekinse oy veren 19 Ak Parti milletvekilinin yarısı genel kurulda oturup çekinse kalmak yerine kuliste oturup oy kullanmamış olsalar, tezkere yine kabul edilmiş olacaktı (Yetkin, 2004: 172). Nitekim dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Hüseyin Çelik; “*Kabinde benimle birlikte ret oyu kullanan Mehmet Aydın ve Ertuğrul Yalçınbayır ‘Evet’ deseydi tezkere geçmiş olacaktı demiştir.*” (58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile 04.01.2016 Tarihli Mülakat).

Tezkerenin geçmemesi Amerikalılarda adeta soğuk duş etkisi yapmış ve iki ülke arasındaki ilişkileri iyice germiştir (Arı, 2012: 612). Uluslararası terörizme karşı savaşta Türkiye, ABD'ye Afganistan operasyonunda verdiği desteği Irak Savaşı söz konusu olunca sürdürmemiş ve bu mesele bu dönemde iki ülke arasındaki en önemli problem haline gelmiştir (Atmaca, 2011: 177). Çünkü 1 Mart 2003 Tezkeresi'nin geçmemesi Amerika'nın kuzeyden Irak'a girememesinin yanında Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) adına da bazı risklerin oluşmasına neden olmuştur. Ortadoğu bölgesinde dönüştürülmek istenen nüfusun Müslüman olması ve bu noktada İslam dünyasında laik bir demokrat ülke olan Türkiye'nin BOP kapsamında en ideal ortak olduğunu düşünen ABD için Türkiye'nin müttefikliği büyük öneme sahiptir (Bağcı ve Sinkaya, 2006: 23). Kendi programını tek taraflı olarak dayattığı intibası uyandırmamak için yerel hükümetlerin işbirliğine ihtiyaç duyan ABD, TBMM'den çıkan ret kararıyla sarsılmıştır. Tezkerenin geçmemesine, gerek Türk halkının, gerekse muhalefetin karşı olmasının yanı sıra ABD'nin savaş öncesi Türkiye'nin desteğini kesin alacağı varsayımıyla hareket etmesi, konuyu yeterince ciddiye almaması ve yeterli çalışmalar yapmaması neden olmuştur (Bal, 2006: 152). Söz konusu askeri harekât sürecinde Türkiye'nin desteğinden emin olan ABD yönetimini bu düşünceye sevk eden unsurların

başında, BOP ile iktidar partisi olan AK Parti dış politika anlayışının birbirini tamamlar nitelik olduğu gelmektedir. Öyle ki, Ak Parti kurucu lideri Erdoğan'ın bir konuşmasında kullandığı şu ifadeler bu düşünceyi destekler niteliktedir:

“Türkiye daha demokratik, daha özgür, daha barışçıl bir Ortadoğu görmek istemektedir; böyle bir bölge iyi yönetilecek ve etkin bir şekilde işleyen ekonomiye sahip olacaktır. Bu yanlışlıkla idealizm olarak görülmemelidir. Türkiye'nin kendi çıkarları istikrarlı ve barış içinde; birbirleriyle her düzeyde karşılıklı ilişki kurabilen komşulara sahip olmayı gerektirmektedir. Bu yüzden, Türkiye'nin bölgeye yönelik beklentileri BOP'un olumlu hedefleri ile uyumludur” (Bağcı ve Sinkaya, 2006: 27).

Sonuç olarak, BOP'un önemli ayaklarından birini oluşturan Irak'a yönelik askeri harekâta destek verilmesine dair 1 Mart Başbakanlık Tezkeresi, TBMM tarafından görüşülerek kabul edilmemiştir. Amerika'nın yürüttüğü askeri faaliyetlerin Irak'a saldırmak üzere Türkiye'ye gelecek ABD askeri birliklerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılacağını bilerek birinci tezkereyi kabul eden TBMM'nin, üç hafta sonra oylamaya sunulan 1 Mart 2003 tezkeresini niçin kabul etmediği tartışmalı bir konudur (Caniklioğlu, 2007: 38). Söz konusu tezkerenin reddedilmesi yakın siyasi tarihimizde çok önemli bir karar olarak görülmektedir. Öyle ki, bu kararın etkileri günümüze kadar uzanmakta ve Türkiye'nin ulusal güvenlik çıkarlarını etkilemektedir (Pınar, 2008, 47).

İşte bu çalışmada; Amerika Birleşik Devletleri'nin, Irak özelinde Ortadoğu'ya yönelik başlatmış olduğu askeri müdahalede, Türkiye'nin oynadığı rol ve bu kapsamda Türk askerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı ülke askerlerinin Türkiye'de konuşlandırılması için TBMM'de oylanan “1 Mart 2003 Başbakanlık Tezkeresi” kararı incelenecektir. Hükümetin hangi sebepler doğrultusunda tezkereye destek verdiği başlıklar halinde ele alınacaktır. Söz konusu tezkerenin geçmesi yönünde politika yürüten Ak Parti hükümetinin çabalarına rağmen Meclis'in vermiş olduğu ret kararı, nedenleriyle birlikte araştırılacaktır. Mevzu bahis tezkereye Ak Parti grubundan dahi muhalefetin olması tüm unsurlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmada, 1 Mart 2003 Tezkeresi ile ilgili belgeleri toplama, verileri sınıflandırma, kavramsal çözümlenmeler yapma ve nihai kerte de yorumlama şeklinde olacaktır. 1 Mart 2003

Tezkeresi ile ilgili süreci tüm minvalleriyle ortaya koymak adına enstitüler ve düşünce kuruluşlarından elde edilen ikincil veriler, ilgili kitaplar, makaleler ve resmi demeçlerden yararlanılacaktır. Bu doğrultuda;

- Dönemin etkin ya da bilgi sahibi politikacıları ile yarı yapılandırılmış mülakat yapılarak, resmi ve gayri resmi görüşmelerde bulunulacaktır.
- Dönemin Meclis Tutanaklarının Taranması (Türkiye'nin yanı sıra ulaşılabilirse Irak Cumhuriyeti'nin kayıtlarının taranması)
- Gazete Taraması
- Türkiye'deki bilimsel kuruluşlar ile düşünce kuruluşlarının verilerinin taranması.
- Konu ile ilgili kitap, akademik makale, akademik tezlerin taranması yapılacaktır.

1.2.Araştırma Sorusu

Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli politik merhalelerinden biri olan "1 Mart Tezkeresi" sancılı bir süreç olarak hafızalarda yer etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve kurulmuş olan koalisyonun en büyük ikinci ortağı olan İngiltere, S. Hüseyin'i devirmek ve Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak amacıyla başlatmış oldukları savaş nedeniyle 2003 yılının ilk ayında NATO'dan destek istemişlerdir (Şahin, 2006: 67). Bu doğrultuda NATO kapsamında müttefiki olan Türkiye'den de yardım talep eden ABD, bu çerçevede Irak'a kuzeyden de cephe açmanın yolunu aramıştır. Yaşanan süreç zarfında söz konusu tezkerenin geçmesi ya da geçmemesi hususunda kar-zarar analizleri yapılmış ve nihai kertede tezkerenin geçmesi için gerekli olan salt çoğunluk sağlanamamıştır (Bölükbaşı, 2008: 92).

Gerek kamuoyunun ekseriyeti gerekse yazarlar başta olmak üzere akademisyenler tezkerenin TBMM'den geçmesine rıza gösterilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öyle ki; AK Parti hükümetine yakın yazarlar dahi özellikle Müslüman eliyle Müslüman kanının dökülmemesi, Irak'ta ABD'nin "paralı askeri" olacağımız gibi nedenleri ileri sürerek söz konusu tezkerenin karşısında yer almışlardır (Yetkin, 2004: 170). Tezkereye karşı çıkan cenahın dile getirdiği diğer hususların başında gelenler ise; söz konusu savaşta rol almak; sınır komşumuz olan Irak ile yıllarca sürebilecek bir gerginliğe sebep açabileceği, Irak'ta istikrarsız bir yapının oluşabileceği ve bundan en fazla etkilenen ülkenin Türkiye olabileceği iddia edilmiştir. Bu iddialar kapsamında, uzun vadede Irak'tan Türkiye'ye yönelik tehditlerin

olabileceği, özellikle terör örgütü Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) daha etkin kullanılarak Türkiye zararına faaliyetlerde kullanılabileceği ifade edilmiştir (Bölükbaşı, 2008: 167). Farklı bir tepki de MHP ve Mehmet Ağar'ın başında bulunduğu DYP'den gelmiştir. Milliyetçi geleneği temsil eden bu cephenin Irak Savaşı'na bakışı, siyasi olarak ABD'nin emellerine alet olunmaması yönünde olmuştur (H. Güngör, 2009: 106). Öyle ki hangi yönde oy verecekleri hususunda kararsız olan bazı AK parti milletvekilleri ile görüşen DYP Başkanı Mehmet Ağar'ın AK Parti meclis grubunu böldüğü ileri sürülmüştür (Bölükbaşı, 2008: 87). Tüm bunların yanında ABD'nin Irak'a müdahalesinde, Türkiye'nin aktif rol alması gerektiğini düşünen kesimler de olmuştur. Örneğin TÜSİAD ve Boğaziçi Üniversitesi Dış Politika forumu tarafından düzenlenen "Irak Krizi: Askeri Müdahale ve Siyasi Gelecek" konulu konferansın açılışında konuşan Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Başkanı Tuncay Özilhan, savaşın çıkmasını istemediklerini ancak savaş olacaksa, Türkiye konuşlandırma iznini vermese bile gerçekleşeceğini, bu durumda da Türkiye'nin, kendi çıkarları için bu savaşın tamamen dışında kalmaması gerektiğini, istemediği gelişmelerle karşılaşmamak için ve süren krizin derinleşmemesi için, asker konuşlandırma ve asker sevk etme kararını almak durumunda olduğunu söylemiştir(<http://www.hurriyet.com.tr/tezkere-yi-onaylayin-bolgede-aktif-rol-alin-130826>).

Hülasa; Türkiye'de Meclis başta olmak üzere karar birliği ve genel uzlaşımın sağlanamadığı "1 Mart 2003 Başbakanlık Tezkeresi", Meclis tarafından kabul edilmemiştir. Bu tezde, Amerika Birleşik Devletleri'nin yardım talebini içeren 1 Mart 2003 Başbakanlık Tezkeresi'ne, Ak Parti hükümetinin müspet karşılık vermesine rağmen TBMM tarafınca olumlu bir karşılık verilmemesinin nedenleri araştırılacaktır. Hükümetin hangi nedenlerden dolayı söz konusu tezkereyi desteklediğinin yanı sıra muhalif kanadın hangi nedenleri öne sürerek karşı çıkmasının sebepleri açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada;

- i) TBMM tarafından 1 Mart 2003'te oylanarak Başbakanlık Tezkeresi süreci incelenerek, Hükümetin hangi sebepler ve şartlar nedeniyle tezkereye destek verdiğini açıklamak amaçlanmaktadır.

- ii) 1 Mart Tezkeresi'nin geçmesi yönünde politika güden Ak Parti hükümetinin uğraşlarına rağmen TBMM'nin vermiş olduğu ret kararının nedenlerini açıklamak amaçlanmaktadır.
- iii) TBMM tarafından 1 Mart 2003 tarihinde oylanan Başbakanlık tezkeresi sürecinin incelenerek mevzu bahis bu süreç paralelinde oluşan konjonktürü çeşitli boyutlarıyla ortaya koymak ve buradan hareketle elde edilen veriler ışığında gelecek dönemlere bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmaktadır.

1.4.Çalışmanın Önemi

Çalışma iki neden doğrultusunda uluslararası ilişkiler ve karşılaştırmalı siyaset alanında tartışma amaçlanmaktadır. Ak Parti Hükümeti'nin tezkereye hangi neden ve şartlar altında destek verdiği tezin ilk ayağını oluştururken, tezkereye karşı çıkan muhalif kanadın hangi nedenleri öne sürdüğü tezin diğer ayağını oluşturmaktadır.

ABD'de 2000 yılında yapılan seçimlerde başkanlık koltuğuna oturan George W. Bush ardından Amerikan dış politikasının yürütülmesinde etkili olan mevkilere “Neo-Con”⁵ olarak adlandırılan isimler getirmiştir. ABD'nin, dünyanın süper gücü ve hamisi olduğu düşüncesine sahip olan bu Yeni Muhafazakârlar, ABD dış politikasında bir takım değişikliklerin olacağı sinyalinin vermiştir (Pınar, 2008: 39). Öyle ki yaşanan 11 Eylül Saldırıları sonrası güvenlik stratejilerinde yapısal değişikliklere giden ABD idaresi, 2002 yılında açıklanan Bush Doktrini ile terörizmle mücadelede diğer devletlere çağrıda bulunarak “ya bizimle olursunuz ya da teröristlerle” demiştir (Tunalı, 2010: 37). Yine 2002 yılında Arap ve Türk temsilcilerinin İzmir'de toplandığı bir toplantıda Amerikalı temsilciler “*Önleyici Müdahale*” doktrinini ortaya atmışlardır (Köni, 2007: 109). Görüldüğü üzere yeni Amerikan politikasında artık “Sovyet Tehdidi” retoriğinin yerini “Terör Tehdidi” retoriği almış ve bu çerçevede ABD, Afganistan'a müdahale sırasında batılı müttefiklerin desteğini almayı amaçlamıştır (Arı, 2004: 495). Ancak bu yeni güvenlik stratejisi çerçevesinde başlatmış olduğu savaşta Avrupa ülkeleri ve Birleşmiş Milletlerden (BM) umduğu desteği bulamayan ABD Başkanı George Bush; “Irak'ta bir diktatörün Ortadoğu'ya hâkim olmasını ve medeni dünyayı sindirmesini sağlayacak silahları üretip gizliyor olmasını kabul edemeyiz ” diyerek bu konudaki kesin

⁵ Yeni Muhafazakârlar

tavrını

ortaya

koymuştur(www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/040202_irak_kronoloji.shtml).

Böylece BM onayını almadan meşruiyeti tartışmalı bir savaşa girme kararı alan G. Bush, 17 Mart'ta Saddam Hüseyin ve oğullarına Irak'ı terk etmeleri için 48 saat süre tanıdığı ve bu sürenin bitimiyle 20 Mart 2003'te Irak Savaşı'nı başlatmıştır (<http://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/iraq.usa1>).

Ülkesinden binlerce kilometre uzakta olan topraklarda savaş başlatan ABD, etkili bir askeri harekâtın organize edilmesi için NATO ve bu kapsamda Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Söz konusu bu talebin ardından iki ülke arasında başlayan mutabakat süreci sonunda 1 Mart Başbakanlık Tezkeresi hazırlanarak 25 Şubat 2003 tarihinde TBMM'ye gönderilmiştir. İlki hariç diğerleri gizli yapılan oturumlar sonucunda tezkereye 264 kabul, 250 ret, 19 çekimser oyu verilmiştir

(<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b039m.htm>). “Evet” oylarının fazla çıkması üzerine, başlangıçta tezkerenin kabul edildiği açıklansa da, CHP milletvekilleri, oylamaya katılan 533 milletvekilinin yarısının bir fazlası oy sayısının sağlanamamasından ötürü bu durumun tezkerenin iptali anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Bunun üzerine, dönemin Meclis Başkanı Bülent Arınç, “TBMM Toplantı ve Karar Yeter Sayısı” başlıklı Anayasa'nın 96. Maddesine göre Anayasa'da başka bir hüküm yoksa TBMM, üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir hükmüne dayanarak tezkerenin reddedildiğini açıklamıştır (Bölükbaşı, 2008: 92; Demirdaş, 2009: 56; Yetkin, 2004: 172). Söz konusu tezkerenin reddedilmesi yakın siyasi tarihimizde çok önemli bir karar olarak görülmektedir. Öyle ki, bu kararın etkileri günümüze kadar uzanmakta ve Türkiye'nin ulusal güvenlik çıkarlarını dahi etkilemektedir (Pınar, 2008, 47). Türk-Amerikan ilişkileri başta olmak üzere Türkiye'nin güvenliği ve stratejilerini doğrudan etkileyen bu ret kararının hangi şartlar ve nedenlerle alındığının araştırılması önem arz etmektedir. Ak Parti Hükümeti'nin hangi hedefler doğrultusunda söz konusu tezkereye destek verdiği, bu desteğe rağmen hangi nedenlerle kendi grubunda dahi bölünmelerin yaşandığının değerlendirilmesi büyük öneme sahiptir. Çünkü yaşanması muhtemel başka tezkere süreç ve kararlarında bir bakış açısı kazandıracaktır. Nitekim CNN Türk adlı televizyon kanalında Taha Akyol'un programında konuşan Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın “*Denklemin dışında kaldık. Keşke 1 Mart tezkeresi geçseymiş. Tezkerenin bu şekilde neticelenmesini doğru bulmadım. Bunlardan ibret alıp gelecekte aynı hataya düşmemek gerekir*” ifadesi bu görüşü destekler niteliktedir (Sevindi, Zaman Gazetesi, 22.02.2015).

1.5. Metodoloji (Yöntem) ve Bilgi Kaynakları

Tezde, 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından oylanan Başbakanlık tezkeresine hükümet tarafından verilen desteğin yanı sıra söz konusu desteğe rağmen TBMM tarafından kabul edilmeyişinin nedenleri araştırılmaktadır. Tez herhangi bir teoriye temellendirilmemiştir. Bununla daha özgür bir araştırma ortamının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmeme nedenlerinin araştırılırken daha geniş bir çerçeveye sahip olunacağı düşünülmüştür. Türkiye'nin, Irak ve bu bağlamda Ortadoğu'ya yönelik müdahaleyi kapsayan tezkereye yönelik aldığı kararın açıklanabilmesi için nitel ve nicel metot kombinasyonu kullanılmıştır. İstatistikî bilgi ve veriler, Türkiye'nin aldığı karar ve gelişen süreç hakkında bazı bilgiler sunsa da Türkiye'nin bölgeye yönelik tutumu ve bu doğrultuda aldığı kararların açıklanması hususunda yeterli değildir. TBMM'nin, 1 Mart 2003 tarihli Başbakanlık tezkeresine verdiği ret kararını açıklamak için ABD işgali sonrasında Irak'ta yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin ulusal güvenliğinin nasıl etkilendiği ve bu çerçevede politikacıların ne düşündüğünü bilmek gerekmektedir. Yani TBMM'nin ve Türkiye kamuoyunun söz konusu tezkereye neden karşı olduğunu açıklamak için sayısal veriler yetersizdir. Bu durumda elit görüşleri ve ikincil kaynaklar boşluğu doldurabilecek türdendir. Nitekim bu karmaşık yaklaşım doğrultusunda King-Keohane-Verba; aynı araştırma projesinde bazı önemli bilgiler toplanamadığını ancak istatistikî analiz için bazı uygun bilgilerin toplanabileceğini dile getirmişlerdir (Çıplak, 2014: 18). Bu görüş çerçevesinde nitel ve sayısal veri tipleri arasında fark gözetmeksizin yapılabilecek en uygun yöntemle araştırma sorusuna yön verilecektir.

Çalışmada, Ak Parti iktidarındaki Türkiye'nin ulusal ve uluslararası durumu incelenerek alınan tezkere kararındaki etkisi açıklanmaktadır. 1 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından oylanan Başbakanlık tezkeresine hükümet tarafından verilen desteğin yanı sıra söz konusu desteğe rağmen TBMM tarafından kabul edilmeyişinin nedenleri araştırılmaktadır. Bu doğrultuda süreç analizi tekniği kullanılacaktır. Ancak bununla birlikte süreç analizi deneysel analizlerden gelen sayısal verilerden ayrı tutulmamıştır. Nitekim Collier'e göre süreç analizinin amacı nitel bir araştırma yürütürken sayısal analizlerin avantajının da kullanılmasıdır (Çıplak, 2014: 18). Bu bize, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında, nedensel mekanizmalar ortaya çıkarılmasında yardımcı olacaktır. Bu yüzden söz konusu tezkere sürecinde bir yandan uluslararası genel durum dikkate alınırken diğer yandan

eşzamanlı olarak sistemik ve yerel unsurların etkisi incelenecektir. Bu süreci açıklamak için elit görüşlerden gelen alıntılar, ikincil kaynaklar ve sayısal veriler kullanılacaktır.

Veri kaynaklarını açıklamadan önce süreç analizi tekniğini daha da detaylandırmak yararlı olacaktır. Süreç analizi süreçlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla süreçlerin bir araya toplanmasıdır. Collier'e göre süreç analizi, nedensel sonuç çıkarma amacıyla birlikte kanıtın parçalarını teşhis eder. George ve Mc Keowna göre ise süreç yaklaşımında daha ziyade aktörleri uyaranları ortaya çıkarmaya çalışırlar. Kararlara varmak için bu uyaranları kullanarak karar verme süreci, daha sonra meydana gelen fiili davranış, dikkat, işleme ve davranışlar üzerindeki çeşitli kurumsal düzenlemelerin etkilerini ileri sürerler (Çıplak, 2014: 19).

Bu tezde yarı yapılandırılmış elit görüşme önemli bir yer tutmaktadır. Yarı yapılandırılmış ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler; düşünce liderleri, sıradan vatandaşlar, diplomatik personel ve sivil toplum kuruluşu liderleri ile yapılan görüşmeleri kapsamaktadır. Yapılan görüşmeler Ankara, Diyarbakır ve İstanbul'da gerçekleşmiştir. Görüşmeler 18 yaşını aşmış kadın ve erkeklerle yapılmıştır. Söz konusu bu görüşmeler ülkelerinde lider pozisyonunda olan bireylerle yapılmıştır. Türkiye'deki kültürden dolayı gayri resmi görüşmeler yapılmıştır.

Mevzu bahis bu görüşmeler boyunca, temel olarak, Ak Parti Hükümeti tarafından 1 Mart tezkeresine neden destek verildiğine, buna rağmen hangi nedenler doğrultusunda TBMM tarafından reddedildiğine odaklanılmıştır. Nitel analiz için diğer veri kaynakları, resmi web siteleri, deneysel kaynaklar kitap, makale, Türk bakanlıkları kaynakları ve düşünce kuruluşlarından bilgi ve veriler toplanmıştır.

1.6.Çalışmada Karşılaşılan Zorluklar

Tez yazım aşamasında bir takım zorluklarla karşılaşmıştır. Öncelikle tezi dökümanlandırmak amacıyla yapılan katalog taramasında ulusal bilimsel veri tabanlarının eksikliğiyle karşılaşmıştır. Mevcut bilgilere ulaşmada teknik zorlukların olması nedeniyle bazı kaynaklara erişmek zaman kaybına yol açmıştır. Teknik zorlukların yanı sıra bilimsel dergilerin ücret talep etmesi, tez yazımında mevcut bilgilere ulaşmada ekonomik zorluklarla karşılaşılmasına neden olmuştur.

Teknik ve ekonomik zorlukların yanı sıra yaşanan mülakat yapma zorlukları da tez yazım sürecini geciktirmiştir. Yarı yapılandırılmış bir mülakat yönteminin yapıldığı çalışmada, mülakat yapılacak kişilere ulaşabilme hususunda zorluklar yaşanmıştır. Türkiye'deki siyasal kültürden dolayı mülakat yapılacak kişileri ikna edebilmek, çalışmada karşılaşılan zorluklardan biri diğeri olmuştur.

1.7.Tez Planlaması

Tez çalışması,sonuç kısmı hariç üç bölümden oluşacak şekilde planlanmıştır. Birinci bölümde öncelikle tezin kapsamı ortaya konacak, daha sonra ise tezde güdülen amaçlar belirtilecektir. Çalışma da hangi soruya cevap arandığı vurgulanarak, bu soruya hangi yöntem kullanılarak cevap verileceği ifade edilecektir.

İkinci bölümde tezkere öncesi Türkiye'de genel siyasi durum ele alınacaktır. Bunun, Türkiye'nin tezkere öncesi nasıl bir siyasi iklimde olduğu ve bu minvalde tezkereye karşı alacağı tavır zaviyesinden yararlı olacağı düşünülmektedir. Söz konusu dönemdeki koalisyon hükümetinden tek parti iktidarına geçiş dönemi ve siyasette yaşanabilecek eksen kaymaları dikkate alınarak, AK Parti öncesi ve sonrası tezkereye yönelik tutuma yer verilecektir.

Yine ikinci bölümde ABD'nin, Irak özelinde Ortadoğu'ya yönelik yeni stratejisi öz bir ifadeyle açıklanarak tezkerenin ortaya çıkma süreci nedenleriyle birlikte ifade edilmeye çalışılacaktır. Daha sonra 1 Mart 2003 Tezkeresi süreci ayrıntılı bir şekilde ele alınarak, Ak Parti Hükümeti'nin hangi nedenlerle 1 Mart Tezkeresi'ni desteklediği ve bu yönde attığı adımlar açıklanmaya çalışılacaktır. Yönetime henüz gelen Ak Parti Hükümeti'nin süreç içerisinde nasıl bir dış politika sergilediği anlatılmaya çalışılırken, parti içinde yaşanan görüş ayrılıkları ve bunların tezkereye etkisi ifade edilecektir.

Üçüncübölümde ise Irak Savaşı'na yönelik oluşan ulusal ve uluslararası tepkinin 1 Mart Tezkeresi'ni nasıl etkilediği ve bu doğrultuda tezkerenin hangi şartlar altında reddedildiği açıklanmaya çalışılacaktır. 1 Mart Tezkeresi'nin reddine sebep olan unsurlar ayrıntılı bir şekilde ele alınarak Türkiye'nin bu süreçte nasıl bir iklimde olduğu ifade edilecektir.

Sonuç bölümünde ise 1 Mart Tezkeresi'nin hangi nedenler ve şartlar altında reddedildiğinin cevabı ve yorumlanması şeklinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TEZKERE DÖNEMİ VE ÖNCESİ TÜRKİYE KONJÖNKTÜRÜ

2.1.1. 1 Mart 2003 Öncesi Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Siyasi Durum

ABD'nin Irak'a yönelik askeri müdahalesi ve bu kapsamda Türkiye'den destek talebi aslen 11 Eylül saldırılarından daha öncelere uzanmaktadır. ABD tarafından ilk olarak 1991 yılındaki Körfez Harekâtı'ndan sonra Türkiye'ye iletilen yardım talebi dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından müspet karşılanmamıştır. Yapılacak olası askeri harekât sonucunda Türkiye'nin güvenliği zaviyesinden sorunlar olabileceğini ifade eden Demirel, onun haricinde yapılacak her türlü faaliyete destek vereceklerini ABD tarafına iletmiştir (Yetkin, 2004: 18). Ancak Türkiye'nin sunduğu bu desteği yeterli bulmayan ABD ilerleyen dönemlerde de Irak'a askeri operasyon hususunda yardım talebini tekrarlamıştır. Öyle ki Türkiye'de yapılan genel seçimler sonrasında, Ecevit liderliğinde iktidara gelen Anasol-M Hükümeti⁶ koalisyonuna da bu talep yinelenerek, Türkiye'ye kendilerine yardım etmesi halinde Avrupa Birliği (AB) üyeliği ve PKK konusunda yardımcı olunacağı vaat edilmiştir (Akçay, 2010a: 70).¹⁷ Ağustos 1999'da Türkiye'de yaşanan deprem sonrasında Bill Clinton'un yaptığı ziyaret ve ekonomik yardımların bile Irak'a operasyon için Türkiye'den destek sağlamak amacıyla yapıldığı öne sürülmüştür (Cook ve Sherwood'tan [2006] aktaran Onulduran, 2004: 159).

Büyük Ortadoğu Projesi'nin başlangıçta hedef daha sonra ise model ülkesi olan Türkiye, ABD'nin Irak'a kuzeyden cephe açabilmesi adına büyük öneme sahipti (Günel, 2004: 159). Çünkü ABD açısından kuzey cephesinin açılması çok büyük faydalar sağlayacaktı. Uzmanların verdiği somut bilgilere göre, kuzey cephesi açılacak olursa Amerika'nın insan zayıtı % 11, açılmayacak olursa % 38 olacak, kuzey cephesinin açılması durumunda ABD'nin bu savaş için harçayacağı kaynak 99 milyar dolar, sadece güneyden girecek olursa

⁶ DSP-MHP-ANAP Koalisyonu

duruma göre harcayacağı kaynak 1,5 trilyon dolar olacaktır (Ali Bulaç, Zaman Gazetesi, 01.03.2003). Askeri sonuç almak bakımından da ABD kuzey cephesinin savaşın süresini olabildiğince kısaltacağını düşünmekteydi. Nitekim ABD yetkilileri kuzey cephesinin Türkiye üzerinden açılmaması halinde, savaşın başlamasının gecikmeyeceğini, ancak süresinin uzayacağını çeşitli fırsatlarda dile getirmişlerdir (Civaoğlu, Milliyet Gazetesi, 05.03.2003). Dönemin Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Sayın Mir Dengir Mehmet Fırat ise ABD'nin Türkiye'den talep ettiği kuzey cephesi hususunda şunları ifade etmiştir:

“Akdeniz’de uzun süredir bekleyen Amerikan askerleri islim üstündeydiler. Ancak tezkerenin Meclis’ten geçmemesiyle Amerikan kara birliklerinin morali bozuldu ve bu durum kayıplarının artmasına neden oldu. Oysaki Irak’a, Türkiye üzerinden girilseydi, kuzey Irak’taki Kürtlerin de yardımıyla rahat bir şekilde harekât yürütülmüş olacaktı. Ancak 1 Mart Tezkeresi’nin geçmemesi nedeniyle tanımadıkları bir alan olan Şii bölgesinden Irak’a giren Amerika’nın maddi ve insan kaybı planlanandan çok daha fazla oldu.” (58 Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ile Yapılan 05.01.2016 Tarihli Mülakat)

Bu nedenlerle Türkiye’yi ikmal üssü kullanmak isteyen ABD, *CENTKOM’un*⁷ 2001 yılının son aylarında hazırladığı askeri harekât planında, Türkiye üzerinden ikinci bir cephe açılmasını öngörmüştür (Zeyrek, Radikal Gazetesi, 04.12.2002; Bölükbaşı, 2008:18).

ABD’nin Irak konusunda Türkiye’den talepleri ile ilgili ilk nabız yoklamasını Başkan Yardımcısı Dick Cheney, 19 Mart 2002’de Ankara ziyareti sırasında yapmıştır (<http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/vicepresident/vpphotoessay/part2/06.html>). Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu’yla da görüşen Cheney, Türkiye’nin tam desteğini beklediklerini belirtmiş ve savaş planlarının sonuçlandığında Türk tarafıyla paylaşılacağını ifade etmiştir (Bölükbaşı, 2008: 27). Başbakan Ecevit, somut olmayan bu isteği ihtiyatlı karşılamış, uluslararası meşruiyetin önemine vurgu yapmıştır (Tunalı, 2010: 38). ABD’nin Afganistan harekâtına barış gücü olarak destek olan Ecevit Hükümeti, Irak’a karşı olası bir operasyon konusunda aynı düşüncede değildi. Irak’a yönelik bir askeri operasyon ile ilgili olarak Türk yetkilileri siyasi açıdan en çok korkutan senaryo, operasyon sonrası Irak’ın toprak bütünlüğünün korunamaması ve Kuzey Irak’ta bir Kürt devleti kurulması olasılığı olmuştur.

⁷ Amerikan Merkez Kuvvet Komutanlığı

Türk hükümetine göre böyle bir senaryo, PKK tehdidinden yeni kurtulmuş bir Türkiye için Kürt sorununun yeniden alevleneceği anlamına gelmekteydi. Bu doğrultuda, ABD'nin, Saddam'ı devirme ısrarı ve Saddam sonrası bir Irak konusunda ortaya somut öneriler atamaması ve Afganistan benzeri bir planla Saddam'ı da Irak'ta var olan muhalefet güçleri ile iş birliği yaparak devirme planları, Türkiye'yi bölgesel istikrar açısından kaygılandırmaktaydı (Beriş ve Gürkan, 2002: 29). Bu doğrultuda Irak'ın toprak bütünlüğü ve özellikle Kuzey Irak bölgesindeki gelişmelerle ilgili kaygıları olan Türkiye, Irak'a yönelik olası bir askeri müdahaleye ihtiyatlıydı. Bölgede bir Kürt devletinin kurulmasından endişe eden Ecevit Hükümeti'nin, Saddam Hüseyin ve yönetimiyle ise bir sorunu yoktu (Bila, 2007: 44-46).Ancak, ABD'nin Irak'a gerçekleştireceği olası askeri harekât karşısında yaşanacak gelişmelerden etkilenmemesi mümkün olmayan Türkiye'nin, ulusal çıkarları doğrultusunda bu müdahaleye kayıtsız kalmasının söz konusu olmaması ve ayrıca ABD ile var olan müttefiklik ilişkisi konuya ilişkin adımların atılmasını zorunlu kılmıştır (Pınar, 2008: 48). Nitekim Türkiye'nin tüm çekinceleri ve itirazlarına rağmen, Başbakan Ecevit'in Ocak 2002 ziyaretinin hemen öncesinde Irak konusundaki söylemini yumuşatması Türkiye ile ABD arasında müzakereleri başlatmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'ye kuzey cephesi talebini ileten ABD tarafına ilk aşamada verilen karşılık şu şekilde olmuştur:

- 1) U-2 uçuşlarına talep edildiğinde izin verilecektir
- 2) İki ülke Irak konusunda askeri danışmalar, Dışişleri Bakanlığımız tarafından başlatılmış danışma sürecinin devamı olarak yapılabilir.
- 3) İstihbarat ekiplerinin geçişi, Türk havaalanları ve limanlarında keşif yapılması ve mutad uçuşların sayı ve kapsamının genişletilmesi konuları ayrıca değerlendirilebilir. Bu konular iki ülke arasında yapılacak askeri danışmalarda da daha ayrıntılı olarak ele alınabilir.
- 4) Kuzey Irak'ta 40 ila 60 kişilik grupların ABD'ye eğitim amacıyla götürülüp geri götürülmesi işlemine Türk makamlarının tam bilgi ve onayı çerçevesinde yapılması kaydıyla izin verilecektir (Bila, 2007: 171-172)

Yukarıda maddeler halinde belirtildiği gibi ABD Türkiye'ye taleplerini iletmış ve Türkiye'de ABD'nin bu taleplerine olumlu yanıtta bulunmuştur. Türkiye'nin U-2 casus uçaklarının uçuşlarına müsaade etmesi, Kuzey Irak'tan 40-60 kişilik grupların ABD'ye eğitim maksatlı gitmesine Türk makamlarının bilgi ve onayı çerçevesinde izin verilmesi, istihbarat ekiplerinin geçişi ve havaalanları ile limanlarında keşif yapılmasına ayrıca

değerlendirilebilecek bir konu olarak yaklaşılması Türkiye'nin ABD'ye yeşil ışık yakması anlamını taşıyordu (Karakol, 2009: 57).

Bu arada 3 Kasım 2002'de Türkiye'de genel seçimler yapılmış, oyların %34,2'sini alan AK Parti TBMM'de 363 sandalye kazanmıştır (Ak, 2009: 32; Tunalı, 2010: 38). AK Parti Genel Başkanı Recep Tayip Erdoğan yasaklı olduğu için milletvekili seçilememiş, Hükümeti kurma görevi Abdullah Gül'e verilmiştir. Meclis'e girebilen diğer parti ise CHP olmuştur. İktidara geldiği 2002 senesinde politik, ekonomik ve güvenlik politikalarıyla baskılanan ve bu yüzden bağımsız hareket ettiği söylenemeyen AK Parti iktidarı da ABD'nin tezkereye yönelik taleplerine olumlu karşılık vermiştir (Çıplak, 2014: 22; Karakol, 2009: 58). Öyle ki, 3 Aralık 2002 tarihinde Wolfowitz ve Grossman Irak dosyası ile birlikte yeni Başbakan Abdullah Gül ile Ankara'da bir araya gelmiştir. Dışişleri Bakanlığı tarafından sonradan her ne kadar yalanlanmış olsa da uzun süren bir günün ardından yapılan açıklamada "Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış hava sahamızı ve askeri tesislerimizi müttefikimiz ABD'nin kullanımına açarız" demiş ve Yakış'ın bu sözleri ile Türkiye ABD'ye bir kez daha yeşil ışık yakmıştır (Özen'den [2009] Aktaran Karakol, 2009: 57) Bu doğrultuda ABD tarafı Türkiye'ye baskılarını arttırmış ve taleplerinin somutlaştırılmış son şekli 21 Aralık 2002 günü ABD Büyükelçisi tarafından bizzat Başbakan Abdullah Gül'e sunulmuştur. Büyükelçi Pearson'un Başkan Bush'un sözlü mesajı şeklinde başbakana ilettiği hususlar ve kapsamlı talepler şu şekilde olmuştur:

- 1) ABD gerekirse Irak'ı zorla silahsızlandırmaya karardır. Uluslararası camia bunu Saddam'a somut olarak göstermelidir. Bu amaçlar askeri harekât planlamasına başlanması Irak üzerindeki baskının artırılması için gereklidir.
- 2) ABD, Türkiye'nin bu askeri harekâtı desteklemesini ya da fiilen katılmasını istemektedir
- 3) ABD ve koalisyon güçlerine Türk topraklarını ve hava sahasını kullanmada tam bir yararlanma, konuşlanma ve üst uçuş hakkı tanınması.
- 4) Türkiye üzerinden Irak'a geçecek kırk bini aşkın bir kara gücünün kabulü, buna eşdeğer mevcutlu bir gücün Irak'taki birliklere lojistik destek sağlamak amacıyla geçici olarak konuşlandırılması.
- 5) Türkiye'deki altı havaalanına askeri harekâta katılacak takriben 275 uçağın konuşlandırılması.
- 6) Silopi'de ve ileri harekât üssü olan Mardin'de yakıt ve cephane depolarının kurulması
- 7) Mersin, İskenderun ve Taşucu limanlarının indirme limanı olarak kullanılması.

- 8) Bu birliklerin Türkiye’de kalacağı bölgelerdeki inşaat çalışmaları için 3.500 personelin önceden Türkiye’ye gelmesi ve bu amaçla keşif faaliyetlerine başlanması.
- 9) 600 kişilik özel kuvvetler birliğinin sivil kıyafetlerle Kuzey Irak’a geçmesi ve İncirlik’ten U-2 istihbarat uçuşlarının yapılması.
- 10) Kuzey Irak’taki muhalif gruplara Amerikan Merkez İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından silah dağıtılması (Bölükbaşı, 2008: 29).

Türkiye ABD’nin bu taleplerini Marc Grossman’ın 27-28 Aralık tarihlerinde Ankara’ya yapmış olduğu ziyaret sırasında cevaplandırmıştır. Türk tarafını temsil eden müsteşar Ziyal, Türkiye’nin ABD’yi TBMM’nin onayına bağlı kalmak kaydıyla kuzey seçeneğinden mahrum bırakmayacağını belirtmiş ancak seksen bin kişilik bir kara gücünün kabul olmayacağını ifade etmiştir. Bu çaptaki kara birliklerinin Türkiye’de konuşlandırılmasından ziyade özel harekât ve hava unsurlarının üzerinden durulmasının Türkiye’yi rahatlatacağı belirtilmiştir. Bunların yanı sıra keşif faaliyetlerini hemen başlanabileceği ve keşif faaliyetlerinin sonrasında başlanacak inşaat faaliyetlerine olumlu bakıldığı belirtilmiştir (Bölükbaşı,2008: 29). Nitekim Türkiye, ABD’nin kullanmak istediği havaalanı ve limanların modernizasyon çalışmaları yapması için gerekli olan kararı 6 Şubat 2003 tarihinde 193 ret oyuna karşılık 308 kabul oyuyla kabul etmiştir (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b032m.htm>).

TBMM tarafından oylanarak kabul edilen bu tezkere Türkiye tarafından atılan somut bir adım olmuş ve ABD’nin, Türkiye tarafından kendilerine verilecek destek beklentisini en üst düzeye çıkarmıştır (Karakol, 2009: 60). Öyle ki, 1 Mart Tezkeresi’nin reddedilmesiyle ilgili dönemin ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld “*TheUnknown-Known*”⁸ isimli kitabında 1 Mart tezkeresinin reddedilmesiyle ilgili şunları yazmıştır:(<http://www.haberturk.com/polemik/haber/819489-1-mart-tezkeresinin-tutanaklari-aciklanacak-mi>; http://www.zaman.com.tr/dunya_rumsfeld-1-mart-tezkeresini-nasil-anlatti_1091060.html),"Amerikan yönetimi emindi. Ancak TBMM, jilet farkıyla ABD'nin geçiş talebini onaylamamıştı. Bölgedeki kilit bir NATO müttefikinden destek alınamaması, operasyonel açıdan ciddi terslik olmasının yanında, siyasi bir utançtı...’’.

Yaşanan bu gelişmelere rağmen Irak harekâtı öncesinde Türkiye'nin çabaları savaşın önlenmesi ve barışçıl bir yolun izlenerek uzlaşmaya varılmasını sağlamak yönünde olmuştur.

⁸TheUnknown-Known

Türkiye, işgal öncesinde sorunun öncelikle barışçıl yollardan çözülmesini, Irak'ın BM kararlarına uymasını ve BM kararı olmaksızın Irak'a güç kullanılmamasını arzu etmiştir (Arı, 2008: 25-26). Bu doğrultuda ilk olarak Saddam Hüseyin'e hitaben bir mektup kaleme alan Başbakan Gül, 10 Ocak 2003'te mektubu Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen aracılığıyla Bağdat'a göndermiştir. Saddam'a BM ile kesintisiz ve ikna edici bir işbirliğine gitmesinin tüm bölge için hayati bir önem taşıdığını vurgulayan Gül'ün bu mektubu Saddam Hüseyin üzerinde umulan etkiyi ne yazık ki yapmamıştır (Sever, 2015: 40). Ancak Gül liderliğindeki Türkiye, Saddam'ı ikna etmek için bir başka girişimde bulunarak, Irak'a komşu ülkelerin katıldığı bir dizi konferans düzenlemiştir. 23 Ocak 2003'te İstanbul'da yapılan toplantıda Türkiye, Ürdün, Suudi Arabistan, Mısır ve İran Dışişleri Bakanları Irak'a Konsey'in silahsızlanma talebine uyması, yoksa sonuçlarına katlanması yolunda açık bir ikazda bulunmuşlardır (Svistunova, 2003: 92). Bunların yanı sıra son bir hamle yapmak isteyen Başbakan Gül, 4 Şubat 2003'te Irak Başkan Yardımcısı Taha Yasin Ramazan'ı Ankara'ya davet etmiştir. Kimsenin farketmemesi için Atatürk Orman Çiftliği'ndeki (AOÇ), Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Köşkü'nde gerçekleşen görüşmede Irak tarafına savaşın kapıda olduğu ve BM denetiminin kabul etmeleri gerektiği ifade edilse de Ramazan; *“Biz mücadeleci bir milletiz. Korkmayız ve sonuna kadar savaşıyoruz”* demiştir (Sever, 2015: 40)

Görüldüğü üzere Türkiye'nin barış yanlısı çözüm önerilerini dikkate dahi almayan Bağdat Yönetimi tüm diyalog kanallarını kapatmayı tercih etmiştir. Nitekim yaşanan bu uzlaşma amaçlı süreç sonunda Başbakan Gül 5 Şubat'ta basın mensuplarına yapmış olduğu açıklamada şunları ifade etmiştir:

“Savaşız çözüm için Türkiye kadar her türlü yolu deneyen başka bir ülke yok. Bu saatten sonra günah bizden gitti. Türkiye de kendi menfaatlerini korumak zorundadır. Bizim irademiz dışında da bir savaş olursa Türkiye'nin sıkıntısı olacaktır. Irak'ın bölünmesi, Kuzey'de yeni bir devletin ortaya çıkmasını Türkiye istemez. Biz bundan sonra olayın dışındayız diyemeyiz, demememiz de gerekir. Hala barış imkânı olabilir. Ama stratejik ortağımız ABD ile ulusal çıkarlarımız doğrultusunda hareket edeceğiz.” (<http://www.hurriyet.com.tr/gul-gunah-bizden-gitti-126273>).

ABD idaresi, 6 Şubat 2003 tarihli tezkerenin TBMM'den geçmesine rağmen, Türkiye'den talep ettiği hususları tam olarak elde edememesinden dolayı baskılarını arttırmıştır. Bu baskılar karşısında Türk tarafı ise Kırmızı Çizgilerini şu şekilde ortaya koymuştur:

- 1) Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulması
- 2) Musul ve Kerkük'ün Kürtlerin yönetimine girmesi
- 3) Türkmenlerin yer aldığı her türlü oluşum ve Türkmenlerin can güvenliği
- 4) Irak'a yönelik harekâtın içinde doğrudan yer almadan uluslararası koalisyonun dışında kendi başına Kuzey Irak'a girerek ve tamamen bağımsız hareket etmek.
- 5) ABD'nin Türkiye'deki üslerden yararlanabilmesi de bu şartın ABD tarafından kabulüne bağlı olacak ve Kuzey Irak'a girecek Türk birliklerinin komutası Türk generalde olacaktır. Bunların dışında, Türkiye, Talabani ve Barzani'ye bağlı Kürt gruplarına verilmesi öngörülen silahların kendi denetiminde verilmesi ve savaştan sonra da kendi denetiminde toplanmasını istemiştir.

Bu son konu ile Türkiye'nin Kuzey Irak'a sevk edeceği asker sayısı ve bunların nerelerde konuşlanacağı gibi konularda ABD ile uzlaşma sağlanamamıştır (Arı, 2012: 636-637). Bir yandan K. Irak'taki Kürt unsurlar ile ulusal menfaatleri doğrultusunda işbirliği içerisinde olan ABD, diğer yandan da kuzey cephesine olan ihtiyaç nedeniyle Türkiye'yi tamamen dışlamamanın yollarını aramıştır. Benzetme yerindeyse Kürt gruplarla ABD nezdinde ilişkisini "evlilik" olarak gören ABD için, Türkiye adeta "evlilik dışı" birlikte olunacak bir dost halini almıştır (Bölükbaşı, 2008: 40). Ancak Kürt unsurlarla sağlamış olduğu işbirliği ve koordinasyonun yanı sıra Türk tarafıyla da ilişkileri devam ettirme amacıyla olan ABD bir ara yol bulma arayışında olmuştur. Türk yetkililerin sıkı pazarlığı hatta zaman zaman görüşmeleri bırakıp gitmeleri sonucu ABD idaresi, Türk tarafını ikna etmek için Türkiye lehine bazı kararlar almaya başlamıştır (Karakol, 2009: 62). Çünkü Irak operasyonunu Kuzey ve Güney olmak üzere iki cepheden yürütmek isteyen ABD, Türkiye'yi ana ikmal tesisi olarak kullanmayı amaçlamıştır (Zeyrek, Radikal Gazetesi, 08.01.2014). Ayrıca ABD'nin düşmanı konumunda bulunan başta İran olmak üzere, Orta Doğu, Balkanlar ve diğer Asya ülkelerinin Türkiye'nin komşusu olması ABD'nin böylesine bir müttefikin kaybedilmesini göze alamamasına neden olmuştur. (http://www.nytimes.com/ref/international/worldspecial/IRAQ_ENTERPRISE.html?_r=0)

Bu doğrultuda iki ülke arasında Kürt grupların Musul ve ya Kerkük'e ya da Türkmenlere saldırması durumunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kuvvet kullanabileceği hususunda antlaşmalar sağlanmıştır.

Genel itibariyle görüşmeler esnasında ortaya çıkan ve önem arz eden tüm sorunlar, Türk askerinin Kuzey Irak'a girmesi, kuvvet kullanması, Kürt gruplarının silahlandırılması, Türkmenlerin korunması, Türk birliklerinin Amerikalı komutana bağlı olması konularının hepsi Türkiye lehine çözülmüştür. Nitekim Türkiye lehine neticelenen bu görüşme süreci, özellikle ABD yönetimi ve kamuoyunda tezkerenin kesinlikle geçeceği şeklinde yorumlanmıştır (Karakol, 2009: 63). Nitekim dönemin Ak Parti Genel Başkan yardımcısı Mir Dengir Mehmet Fırat şöyle demiştir:

“Türkiye’de tezkerenin geçeceğine dair öyle bir izlenim vardı ki hem biz hem de ABD yönetimi adeta şok olduk. ABD konaklama yatırım ve kiralama hususunda dahi gerekli anlaşmaları yapmış, askeri ve sivil tüm hazırlıklarını tamamlamıştı. Bunun yanı sıra Akdeniz’de uzun süredir bekleyen Amerikan askerleri islim üstündeydiler.”(58. Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ile 05.01.2016 Tarihli Mülakat).

ABD tezkerenin geçeceğinden emin bir şekilde hazırlıklarını tamamlarken Türkiye’de de aynı şekilde hazırlıklar yapılıyordu. Öyle ki Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) bölgeye intikalleri ve diğer hazırlıkları büyük ölçüde tamamlanmıştı. Kuzey Irak’ta girilecek bölgede ve cephe gerisinde görev yapacak 62 000 personel harekât bölgesinde toplanmıştı. Kuzey Cephesi için Türkiye üzerinden Irak’a girecek ABD 4. Piyade Tümenini taşıyan savaş gemileri 18 Şubat 2003’te Kıbrıs’ın batısına gelmiş ve denizde bekliyordu. 8 gemiden oluşan ikinci ve üçüncü muharebe grupları Doğu Akdeniz’e doğru seyir halindeydi. Akdeniz’de 15, Basra Körfezi’nde 44 ve Umman’da 20 gemi harekât emrini bekliyordu. Bunların 5’i uçak gemisiydi. Bölgede 462’si savaş uçağı olmak üzere 700’den fazla uçak bulunuyordu. Nefesler tutulmuştu. Araziye çıkmış olan Türk askerler, Washington, Bağdat, Barzani, Talabani, peşmergeler ve PKK, TBMM’nin tarihi oturumunun sonucunu bekliyordu (Bölükbaşı, 2008: 86).

İşte böyle bir ortamda gelişen tezkere oylaması, Anayasa’nın 96. Maddesinde öngörülen oylamaya katılanların salt çoğunluğuna ulaşamadığı için sadece üç oy eksikliğiyle kabul

edilmemiştir (Arı, 2008: 126). Bir önceki tezkerenin geçmiş olması ve uzun süren pazarlıklar sonucunda tezkerenin geçeceğine inanmış olan ABD Hükümeti, kötü bir sürprizle karşılaşmıştır (Karakol, 2009: 64). Nitekim Ak Parti ve TSK'yi, liderlik yapamamakla suçlayan ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz, CNN Türk'te yapmış olduğu söyleşide şunları ifade etmiştir:

“Oylamanın yapıldığı ve reddedildiği günün sonrasın, Türkiye bizim ödediğimizden daha büyük bir bedel ödemiştir. Türkiye'ye verilmesi düşünülen ekonomik yardım paketi beklenenden çok daha büyük olabilirdi. Eğer karar geçseydi, Irak'ta istikrarı sağlamak için bu kadar zaman kaybetmezdik. Zaten bu da Türkiye'nin lehine olan bir durum değil.

Bu senenin başında Ankara'ya yaptığım ziyarette, Türk tarafının Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devleti kurulması konusundaki hassasiyetini anladığımız defalarca dile getirmiş ve böyle bir durumun olmayacağını, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunacağını söylemişim. Fakat ilginçtir bugün Barzani ve Talabani Irak'ın geleceğinde anahtar rol oynayan iki unsur haline gelmiştir.” (<http://politikaakademisi.org/2012/06/15/1-mart-tezkeresinin-turk-dis-politikasina-etkisi/>).

Nitekim M. Barzani'nin (Yılmaz, 2010: 99), “Açıkça konuşalım, Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmemesi karşılığında, biz de Kerkük ve Musul'a girmeme yönünde ABD ile anlaşmaya varmıştık” ifadesi bu durumun somutlanmasıdır. Bu açıklamalardan sonra, ABD'nin tezkerenin reddiyle birlikte Irak'ta müttefik olarak Türkiye'yi değil Kürtleri gördüğü anlaşılmaktadır (Yetkin, 2004: 274; Tunalı, 2010: 49).

Yaşanan zorlu tezkere sürecinde söz konusu tezkerenin geçmesi ve reddedilmesi noktasında görüşler ifade edilmiş ve sonuç olarak tezkerenin geçmemesi yönünde olan cenah galip gelmiştir. Tezkereye karşı duran taraf, Türkiye'nin büyük bir zafer ve bilhassa İslam âleminde imaj kazandığını dile getirirken, özellikle AK Parti liderleri tezkerenin geçmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Nitekim AK Parti kurucu lideri R. Tayyip Erdoğan, tezkerenin reddinin 4.yılında CNN Türk kanalında verdiği bir röportajda tezkerenin geçmemesinden duyduğu hoşnutsuzluğu şu şekilde dile getirmiştir:

“O zamanki düşüncemde haklı olduğumu düşünüyorum. Türkiye koalisyon güçlerinin içinde olsaydı, şu anda 10 binin üzerinde Türk askeri Irak'ta olsaydı ne terör örgütü orada bir zemin bulabilirdi, ne şu anda dinlediğimiz bazı şeyler duyulurdu, ne de Türkiye'nin düşünceleri dışarıda bırakılırdı. Taşın altında elimiz olduğu için en azından Irak'ın Kuzeyi'nde konuşlanmış bir Türkiye olarak şöyle olmalıdır dediğimizde bu yerini bulurdu. Şimdi yine bir şeyler oluyor ama öyle bir pozisyonda olduğunuz takdirde farklı olurdu. Artık söylenmesi gereken, her olanda bir hayır vardır. Bunlardan ibret alıp gelecekte aynı hataya düşmemek gerekir. Onun için Lübnan'da çok daha dikkatli davrandık ve askerimizi Lübnan'a gönderdik.”(<http://www.haberler.com/basbakan-erdogan-cnn-turk-te-katildigi-programda-haberi/>).

Sonuç olarak 1 Mart 2003 Tezkeresi konusunda ekonomik, politik, güvenlik ve adli bir takım unsurlar doğrultusunda görüş ayrılığına düşen TBMM ve devlet organları Türkiye ve bölge adına önemli bir karar vermiştir. Alınan bu tezkere kararına hangi nedenler çerçevesinde destek verildiği ve hangi sebeplerle karşı çıkıldığı tezin üçüncü bölümünde tartışılacaktır. Çalışmanın bundan sonraki bölümü temel olarak iki ayak üzerine oturtulacaktır. Kararın alınmasına etki eden, uluslararası, ulusal ve bireysel düzeylerdeki faktörler ele alınarak; öncelikle AK Parti'nin tezkereyi hangi nedenlerle desteklediği açıklanacaktır. İkinci kısımda ise Ak Parti meclis grubunda dahi oluşan muhalefetin sebepleri araştırılarak 1 Mart 2003 Tezkeresi'nin neden kabul edilmediği incelenecektir.

2.2. Ak Parti'nin 1 Mart 2003 Tezkeresi'ni Destekleme Nedenleri

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması için hükümete yetki verilmesine ilişkin Başbakanlık Tezkeresi 1 Mart 2003'te TBMM tarafından görüşülerek reddedilmiştir. Söz konusu tezkerenin reddedilmesi yakın siyasi tarihimizde çok önemli bir karar olarak görülmektedir. Öyle ki bu kararın etkileri, günümüze kadar uzanmakta ve Türkiye'nin ulusal güvenlik çıkarlarını etkilemektedir.

1 Mart Tezkeresi'ne gelen süreç içerisinde, tezkerenin TBMM'den geçmemesi durumunda Türkiye'nin ne tür risklerle karşılaşabileceği konusu oldukça yoğun olarak tartışılmıştır. Türkiye ve ABD arasında uzun yıllardır devam eden müttefiklik ilişkisinin zarar görebilme

ihhtimali, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması olasılığı, PKK ve gç sorunu, ekonominin geleceği gibi hususlarda büyük rahatsızlıklar duyulmuştur. Diğer yandan savaşın uluslararası meşruiyet temeline dayanmaması, Irak'ta Türk askerini bekleyen risklerin varlığı, kamuoyu ve basının savaş karşıtlığı, ABD'nin Türk topraklarında uzun süre ıkartılamayarak işgalci gç olacağı, ABD'nin verdiği sözlerde durmayacağı ve ekonominin çok büyük zarar göreceği endişeleri gibi nedenler sorunun değişik açılardan düşünülmesini zorunlu kılmıştır (Grel, Cumhuriyet Gazetesi, 01.03.2003). Nitekim tezkerenin geçip geçmemesi hususunda gerek toplum gerekse devlet organları ve Meclis düşünce ayrılığına düşmüş, Hükümet içinde dahi görüş ayrılıkları yaşanmıştır.

Gerek kavramsal gerekse coğrafı açıdan herkesin üzerinde anlaştığı tam bir tanımı bulunmayan Ortadoğu, dünya tarihini anlamak, analiz etmek adına önemli bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (Akçay, 2010b:106). Ortadoğu'yu önemli kılan başlıca özelliklerden biri de bu coğrafyanın Avrupa, Asya ve Afrika'dan oluşan dünya ana kıtasının kesişim alanını oluşturuyor olmasıdır. Bu bölge; kara havzası açısından Asya'nın batısını, Avrupa'nın doğusunu ve Afrika'nın kuzey sınırlarını barındırmaktadır. Buna bağlı olarak Avrupa, Asya ve Afrika'yı birbirine bağlayan deniz, kara ve hava ulaşım hatlarının düğüm noktasını teşkil etmektedir. Bununla beraber dünyada birinci derecede önemi haiz olan üç stratejik deniz yolu olan Süveyş Kanalı, Babel Mendeb ve Hürmüz boğazları bölgeyi önemli kılmaktadır (Köylü, t.y.,: 89).

Ortadoğu Haritası Şekil 1'de görülmektedir.

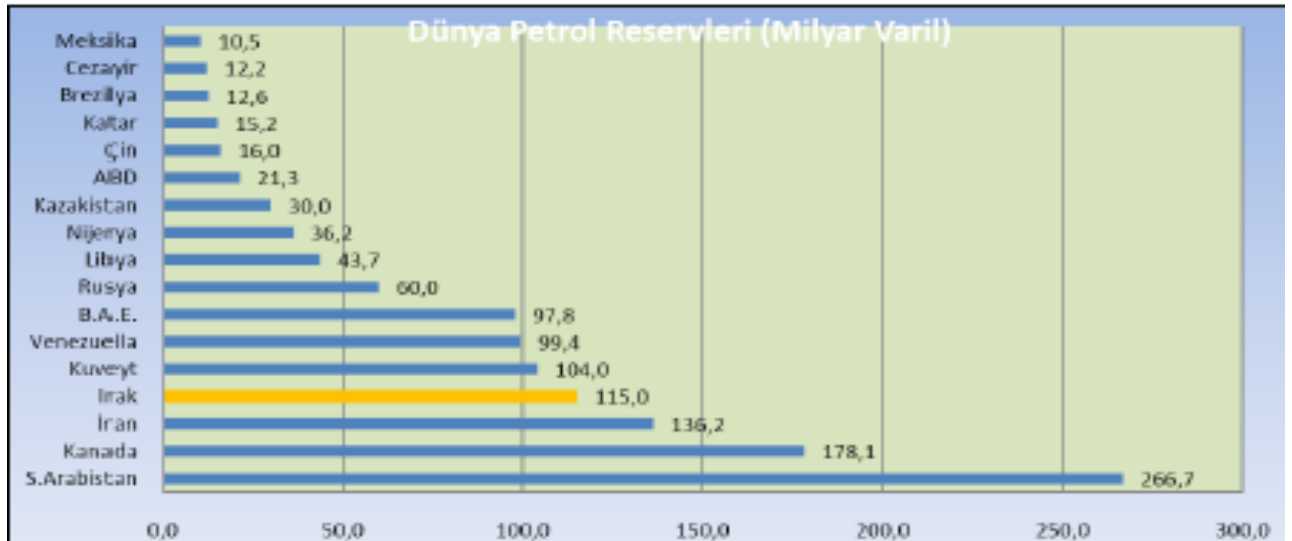

Şekil 1. Ortadoğu Haritası

Kaynak: www.gozmer.org/Haritalar (Güncel Ortadoğu Zabıtları Merkezi)

Stratejik konumunun yanı sıra Ortadoğu'yu özel ve önemli kılan unsurların başında sahip olduğu enerji kaynakları gelmektedir. Uluslararası ticaret ve politikaya Birinci Cihan Harbi'den önce İran ve Irak'ta, İkinci Cihan Harbi'den hemen önce de Kuveyt ve Suudi Arabistan'da konu olan Ortadoğu petroleri, günümüzde dünya petrol endüstrisi ve politikalarının merkezine yerleşmiştir (Öztürk vd., 2013: 441). Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisinin (%65,3) bu bölgede bulunması, işleme maliyetinin düşük olması ve dünya doğalgaz rezervlerinin ise üçte birinden fazlasının (%36,1) Orta Doğu'da bulunması bölgeyi oldukça cazip kılmaktadır (Öztürkler, t.y., : 66). Öyle ki, dünya petrol rezervinin büyük bir kısmına malik Ortadoğu bölgesinin 88 yıllık rezervi varken, toplam rezervlerdeki payı %2,7'ye düşen ABD'nin 11 yıllık rezervinin kalması Ortadoğu bölgesinin ABD için nedeni önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü ABD'nin temel enerji ihtiyacının %40'ı petrole bağımlıdır ve ihtiyacının %21'ini Orta Doğu bölgesinden ithalatla karşılamaktadır (Altıok, 2005: 66).

Dünya Petrol Rezervleri Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Dünya Petrol Rezervleri

Kaynak: Irak Çalışma Ziyareti Raporu, Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA), 2011, s.14

Tablo 1. ABD'nin Petrol İthalatı

	Ham Petrol	%	İşlenmiş Petrol Ürünü %	Ham & İşlenmiş		
Arap OPEC	818,546	24.53	105,910	12.14	924,456	21.97
Diğer OPEC	671,638	20.13	84,795	9.72	756,433	17.97
OPEC Dışı	1,845,991	55.34	681,658	78.14	2,527,649	60.06
Toplam	3,336,175	100.00	872,363	100.00	4,208,538	100.00
Basra Körfezi	8807,640	24.20	20,586	2.36	828,226	19.68

Kaynak:Department of Energy-Energy Information Administration (DeE-EIA)i

MonthlyImportReports. 2002; DoE-EIA, Imports of CrudeOilandPetroleumProductsintothe United Statesby Country of Origin, 2002; DoE-EIA, United States Country Analysis Brief.

Kavramsal açıdan bakıldığında ve Avrupa merkez alındığında ilk önce “Şark” daha sonra ise “Yakın Doğu” olarak adlandırılan Orta Doğu, ilk kez 1902 yılında Amerikalı denizci ve jeopolitik uzmanı Alfred Thayer Mahan tarafından Arabistan ve Hindistan arasındaki bölgeyi tarif etmek için kullanılmıştır (Çelik ve Gürtuna, 2005: 107).

İlk uygarlıkların çıkış noktası olması ve üç büyük dinin ortaya çıktığı yer olmasının yanında jeopolitik, jeostratejik özellikleri ve enerji kaynaklarının fazla olması nedeniyle daha da önemli bir bölge haline gelen Ortadoğu, büyük devletlerin süper güç olma yolunda yöneldikleri başat minvaldir (Akçay, 2010a: 107). Mahan'ın teorisine göre, bir devlet dünya üzerinde sürekli hâkimiyet kurmak istiyorsa, elinde tuttuğu haritada Ortadoğu'ya çıkan bir yol mutlaka olmalıdır. Çünkü Ortadoğu, stratejik bir bölgedir ve Asya'ya, Balkanlara, Afrika'ya giden yolların tam merkezindedir (Laçiner, 2007: 154). Öyle ki, Ortadoğu bölgesinde hegemonyasını tesis eden bir devletin dünya gücü olması sorgulanamaz. Nitekim geçmişte Osmanlı İmparatorluğu, Birleşik Krallık, Soğuk Savaş sürecinde ise bölgeyi direkt ve indirekt etkileri altına alan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bu doğrultuda dünya gücü olmuşlardır (Arı, 2004: 283).

Soğuk Savaş sonrası uluslararası arenada tek başına hareket edebilecek bir güç olarak kalan ABD, Yeni Dünya Düzeni ve ABD'nin dünyayı kontrol edebilme çabası, süper gücü stratejik alanlarda bölgesel politikalar geliştirmeye itmiştir. İşte bu bölgesel alanlardan gerek enerji

kaynakları, gerek küresel terörizm ve diğer sebeplerle çok büyük stratejik öneme sahip Ortadoğu bölgesi ABD'nin temel harekât noktası olmuştur (Pınar, 2008: 41). Daha eskilere dayanmakla birlikte BOP'un diriliş noktası, 11 Eylül 2001'deki uçaklı intihar saldırılarıyla ABD'yi çok ciddi şekilde sarsan ve bütün dünyaya korku veren “küresel terörizm”dir(Köylü, t.y., :90).

11 Eylül saldırıları, ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında çok önemli değişikliklere yol açmıştır. Saldırıları gerçekleştiren eylemcilerin kimlikleri ABD'nin dikkatini bu bölgeye çekmiştir. Bu bölgedeki statükonun, sosyal ve iktisadi koşulların yol açtığı aşırılığın ABD'ye de zarar verebilen uluslararası tehditlerin kaynağı olduğunu düşünen Bush yönetimi, uluslararası terörizmi desteklediğine inanılan ülkelerdeki rejimleri değiştirme niyetini ortaya koymuştur (Bağcı ve Sinkaya, t.y., :21). Nitekim bu bağlamda, stratejik anlamda birçok öneme sahip olan Ortadoğu'da dengelerle oynanarak yeni stratejik hesaplar yapılmaya başlanmıştır (Davutoğlu, 2004: 327). Bu hedefi gerçekleştirmede askeri operasyonun yanı sıra yumuşak güç kullanımına da giden ABD, Ortadoğu'da demokrasinin ve insan haklarının gelişimini, iktisadi kalkınmayı vb. destekleme” iddiasıyla “Ortadoğu Ortaklık İnisiyatif”ini kurmuştur. ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik izlediği politikaların birtakım olumsuz sonuçlar doğurması sonrasında bölgede uygulanan politikalar gözden geçirilmiş ve çeşitli konularda yeni projeler geliştirilmiştir. Bunun sonucunda ABD bölgedeki sorunlu alanlara tek başına ve ayrı ayrı müdahale yerine kolektif bir çözümlene yolunu tercih etmiştir (Pınar, 2008: 41). Bu yöndeki politikasını 2003 yılının sonlarında ortaya atılan “Büyük Ortadoğu Projesi” üzerine yoğunlaştırarak sürdüren ABD bu projenin başarılı olabilmesi için bölge ülkelerinin işbirliğine ihtiyaç duymuştur (Sinkaya, t.y., :16).

Türkiye'nin gerek bölge ülkesi olması, gerek bölge ülkelerine dini ve kültürel yakınlığı, NATO üyesi ve AB üyelik sürecinde olması, bölgenin en sorunlu ülkesi İsrail ile yakın ilişkiler içinde bulunması ve ayrıca büyük bir askeri güce sahip olması, ABD zaviyesinden bakıldığında, BOP için Türkiye'yi oldukça cazip kılmıştır (Şahin, 2006: 81). Hatta Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki hükümetin nitelikleri dikkate alındığında Türk Hükümeti'nin BOP karşısındaki pozisyonunun çok önemli olduğu görülmektedir.

Bir kere, dönüştürülmek istenen bölge nüfusunun çok büyük bir çoğunluğu Müslüman'dır. Terörizm ile mücadelede sadece askeri araçlara veya bölgedeki gayri demokratik rejimlerle işbirliğine dayanmak bu toplumların doğal dönüşümünü ve bölgede reformist hareketlerin

ortaya çıkışını engelleyebilir. Dahası, iktidardaki AK Parti'nin İslamcı bir parti olduğu şeklindeki imaj Türkiye ve Arap ülkelerinde karşılıklı algılamaların bir ölçüde değişmesine yol açmıştır. İktidardaki partinin nitelikleri ve bölge ile tarihi ve kültürel bağları sayesinde Türkiye bu projenin gerçekleştirilmesine yardımcı olacak en uygun ülke konumundadır (Bağcı ve Sinkaya, t.y.,: 23). Zati bu doğrultuda Washington yönetimi Türkiye'nin İslam ve demokrasiyi birleştirebilen rejimi, laik devlet yapısıyla bu projede örnek model olabileceğini defaatle dile getirmiştir. Nitekim Başkan Bush da (İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi Değerlendirme Raporu, 2004), “Türkiye, çoğunluğu Müslüman olan halkıyla güçlü, lâik ve demokratik bir ülke Ülkeniz, 150 yıllık demokratik ve sosyal reformlarıyla diğer ülkelere bir model olarak durmakta. Avrupa'nın daha geniş dünyaya bir köprüsü konumunda olmakta” sözleriyle bu düşüncüyü tekrarlamıştır.

Eski CIA Ortadoğu Masası Uzmanı Graham Fuller de, Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ndeki rolü hakkında şunları ifade etmiştir:

“Ben çok umutluyum. Çünkü bu bölgede genel olarak Türkiye kadar demokratik bir ülke yok. Arap ülkelerinde yoktur. Kafkaslarda yoktur. Balkanlarda çok zayıftır. Yunanistan hariç çok zayıf demokrasiler vardır. O bakımdan Türkiye kendini çok iyi bir model olarak görebilir.” (Çetinkaya, 2008: 109).

Yine ABD'nin önemli stratejistlerinden Rutsel, Kaplan ve Goblenz ise Türkiye'nin bölgedeki önemi için şöyle söylemektedirler:(Peköz, 2007: 299),“Türkiye, Ortadoğu'da ideal bir araçtır. Çünkü Türkiye bu bölgede, birleşik devletler stratejisinin gelişmesine aktif olarak katılan ve Yakın Doğu/Orta Doğu sahnesinde Amerika'nın yüzünü güldüren tek devlettir.”.

Türkiye sahip olduğu jeopolitik konum zaviyesinden de ABD için büyük ehemmiyete sahiptir. Öyle ki; Türkiye İran Körfezi ve Hazar Havzası'nın güvenliğinin sağlanması adına önemli bir yere sahiptir. Çünkü Türkiye söz konusu her iki bölgeye de güç unsurlarının aktarılması bağlamında stratejik bir yerde bulunmaktadır (Halilzad, 2000: 85). Nitekim Türkiye'yi, Büyük Ortadoğu projesinde model ülke olarak gören Bush da “Özgürlük İleri Stratejisi” konuşmasında demokrasi ve İslam'ın birlikte olabileceğini vurgulamış ve bu duruma örnek olarak da Türkiye'yi örnek göstermiştir (Günel, t.y.,: 164). Yani Türkiye'nin kilit ülke konumunun bilincinde olan ABD idaresi, ılımlı İslam politikası üzerinden çıkar yol

aramaya başlamış ve kartlarını rol model olarak nitelendirilen Türkiye'nin üzerine oynamaya başlamıştır. Bu bağlamda müttefiki konumunda olan ve “model ülke” olmaya aday gösterilen Türkiye'nin ekonomik krizden kurtulması ve siyasi sorunlarını bir an önce aşması da ABD açısından önem kazanmıştır. Bunun en net örneği, 2001 yılı sonunda ABD'nin desteğiyle International Monetary Fund'dan (IMF) Türkiye'ye aktarılan ek yardımlar olmuştur. Her ne kadar performanslarında belirgin farklar söz konusu olsa da, benzer nitelikte bir ekonomik krizle boğuşan Arjantin'e IMF ve ABD'nin kredileri kesmesi, buna karşılık Türkiye'yi ise ödüllendirmesi, 11 Eylül sonrası Türkiye'ye verilen stratejik önem ile de bağlantılandırılmıştır(Beriş ve Gürkan, 2002: 46).

ABD'nin gösterdiği önem derecesinin ve sahip olduğu konumun farkında olan Türkiye Cumhuriyeti de İsmail Cem ile başlayıp özellikle Ak Parti iktidarıyla yükselen aktif ve vizyoner dış politika stratejisini ortaya koymaya başlamıştır. Türkiye'nin farklı bölgeler arasında bir köprü oluğu yaklaşımını ve ya bir çevre ülkesi olduğu yaklaşımını reddederek Türkiye'nin “merkez ülkesi” olduğunu savunan Ak Parti iktidarının dış politika anlayışı çok-taraflılık, çok-boyutluluk, komşularla iyi ilişkiler ve aktif dış politika ilkelerine temellenmiştir (Bağcı ve Sinkaya, t.y.,: 26). Nitekim Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konumun önemine dikkat çeken dönemin Başbakan danışmanı Ahmet Davutoğlu, sahip olduğu jeopolitik konumunun Türkiye'ye muazzam fırsatlar sunduğunu ve bu fırsatları değerlendirebilmek için aktif bir dış politika izlemek gerektiğini ifade etmiştir (Kurubaş, 2014: 465). Dolayısıyla bölgedeki gelişmelerin Türkiye'yi de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesinin kaçınılmaz olacağını düşünen Türk iktidar elitleri bölgede Türkiye'ye daha aktif bir rol biçerek bölgeyi “dönüştürmeyi” arzu etmişlerdir.

Arzu edilen bu dönüşümün mahiyetiyle ilgili olarak Türk yetkililerin dile getirdiği iki husus vardır. Bunlardan ilki bölgede barış ve istikrarın sağlanmasıdır. İkincisi ise bölgede refah artışının, yani ekonomik kalkınmanın sağlanmasıdır (Sinkaya, t.y.,: 13-14). Öyle ki, Ak Parti kurucu liderlerinden R. Tayyip Erdoğan;

“Türkiye daha demokratik, daha özgür, daha barışçıl bir Ortadoğu görmek istemektedir. Böyle bir bölge iyi yönetilecek ve etkin bir şekilde işleyen ekonomiye sahip olacaktır. Bu yanlışlıkla idealizm olarak görülmemelidir. Türkiye'nin kendi çıkarları istikrarlı ve barış içinde; birbirleriyle her düzeyde karşılıklı ilişki

kurabilen komşulara sahip olmayı gerektirmektedir. Bu yüzden, Türkiye'nin bölgeye yönelik beklentileri BOP' un olumlu hedefleri ile uyumludur. '' diyerek

Türkiye ile ABD dış politikasının BOP kapsamında ekseriyetle aynı çizgide olduğunu ortaya koymuştur (Çelik, 2014: 86).

Türkiye'nin ABD ile ikili ilişkileri, AK Parti'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ne bakışını şekillendiren en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Her şeyden önce ABD'nin ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki temel çıkarları; makul fiyatlardan petrol akışının sağlanması, bölgesel istikrarın sağlanması ve demokrasinin ve bölgesel kalkınmanın teşviki gibi alanlarda uyuşuyordu. Büyük Ortadoğu Projesi, AK Parti'nin yaklaşımıyla uyum içinde, Ortadoğu'nun demokratikleşmesini ve bölge içi ticaretin gelişmesini desteklemenin yanı sıra Ak Parti'nin Türkiye'yi küresel bir güce dönüştürme arzusu çerçevesinde aktif bir dış politika izlemesi için de partiye fırsat sağlıyordu (Bağcı ve Sinkaya, t.y.: 27).Nitekim Ak Parti'nin bir diğer kurucusu olan Abdullah Gül, (İflazoğlu, Radikal Gazetesi, 14.03.2006),BOP kapsamında ABD ile birlikte hareket ettiklerini, amaçlarının da İslam ülkelerine özgürlük ve demokrasi getirmek olduğunu söylemiştir. ''

Sonuç olarak söylenecek olursa; BOP'un en azından görünen amaçlarının AK Parti'nin insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasi vb. değerler karşısındaki duruşuyla benzer olması nedeniyle Türkiye BOP'a destek vermiştir. Yani, Türkiye içinde demokrasiyi, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü vs. teşvik eden AK Parti, bu değerlerin Ortadoğu'ya yerleşmesini de desteklemiştir. Söz konusu bu amaçlar doğrultusunda, Büyük Ortadoğu Projesi ile dış politikası paralellik gösteren AK Parti Hükümeti, bölge istikrarı ve güvenliği başta olmak üzere ekonomik, politik ve sosyal nedenlerinden dolayı 1 Mart Tezkeresi'ni desteklemiştir.

2.2.1. Ekonomik Sebepler

2002 yılında iktidara gelen Ak Parti Hükümeti, politik ve güvenlik temelli sıkıntıların yanı sıra ekonomik anlamda da zor bir görevi üstlenmiştir (Çıplak, 2014: 22). Ülkede yaşanan 2002 Ekonomik Krizi'nin oluşturduğu sıkıntılar nedeniyle dar boğaza giren ekonominin yeniden düzeltilmesi için Ak Parti liderleri kaynak arayışına yönelmişlerdir.

Uzun yıllardır kırılgan bir yapıda olan Türkiye ekonomisi spekülâtif haberlere karşı oldukça duyarlıydı. Nitekim Türk basını tezkere sürecinde ekonominin bu hassas yapısına dikkat çekiyordu. Türk ekonomisinin bu kırılgan yapısının müzakerelere etki edebileceği ve Türkiye'nin elini zayıflatabileceği hususunda endişeler vardı (Bila, Milliyet Gazetesi, 04.03.2003). Nitekim bu durumun farkında olan ABD tarafı da Türkiye'ye ekonomik yardım paketleri çerçevesinde baskı kurmaya çalışıyordu (Pınar, 2008: 50). Öyle ki, Ankara'ya gelen ABD Hazine Müsteşarı John Taylor ve Dışişleri Siyasi İşler Müsteşarı MarcGrossman, Devlet Bakanı Ali Babacan'la Türkiye'ye verilecek olan ekonomik destek paketini görüşmüşlerdir. ABD tarafı yaptığı değerlendirmeye göre Irak'a yapılacak askeri harekâta destek verilmesi halinde 15 milyar dolar tutarındaki hibe ve kredilerden oluşan bir paket sunmuşlardır. Bu pakette, 10 milyar dolar kredi, üç milyar dolar askeri ve ekonomik hibe, 1 milyar dolar petrol ve 1 milyar dolar Türkiye'den alımlar ile üslerin yenileştirilmesi için yapılacak harcamalar yer almıştır (Hale, 2007: 108). Ayrıca 10 milyar dolarlık kredi de Türk tarafı isterse arttırılabilecektir (Bölükbaşı, 2008: 69).

Türkiye'nin 2002 yılındaki ekonomik durumu göz önüne alındığında büyük bir kaynak olarak görülebilecek bu ekonomik yardım paketleri savaş nedeniyle uğranacak zararların asgariye indirilmesinde de etkili olacaktı. Nitekim ABD Hazine Müsteşarı John Taylor 28 Aralık 2002 tarihinde yapılan toplantıda şunları ifade etmiştir:

“Yardım paketinin içeriği Irak Savaşı'nın Türk ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi için büyük bir önem taşıyor. Fonları arttırabilmemiz ve paketi büyütebilmemiz ise Türkiye'nin bizimle tam bir işbirliği yapmasına bağlıdır. ABD kara gücünü kabul etmeniz bu bağlamda dikkate alınacaktır.”(Yetkin, 2004: 72).

Dönemin ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan ise Türkiye'nin finansal endişelerini şöyle dile getirmiştir:

“1991'den beri kaybımız 102 milyar dolar civarında. Destek vermezsek sadece bir yıl içindeki ekonomik kaybımız 26 milyar dolar olacak. Bu da milli geliri önemli oranda düşürecek. ABD bize 2+4 önerisi getirdi. Bunun iki milyar doları askeri malzeme alımı için hibe, dört milyar dolar da ayrıca hibe. Ancak bunun için farklı bir öneri daha getirdiler. Dört milyar doların hibe olarak verilmesi yerine altı ile

çarpılarak 24 milyar dolar kredi olarak verilmesi önerisi var. Bu kredi dört yıl geri ödemesiz, 15 yıl vadeli olacak. Faizi de ABD faiz bonosunun üzerine iki puan eklenerek hesaplanacak. Bu kredinin 8,5 milyar doları savaş başlar başlamaz Türkiye'ye köprü kredisi olarak aktarılacak”(http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=67421).

Görüldüğü üzere Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durum Hükümet'in tezkereye destek vermesinde ehemmiyet arz etmiştir. Dönemin Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Ertuğrul Yalçınbayır, Recep Tayyip Bey'in ekonomik anlamda sıkıntıda olan Türkiye için tezkerenin büyük önem taşıdığını söylediğini ve eğer ret kararı çıkarsa kamu çalışanlarının maaşlarını dahi ödemeyeceklerinden endişe ettiğini ifade etmiştir. Yalçınbayır sözlerine şöyle devam etmiştir:

“O gece saat 12.30 da Ali Babacan'ı Başbakanlığa çağırdık. Durumu sorduk. Dedi ki, biz bir sene durumu rahat idare ederiz. Ama emlak ve motorlu taşıt vergilerini yüzde 100 artırmamız gerekir. Hatırlayın sonra o zamlar ilerleyen günlerde hayata geçti.”(58. Hükümet Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Ertuğrul Yalçınbayır ile 07.01.2016 Tarihli Mülakat).

Başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere AK parti liderlerinin tezkereye olumlu bakmasının bir diğer ekonomik nedeni ise Irak'taki Türk işadamlarının değeri 1 milyar doları aşan yatırımları olmuştur. Bu yatırımların 835 milyon dolarlık kısmı ikili anlaşmalar çerçevesinde, yaklaşık 300 milyon dolarlık kısmı da yap-işlet-devret modeline ilişkin yatırımlardı (Bölükbaşı, 2008: 69). Ayrıca Türkiye harekât sonrasında Irak'ın yeniden yapılandırılmasında ve Ortadoğu petrolünün dağılımında etkin rol oynamak istiyordu (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-iraq.en.mfa>). Çünkü Irak'ın yeniden imarı için gerekli olan harcama miktarının 100 milyar doları aşacağı tahmin ediliyordu (Acar, Zaman Gazetesi, 19.04.2003). ABD, Türk firma ve şirketlere bir dizi kolaylığı sağlayacak taahhütler vaat etmiştir. Bu taahhütler şunlardır;

- ABD Hükümeti, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) çerçevesinde Türkiye'den ithal edilecek bazı altın mücevherat ve diğer bazı ürünlerde gümrük muafiyeti tanıyacak, ayrıca bir yıl içinde ilave Türk mallarının da GTS listesine dahil edilmesi çalışmaları hızlandırılacaktır.

- Türkiye’den ABD’ye ihraç olunan söz konusu kategorilerde yer alan ürünlerin hâlihazırdaki (2003) tutarı 180 milyon ABD dolarıdır. Genişletilmiş Tercihler Sistemi’ne, Türkiye’nin daha fazla katılımını kolaylaştırmak amacıyla ABD Hükümeti teknik yardım sağlayacaktır.
- ABD Başkanı acil ulusal güvenlik önceliği olarak Kongre’den Türkiye’de belli bir ürün sınırlaması yapılmaksızın, “nitelikli sanayi bölgeleri” kurulmasına izin verilmesini isteyecektir. Nitelikli sanayi bölgeleri, halen mevcut işyeri ve sanayi merkezleri ile yeni üretim olanaklarının bu program çerçevesine dahil edilmesi suretiyle, Türk sanayi ve çalışanları için önemli fırsat ve yararlar sağlayabilecektir. Nitelikli sanayi bölgeleri Türkiye’nin eğitilmiş sanayi işgücünü arttıracak, teknoloji aktarımını sağlayabilecek, böylece Türkiye’nin dünyadaki rekabet gücünü genişletebilecektir.
- Nitelikli sanayi bölgeleri hükümleri altında, bazı ABD kaynaklı girdilerin kullanılması ile üretilen tekstil ürünlerinin ülkeye girmesine izin verilecektir. Türkiye’nin dünya çapındaki rekabet gücü bulunduğu bilinen ayakkabı sanayi dahil olmak üzere, diğer birçok sanayi alanında yapılacak üretim, nitelikli sanayi bölgelerinin yıllık potansiyel üretimini arttıracaktır.
- ABD, Türk firmalarının nitelikli sanayi bölgelerinin sunduğu olanaklardan yararlanabilmeleri için yardımcı olacaktır.
- ABD, nitelikli sanayi bölgeleri kapsamına dâhil olanlar dışında, bazı ABD kaynaklı girdilerin kullanılması ile Türkiye’de üretilen tekstil ürünlerinin kotasız olarak ihraç edilmesini teminen gerekli idari önlemleri alacaktır.
- ABD, doğrudan yabancı yatırımların kayda değer ölçüde arttırılmasını teşvik etmek için Türkiye ile çalışacaktır. Overseas Private Investment Corporation (OPIC) Türk ortak girişimleri için, başlangıçta 250 milyon dolar tutarında bir bölgesel yeniden imar kolaylığı tesis edecektir. OPIC buna ilaveten, Türk KOBİ’leri (küçük ve orta boy işletmeleri) için de bir kolaylık oluşturacaktır. Bunu başlangıç değeri 10 milyon dolar olacak ve ileride 30 milyon dolar seviyesine yükseltilecektir. OPIC bu programların gerçekleşmesinde Ticaret ve Kalkınma Ajansı gibi kurumlarla işbirliği yapacaktır.
- Küçük ve Orta Bütçeli İşletmeler (KOBİ) kolaylığı Türk şirketlerinin yeni pazar imkânlarından faydalanmalarına yardımcı olmak amacıyla yönelik olacaktır.
- ABD Eximbank’ı Türkiye’yi yüksek öncelikli ortak olarak bilmektedir. Eximbank, sigortalama ve finansman programları yoluyla, ilave bir milyar dolar değerinde

sermaye ekipmanı ile diğer mal ve hizmetlerin ithalatını desteklemek yönünde ABD şirketleri aracılığıyla Türk şirket ve yetkilileri ile işbirliği yapacaktır.

- Türkiye’de devam eden reform süreci ile ilgili güveni daha da güçlendirmek ve Türk ekonomisini bölgedeki gelişmeler karşısında vereceği tepkiyi değerlendirmek amacıyla, ABD ve Türkiye, aralarında mevcut Ekonomik İşbirliği Komisyonu aracılığıyla dâhil, bu ortak bildiriye belirlenen girişimleri uygulanmasını düzenli olarak izleyeceklerdir. İlk izleme, bu ortak bildirinim imzalanmasından itibaren en geç altı ay içinde yapılacaktır.
- Başkan, Kongre’den ABD askeri alım kurallarındaki kısıtlamaların kaldırılarak, ABD Savunma Bakanlığı’nın önümüzdeki yıl boyunca, bölgedeki ABD güçlerinin kullanımı için Türkiye’de tekstil ürünleri satın alınmasına izin verilmesini isteyecektir.
- ABD, Savunma Bakanlığı vasıtası ile Türkiye ve bölgedeki ABD askeri gücünün ihtiyaçlarını karşılanması amacıyla Türk ekonomisinden önümüzdeki yıl içinde tahmini 750 milyon ABD doları tutarında mal ve hizmet almayı taahhüt eder.
- ABD ile Türkiye, Irak halkının ihtiyaçlarının karşılanması, Irak ekonomisinin canlandırılması amacıyla Irak’a gıda, ilaç ve askeri olmayan diğer malların akışını sağlanmasının önemi üzerinde mutabık kalmışlardır. Bu amaç doğrultusunda ABD ve Türkiye beraberce çalışacaktır. Bu amaç çerçevesinde, ABD ve Türkiye BM petrol karşılığı Gıda Programı çerçevesinde sağlanan insani mal ve ürünlerin Irak’a zamanlıca ulaştırılması ortak amacını paylaşmaktadır.
- İki ülke, Türkiye’nin Petrol Karşılığı Gıda Programı uyarınca Irak halkının hayati insani ihtiyaçlarını karşılama yolunda önemli bir kaynak konumunda bulunduğunun ve bulunmaya devam edeceğinin bilincindedir. BM programları çerçevesinde Irak’la ticaret yapan Türk firmaları, bankaları ve özel kişiler için ekonomik fırsatların korunması ve geliştirilmesinin önemi üzerinde anlaşmışlardır. Bu çerçevede mevcut Petrol Karşılığı Gıda Programı ile bağlantılı insani sözleşmelerinin adil ve hakkaniyet ilkelerine uygun biçimde ele alınmasına çalışmak niyetindedir.
- Türkiye ile Irak arasında ulaştırma, enerji ve telekomünikasyon bağlantılarının geliştirilmesi için büyük potansiyel bulunmaktadır. Enerji kaynakları da dâhil olmak üzere sınır ötesi ticaretin sürdürülmesinin ekonomik anlamının bilincindedir. ABD ve Türkiye, Türkiye’nin Güneydoğu bölgesi için özel önem taşıyan bu ticaretin geliştirilmesi yönünde gayret göstereceklerdir.

- Daha geniş bir çerçevede, Türkiye ile ABD, bölgesel ticaret ve yatırımın geliştirilmesi yönünde mevcut büyük potansiyelin bilincindedir. Bölgesel ticaret ve refahın artması için alt yapı oluşturulması, somut olanakların yaratılması yönünde öncelikli çaba göstermeyi taahhüt etmektedirler (Bölükbaşı, 2008: 72-73).

Türkiye, bu ticari olanakların yanı sıra bir diğer gelişme sahası olarak gösterilen nakliye ve lojistik sektöründe de ciddi kazanımlar sağlamayı amaçlamıştır. Çünkü Irak'ı Avrupa pazarına bağlayabilecek en önemli ülke konumunda olan Türkiye, nakliyecilik alanındaki potansiyeli ve avantajları ile Irak'tan büyük ölçekte gelir sağlayabilecekti. Öyle ki Türk firmalarının kısa dönemde Irak'tan 5,5 milyar dolardan fazla gelir elde edebileceği ve nakliyeciliğin bundaki payının 1,2 milyar dolar olabileceği ifade edilmiştir (<http://www.milliyet.com.tr/-irak-ta-mesrubat-pazarina-girebiliriz-/ekonomi/haberdetayarsiv/08.05.2003/10204/default.htm>).

Irak'a yönelik yapılacak askeri müdahale konusunda ABD tarafından talep edilen desteğin sağlanması karşılığında Türkiye'ye verilecek ekonomik desteğin yanında enerji alanında da birtakım yardım ve imkânların sunulacağı ifade edilmiştir. Bu yardımlar ve imkânlar şu şekildedir:

- Türkiye ve ABD, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ile Güney Kafkaslar doğal gaz hattının (Bakü-Tiflis-Erzurum) başarı ile tamamlanması yönündeki kararlılıklarına bağlıdırlar. ABD ve Türkiye, dünyanın belli başlı petrol ithalatçılarının küresel ekonomi için yeterli arzın garanti altına alınmasına yönelik yakın işbirliği yaptıkları IEA'da yakın müttefiklerdir. Küresel ekonominin ya da Türkiye gibi herhangi bir ülkenin petrol kaynakları kesintiye uğraması durumunda ABD, IEA Eşgüdümlü Acil Durum Tedbirleri mekanizmaları çerçevesinde, IEA ortakları ile petrol piyasasının yeterli kaynaklara sahip olmasını ve Türkiye'nin gerekli petrolü ithal edebilmesini teminen koordineli eylemler üzerinde derhal çalışmayı öngörmektedir.
- ABD, bölgedeki dost petrol üreticileri ile temaslarını kullanarak Türkiye'ye önümüzdeki yıl boyunca bir milyar dolar değerinde petrol hibe edilmesi için en üst seviyede gayret gösterecektir(Tunalı, 2010: 46-47).

1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmesiyle, ekonomi ve enerji alanındaki elde edilecek kazançların yanı sıra IMF ile de işbirliğinin daha sağlıklı bir zeminde yürüyeceğini düşünen Ak Parti liderleri tezkereye destek vermişlerdir (Bölükbaşı, 2008: 80).

Özetle Türkiye için, savaş sonrası Irak orta ve uzun dönemde karlı bir alan olarak görülmüş, bu nedenle bölgede kurulacak olan yeni düzende yer almak istenmiştir (Turgut, t.y.: 54).

Sonuç olarak yorucu ve yıpratıcı müzakereler sürecinin sonunda askeri, siyasi ve ekonomik üç belge üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Bu üç belgede Türk tarafının isteklerini büyük ölçüde kabul ettirdiği görülmektedir (Tunalı, 2010: 48). Öyle ki ABD Heyet Başkanı Lino, Bölükbaşı'na, (Bölükbaşı, 2008: 40).“Hukuki, adli ve ekonomik konularda sizinle vardığımız bu mutabakat bir ilktir. Bu düzenlemelerin özellikle gizli kalmasını istiyoruz. Zira bu açıklanırsa bugüne kadar askeri üs anlaşmaları yaptığımız bütün ülkeler bunun esas alınmasını isteyecektir” diyerek ricada bulunmuştur.

2.2. İstikrar ve Güvenlik Temelli Sebepler

Ak Parti Hükümeti'nin 1 Mart Tezkeresi'ne destek vermesinin temelinde ekonomik kazançlardan daha önemli olan husus ise bölge ve Türkiye'nin istikrar ve güvenliği olmuştur. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasını, Kuzey Irak'ta bir Kürt oluşumunun engellenmesini, Irak topraklarında üslenen PKK terör örgütünün varlığına son verilmesini ve Irak Türkmenlerinin haklarının korunmasını vazgeçilmez unsurlar olarak belirleyen Türkiye bu şartları “Kırmızı Çizgileri” olarak dünyaya ilan etmiştir (H. Güngör, 2009: 105).

Türk siyasal ve bürokratik hayatındaki hâkim ideoloji olan barışçılık ilkesine ilişkin “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” düsturu doğrultusunda hareket eden Türkiye Cumhuriyeti, ABD'nin Irak'a müdahalesi çerçevesinde asker göndermenin her aşamasında, Türk askerinin bölgede barışçıl amaçlarla bulunacağını ve asıl amacının bölgedeki barış ve istikrara katkıda bulunmak olduğunu vurgulamıştır (Ak, 2009: 151). Bölgede tesis edilecek istikrar ve barış ortamının Türkiye'ye de yansıtacağını ifade eden Ak Parti Hükümeti'nin tezkere hususunda odaklandığı en önemli konuların başında bölge ve bu çerçevede Türkiye'nin istikrar ve güvenliği gelmiştir. Nitekim Dönemin Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış;

"Bu iş sadece para ve dolar işi değil. Askeri ve stratejik konular daha önemli.

Irak'ın toprak bütünlüğü korunacak. ABD operasyon sonrası Kuzey Irak'ta bir

Kürt devleti veya otonomi oluşmayacağına dair garanti verdi. Musul ve Kerkük petroleri ise Irak halkınıdır. Eğer destek vermezsek Kürt devleti kurulma riski var. Bakü-Ceyhan Boru Hattı Projesi'nde ve AB üyeliğimizde sıkıntı olur, ABD bize verdiği desteği çeker. Yunanistan'la Ege sorununda elimiz zayıflar. Musul ve Kerkük petroleri Kürtlerin eline geçebilir." Bunları göz önünde bulundurmalıyız diyerek söz konusu tezkerenin stratejik önemine dikkat çekmiştir(Aksoy, Radikal Gazetesi, 27.02.2003).

Türkiye tezkere sürecinde bölge ve ülke güvenliğini korumak amacıyla kamuoyuna “Kırmızı Çizgiler” olarak yansıyan Irak politikasına ilişkin temel ilkelerini 27 Aralık 2002 günü gerçekleştirilen MGK toplantısında belirlemiştir. Başta PKK terör örgütü olmak üzere Irak’ın parçalanmasıyla bölgede güvensizlik ortamı oluşturacağını düşünen Türkiye bu durumların gerçekleşmesini Kırmızı Çizgiler olarak kabul etmiştir. Türkiye’nin Kırmızı Çizgileri esas itibariyle şu şekilde belirlenmiştir:

- 1) Türkiye’nin güvenliğini tehdit eden bölücü terör örgütü PKK’nın Kuzey Irak’ta yuvalanmasının önlenmesi ve PKK ile etkin mücadele edilerek bölgeden çıkartılması.
- 2) Saddam rejiminin devrilmesinden sonra Irak’ın toprak bütünlüğünün, ulusal birliğinin ve siyasi yapısının korunması ve Irak’ın etnik temelde bölünmesinin önlenmesi, kısaca Irak’ın üniter yapısının korunması ve özellikle Kuzey Irak’ta etnik temelde bir devlet yapılanmasına izin verilmemesi.
- 3) Irak’ın kurucu halklarından biri olan ve üçüncü büyük nüfus grubunu oluşturan Türkmenlerin Irak’ın geleceğinde söz sahibi olmasının sağlanması, hak ve çıkarlarının güvence altına alınması, geleneksel Türkmen yerleşim birimleri olan Musul ve Kerkük’ün Kürtlerin nüfuz ve kontrolüne geçmesinin önlenmesi.
- 4) Irak’ın doğal kaynaklarının bütün Irak halkına ait olduğunun siyasi ve hukuki açıdan güvence altına alınması (Pınar, 2008: 82; <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=69679>).

Tezkerenin TBMM’den geçmesiyle bölgede aktif bir rol oynayacağını düşünen başta R. Tayyip Erdoğan olmak üzere birçok Ak Parti kurmayı, Türkiye ve bölge güvenliği zaviyesinden denklemin dışında kalmamak istemişlerdir. Öyle ki, 26 Şubat’ta AK Parti meclis grubunda konuşan dönemin Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül;

‘İşin dışında kalamayız. Operasyon sonrası Kuzey Irak'taki Kürtlerin silahsızlandırılması için anlaşmaya varıldı. Türkiye'nin işin içinde olması daha faydalı olacaktır. Eğer işin dışında kalırsak sonra kontrolü sağlayamayız, ağır bedel öderiz.’ diyerek Türkiye'nin bu süreçte rol oynaması gerektiğini dile getirmiştir (<http://www.radikal.com.tr/politika/yakis-is-imzaya-kaldi-662136/>).

Ankara'nın barışçı çözüm için elinden geleni yaptığını dile getiren Başbakan Gül ise; *‘Artık bu saatten sonra savaşın dışında kalamayız. Irak'ın bölünmesini, orada başka oluşumların ortaya çıkmasını istemeyiz. Irak'ın bölünmesi, ortaya çıkması, isteyebileceğimiz bir şey değil. Bu saatten sonra ‘Savaşın Dışındayız’ diyemeyiz. Demememiz gerekir. Belki hâlâ barışçı bir çözüm, bir imkân bulunabilir. Ama artık stratejik müttefikimiz ABD ile birlikte hareket edeceğiz’* demiştir (Yetkin, Radikal Gazetesi, 06.02.2003).

ABD ile yapılan uzun ve gergin müzakerelerin sonucunda sunduğu birçok şartı elde ettiğini belirten Hükümet, tezkereye destek vererek bu kazanımları fiiliyata geçirmeyi arzulamıştır. Tezkereye karşı olan cenahın muhalefetine rağmen özellikle anlaşmaya varılan Mutabakat Metni çerçevesinde kazanımlar elde eden Türkiye PKK ve Kürt Sorunu başta olmak üzere Türkmenlerin durumu ve bölge istikrarı adına tezkerenin meclisten onaylanmasını gerektiğini ifade etmişlerdir. Söz konusu Mutabakat Metninde yer alan bazı maddeler kısaca şöyledir:

- 1) Başlangıçta ABD silahlı kuvvetlerinden iki tugay, Habur Sınır Kapısı'ndan giriş yapacak ve kuzeyden içeriye doğru ilerleyecek, akabinde, yine belirlenen bir hatta konuşlanmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin birlikleri Kuzey Irak'a giriş yapacaktır. Bu operasyonu yürütmek üzere Türkiye ve ABD silahlı kuvvetleri üç ortak askeri kuvvet ve komutanlık oluşturacaktır.
- 2) ABD birlikleri Musul ve Kerkük'ü güvenlik altına alacak ve etrafında bir ‘Yeşil Hat’ oluşturacaktır. KYB-KDP birlikleri Yeşil Hat'tı geçemeyecekler, Türk Silahlı Kuvvetleri de bu koşulla yine bu hattın dışında kalacak, ancak gelişmeleri izleyip gözleyebilecektir.
- 3) Irak'ın Kuzey'ine girecek Türk Silahlı Kuvvetleri Irak Silahlı Kuvvetleri ile muhalif grupların silahlı kuvvetleriyle çatışmaya girmeyecektir. Bu maddeyle Türkiye'nin

Irak'la savaşmayacağı hükme bağlanmıştır. Ancak aynı hükümde bu kurala bir istisna getirilmiş ve bu istisna da PKK-KADEK ve diğer terörist örgütler için geçerli olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu örgütlerle gerekirse silahlı çatışmaya girmesine, saldırılara karşılık vermesine, savunma hakkını kullanmasına izin verilmiştir. Buna göre bu belge, Ankara'nın PKK - KADEK'e karşı ABD'den beklediği operasyonları Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yapmasına olanak sağlamış olacaktır.

- 4) Irak'taki muhalif grupların güvenliğiyle ilgili operasyonlar ABD'nin sorumluluğunda olacaktır. Ancak, bu operasyonlarla ilgili olarak ABD, Türkiye ile planlama yapacak, hiçbir grubun diğerine düşmanca davranmasına izin verilmeyecektir. Koordinasyon ihtiyacı Türk özel kuvvetleri aracılığıyla giderilecektir. Bu hükümlere göre KYB ve KDP, ABD ve Türkiye'nin kontrolü altında bulunacaktır. ABD'nin KYB ve KDP ile yapacağı eğitim, organizasyon, mühimmat sağlanması vb. planlama toplantılarında Türk temsilcisi olacaktır.
- 5) KYB ve KDP'ye verilecek silah ve takım bu grupların görevleri ve ihtiyaçlarıyla uyumlu olacaktır. Ağır silah verilmeyecektir. Türk ve Amerikan heyetleri arasında kriz yaratan konulardan biri bu konu olmuştur. ABD, Barzani ve Talabani kuvvetlerine ağır silah vermek istemiş, ama Türkiye karşı çıkmıştır. Bu konu bir ara görüşmelerin kesilmesine neden olmuştur. Sonuçta ABD, Türkiye'nin isteğini kabul etmiştir. KYB ve KDP'ye verilecek silahlar, geri verilmek üzere kaydedilecektir. Yeşil Hat'tın kuzeyine yerleşmiş olan KYB ve KDP kuvvetleri, Saddam'ın kuvvetlerini püskürtmek üzere eğitilecektir. Türkiye eğitim çalışmalarını izleyebilecektir (Bila, Milliyet Gazetesi, 22.09.2003).

Anlaşmaya varılan mutabakat zaptında görüldüğü üzere Türkiye, ABD yönetiminden talep ettiği maddelerin birçoğunu elde etmeyi başarmıştır. Nitekim tezkere sürecinde Türk tarafını temsil eden Başmüzakereci Deniz Bölükbaşı da yazmış olduğu “1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası” adlı kitabında, ABD ile yapılan tezkere görüşmelerinde Türkiye'nin talep ettiği birçok maddenin ABD tarafından kabul edildiğini ifade etmiştir (Bölükbaşı,2008.141).

Saddam yönetiminin devrilmesinin ardından bölgede oluşması muhtemel istikrarsız yapı nedeniyle endişe eden Ak Parti Hükümeti, bölgenin ve dolayısıyla Türkiye'nin en az biçimde etkilenmesi için söz konusu süreçte yer almak istemiştir. Ayrıca yıllardır süregelen PKK terörüyle mücadele eden Türkiye, bölgede söz sahibi olarak bir yandan terörü sonlandırmak

diğer yandan ise Irak'ın bölünmesiyle kurulması amaçlanan bir Kürt unsuruna karşı durmak istemiştir. Öyle ki dönemin Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Mir Dengir Mehmet Fırat, konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

‘‘Kaynayan Ortadoğu’da sınırlar değişiyor ve yeni bir düzen kuruluyordu. Türkiye, bölge ülkesi olarak pasif kalmamalıydı. Ortadoğu’da oynanan poker oyununda Türkiye’nin iki seçeneği vardı. Ya kart olacak ya da oyuncu olacaktı. Türkiye ne yazık ki kart olmayı tercih etti. 1 Mart Tezkeresi geçseydi Türk Silahlı Kuvvetleri’nin kuzey Irak sınırından 12 ile 20 kilometre arası bir mesafe içeri girebilecek ve böylece Irak tarafından ovaya inme imkânı bularak PKK ile daha etkin mücadele ortaya konulabilecekti. Ancak 1 Mart Tezkeresi’nin reddiyle Türkiye hem bölgede söz sahibi olma konumunu yitirdi hem de bölgede oluşan istikrarsız yapıdan hem o dönem hem de şuan nasibini aldı ve alıyor. Ayrıca bugün Suriye’de ortaya çıkan DAEŞ’in temellerinin Irak Savaşı’nda atıldığını görmek gerek. Saddam’ın kaybolan ordusunun şuan hangi örgütü oluşturduğunu ve neye hizmet ettiğini görmek gerek.’’(58. Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Mir Dengir Mehmet Fırat ile Yapılan 05.01.2016 Tarihli Mülakat)

Dönemin İngiltere Başbakanı T. Blair de CNN televizyonuna yaptığı konuşmada Irak Şam İslam Devleti’nin (İŞİD) yükselişinin, Irak işgaliyle ilişkilendirilmesinde gerçeklik payı bulunduğunu ifade etmiştir. Yanlış istihbarat ve hatalı planlama nedeniyle özür dileyen Blair, Saddam’ın devrilmesinde ise pişman olmadığını dile getirmiştir.(http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151025_tony_blair_isid, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/blair-irak-savasindaki-hatalardan-dolayi-ozur-dilerim>)

Saddam Hüseyin’in Ürdün’de sürgün hayatı yaşayan kızı Raghad Hüseyin’in İŞİD hakkındaki ifadeleri, Irak Savaşı ile İŞİD arasındaki ilişkiyi doğrular niteliktedir. Ürdün’ün Al-Quds gazetesine açıklamalarda bulunan Raghad Saddam şunları dile getirmiştir:

‘‘Irak’ta kazanılan zaferler beni çok mutlu ediyor. Memleketimiz olmak Tikrit’in militanlarca ele geçirilmesi çok güzel bir gelişme. Saddam rejiminin iki numarası canlandı. Bu babamın ve amcam İzzet el Duri’nin savaşçılarının zaferi. İçim rahat. Bir gün Irak’a dönüp babamın mezarını ziyaret edeceğim. Belki bu hemen

olmayacak ama bir gün mutlaka olacak'' (<http://t24.com.tr/haber/saddamin-kizi-konustu-tikritte-babamin-adamlari-da-isidin-yaninda,261078>,
<http://www.hurriyet.com.tr/saddam-huseyin-in-kizi-isidin-zaferinden-memnun-26607261>)

Türkiye'yi temsil eden Başmüzakereci D. Bölükbaşı ise, yazmış olduğu "1 Mart Vakası" adlı kitabında şunları kaleme almıştır:

"1 Mart Tezkeresi kabul edilmiş olsaydı, azami derinliği kırk kilometreye ulaşan Kandil Dağ'ın yanı sıra, PKK'nın Türkiye'ye terör eylemleri için toplanma ve eğitim amaçlı kullandığı kampları ve mühimmat yerlerinin tümünü kapsayan bir alan Türklerin askeri kontrolü altına girmiş olacaktı." (Bölükbaşı, 2008: 146).

Bölgede oluşacak güç boşluğu ve istikrarsızlık ortamı ile PKK'nın güç ve konum kazanacağından endişe eden Ak Parti Hükümeti'nin, tezkere sürecinde dikkat çektiği konuların başında terör konusu gelmekteydi. Çünkü Kuzey Irak'ta bulunan ve terör örgütünün sözde merkezi sayılan Kandil Dağı'nda 4 bin ile 6 bin arasında teröristin barındığı tahmin ediliyordu (Eligür, 2006: 4).

Terör örgütünün merkezi konumunda olan Kandil ve çevresinde sadece silahlı kamplar bulunmuyor, 30 civarında köy de dağın çevresinde yer alıyordu. Köylülerle içli dışlı yaşayan PKK teröristleri sivil hayata kamufle olmuş halde yaşıyorlardı. PKK bu bölgeye öylesine yerleşmiş ki meyvelikleri ve mezarlığı hatta küçük bir hastaneleri dahi vardı (Laiçner, 2007: 31). Sivil hayata kamufle olarak faaliyetlerini sürdüren teröristlerle mücadele etmek bu bakımdan zordu. Bu doğrultuda Türkiye, Irak Savaşı'nda aktif rol alarak Kandil'e hava ve karadan müdahale etmeyi amaçlamıştır. Nitekim tezkere görüşmelerinde bu kaygılarını sıklıkla ABD tarafına ileten Türk tarafı, PKK ve Kürt meselesi konusunda hassasiyetini açıkça belirtmiştir.

Savaş sürecinde ve sonrasında bölgede yaşanması muhtemel iktidar boşluğunda bölgede söz sahibi olarak istikrarı sağlamak isteyen Ak Parti Hükümeti işte bu stratejik ve güvenlik nedenleriyle tezkereye destek vermişlerdir. Türkiye'nin Kürt unsuru ve PKK terörü konularında kararlı olduğunu gören ABD yönetimi imzalanan Mutabakat Metninde de

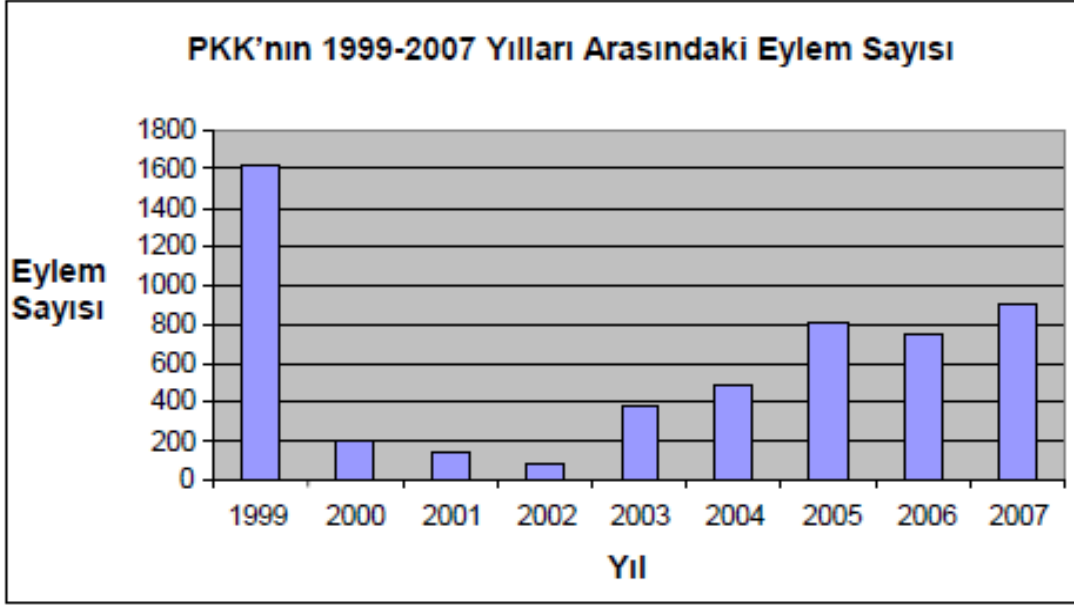
Türkiye'nin taleplerini karşılamışlardır. Nitekim eski Amerikan Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Washington'un Türkiye'nin hassasiyetlerini dikkate aldığını vurgulayarak şunları söylemiştir:

“Şunu buradan tekrar vurgulamak istiyorum ki Amerika Birleşik Devletleri, Irak'ın toprak bütünlüğüne önem vermektedir ve tüm komşularıyla iyi ilişkiler içinde olan, Sünni olsun Şii olsun Kürt ya da Türkmen olsun tüm etnik ve dini unsurların temsil edildiği bir Irak'ın varlığını tüm gücüyle desteklemektedir. Türk yetkililere şunu da ifade ettim ki Irak toprakları hiçbir zaman komşu ülkelere yapılacak terör saldırılarının kaynağı olmamalıdır. Bu durum iyi komşuluk ilişkilerinin bir gereğidir. Amerika'nın bakış açısı şudur ki insanlara zarar veren ve onları öldüren tüm terör örgütleri, bu El-Kaide olsun PKK olsun, birdir. Irak topraklarından gelebilecekler de dâhil olmak üzere terörün her türlüsüne Amerika'nın karşı çıktığı teminatını Sayın Bakan'a verdim.”(<http://fpc.state.gov/documents/organization/29722.pdf>)

1 Mart Tezkeresi'nin TBMM'den geçmesi için PKK terör örgütüne karşı Türkiye'ye destek sözü veren ABD idaresi, tezkerenin geçmemesiyle tam tersi bir politika izlemeye başlamıştır (Küntay, 2010: 46).

ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz'in *“Türkiye bizden daha büyük bedel ödeyecek”* sözünü kanıtlar bir şekilde, ABD sadece Kürt grupları ile değil PKK ve İran'a karşı da PJAK'ı fütursuzca desteklemeye başlamıştır (Yılmaz, t.y.,: 1). Yani tıpkı Körfez Savaşı'nda olduğu gibi 2003 savaşı da PKK'nın güçlenmesini sağlamış, bölgede ortaya çıkan boşluktan yararlanan örgüt daha güçlü hale gelmiştir (Karakol, 2009: 113). Özellikle 2003 sonrasında Kuzey Irak'ta 10'dan fazla nispeten büyük çaplı silahlı PKK kampı kurulmuştur (Laçiner, 2007: 28). Bu doğrultuda güçlenen PKK hem kırsalda hem de şehir merkezlerinde ki sivil halka ve güvenlik güçlerine saldırılar düzenlemiştir (Eligür, 2006: 1). Nitekim 2002 yılında şehit sayısı 6 iken, bu sayı ertesi yıl dört misli artmış, 2004 yılında 77'ye, 2005 yılında ise 104'e çıkmıştır (Bölükbaşı, 2008: 171).

Terör örgütü PKK'nın 1999-2007 yılları arasındaki eylem sayısı Şekil 3'te görülmektedir.

Şekil 3. PKK'nın 1999-2007 Yılları Arasındaki Eylem Sayısı

Kaynak: Ümit Özdağ, “Pusu ve Katliamların Kronolojisi”, Ankara, Kripto Kitaplar, 2009, s.47.

Tablo 2. PKK'nın 1999-2007 Yılları Arasındaki Eylem Sayısı

YIL	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EYLEM SAYISI	1623	193	130	81	384	488	815	755	908

Kaynak: İçişleri Bakanlığı'nın 13 Mart 2008 tarihli B.05.1.EGM.0.12.05.05/ 5764-1614/ 51970 sayılı yazısından faydalanarak hazırlanmıştır. (<http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-1819c.pdf>)

Görüldüğü üzere Irak Savaşı'nın ardından bölgedeki otorite boşluğu sebebiyle daha rahat hareket alanı bulan terör örgütü eylemlerini arttırmıştır. 1 Mart tezkeresinin reddedilmesiyle bir anlamda denklem dışı kalan Türkiye, PKK'nın güçlenmesini önleyememiştir.

Milli İstihbarat Eski Müsteşarı Emekli Büyükelçi Sönmez Köksal'ın PKK özelinde tezkerelerle ilgili görüşü şudur:

“2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgali arifesinde yaşanan gelişmeler Türkiye açısından 1925’de kaçırılmış fırsatın yeniden yakalanması olanağını yaratabilir miydi? En doğru cevabı gelecek on yıllarda tarih verecek. Bugün terörle mücadelede sadece o tarihten bu yana insani, maddi ve manevi kayıplar hesaba katılırsa, tezkerenin reddi için ileriye sürülmüş olan nedenlerin büyük bir kısmının geçersiz kaldığı görülür. 1 Mart 2003 tezkeresinin TBMM’de reddedilmesiyle Türkiye’nin tarihi süreç bakımından önemli bir şansı kaçırdığı yaygın bir görüştür. Bu, özellikle, 1984’ten bu yana yaşanan ayrılıkçı PKK terörü ile mücadele edebilmek için gerekli olan fiziki sınır güvenliğinin sağlanması için mücavir bölgenin kontrol altına alınması açısından doğru olduğu kadar, Kuzey Irak’ın şekillenmesinde önemli bir rol üstlenme olanağı bakımından da doğrudur.” (Köksal, t.y.,:78).

1 Mart Tezkeresi’nin kabul edilmemesiyle PKK terör örgütünün bölgede güç kazandığı görüşüne karşı çıkan dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ise şunları ifade etmiştir:

“1 Mart Tezkeresi geçseydi, Türk askeri kuzey Irak’a girer ve Kandil’i temizleyerek PKK terör örgütünü büyük ölçüde bitirirdi diyorlar. Bu son derece yanlış bir düşüncedir. Günümüz konjonktürünü ele alalım. Türkiye şuan IŞİD’e karşı savaşan koalisyon güçlerinin arasında olmasına rağmen ABD özellikle PYD meselesinde inisiyatifi bize bırakıyor mu? Yani o yüzden gerçekleşmemiş bir durum hakkında tezler ortaya koymak çok doğru değil.”(58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile Yapılan 04.01.2016 Tarihli Görüşme).

Türkiye için Kuzey Irak’taki tek tehlike PKK değildi. Barzani ve Talabani’nin bölgeye yönelik uzun ölçekli hedefleri vardı. Kuzey Irak’ta bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulması, Sevr Anlaşması ile Barzani ve Talabani aşiretlerinin milli hedeflerinin başında bulunmaktaydı. Öyle ki, İran-Irak savaşında kendi devletlerine ihanet ederek, İran’ın yanında yer alan Talabani ve Barzani, Irak’ta bağımsız bir Kürt unsurunun kurulması için politika yürütmekteydiler (Karakol, 2009: 93).

Tezkereyi Meclis’ten geçirip bölgede söz sahibi olmak isteyen Ak Parti iktidarı bu doğrultuda Barzani ve Talabani’ye bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda fırsat vermemeyi

amaçlamıştır. Çünkü bölgede bağımsız bir Kürt devletinin kurulması Türkiye'deki bölücü grupları da harekete geçirebileceğinden endişe edilmiştir. 9. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel, PKK ve kurulmak istenen bağımsız Kürdistan özelinde 1 Mart Tezkeresi'nin önemini şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye'nin hedefi, kendi toprakları üzerinde bir bağımsız devlet kurulması istikametindeki en ufak ihtimali dahi Türkiye göze alamaz. En ufak ihtimali dahi ortadan kaldırmak için risk almaya ve fedakârlık yapmaya mecburdur. Çünkü zamanında risk almazsa, ondan sonra çok daha büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalır. O yüzden benim şimdiki düşüncem Türkiye Irak'a girmeliydi. Gireceği yer zaman Ambar eyaletine kadar gidip, ABD 'yi kurtarmak olmayacaktı. Gireceği yer Kuzey Irak olacaktı. Kuzey Irakta bir şerit olacaktı. Müzakerede öyle yapılmış. Bunu Deniz Bölükbaşı da iyice açıkladı. Eğer Türkiye oraya girseydi, Kuzey Irakta bağımsız bir idare, özerk idare meydana gelemezdi.

Kuzey Irakta meydana gelen bu bağımsız, özerk idare ABD'nin himayesinde olmazdı. Aksine Türkiye'nin himayesinde olurdu. Her harekette bir risk var, o riski göze almak lazımdı. Almamak suretiyle bugün tir tir titriyoruz” (<http://www.gazetevatan.com/arama/?Keyword=23.07.2005&Sayfa=1>).

Ak Parti iktidarındaki Türkiye'nin Irak hususunda önem verdiği bir diğer konu ise bölgedeki Türkmen varlığı olmuştur (Eligür, 2006: 3). Türkiye bir yandan Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasına, Musul ve Kerkük'ün Kürt grupların eline geçmesine karşı durmaya çalışırken diğer yandan Irak'ta yaşayan Türkmen nüfusuna zulmedilmemesi için politika yürütmüştür. Bölgede 3 milyondan fazla Türkün yaşadığını ifade eden Ak Parti Hükümeti tarihî, kültürel bağlarla bağlı soydaş bir halka yönelik müdahaleyi asla kabul etmeyeceğini deklare etmiştir. Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmemesiyle söz başlayan Türk-Amerikan ilişkilerindeki bozulma Kerkük bölgedeki Türkmenlere yansımıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin bölgeye yönelik hassasiyetleri, ABD ve Kürt unsurlar tarafından dikkate alınmamıştır (Çimen, 2007: 98).

1 Mart Tezkeresi'ni TBMM tarafından reddedilmesi üzerine öfkesini Türkmenlerden çıkaran ABD, Türkmen şehri Kerkük'ün Kürtleştirilmesine ve Türkmenlere etnik temizlik yapılmasına destek vermiştir (F. Güngör, 2014: 34-35). Bu durumu fırsat bilen Barzani ve

Talabani güçlerinin ‘‘Kerkük’e girmeyeceğiz’’ sözü vermeleri ve 18 Mart 2002’de Ankara Anlaşması’nı imzalamalarına karşın anlaşmaya uymayarak Kerkük’e girmeleri Türkmenler arasında büyük bir hayal kırıklığı ve kızgınlık yaratmıştır (Yılmaz, 2006: 132). 9 Nisan’da katliamlara başlayıp Kerkük’ün resmi dairelerine saldıran ‘‘eşkîya’’ görünümlü peşmergeler, Türkmenleri göçe zorlamışlardır (Karakol, 2009: 106).

Nitekim Türkmen halkının kanlı saldırılarda liderlerini ve önemli siyasetçilerini kaybettiğini ifade eden Irak Türkmen Cephesi Lideri Erşad Salihi, Kerkük, Selahaddin ve Musul’da Türkmen vatandaşlarının son 10 yılın en acımasız saldırılarına maruz kaldıklarını dile getirmiştir (Gökler, 2014: 22). Türkmenler olarak Peşmerge ve Sadr Hareketi’nin Mehdi Ordusu gibi silahlı, yasal bir güvenlik teşkilatı kurmak istediklerini aktaran Salihi, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

‘‘Bu talebimizi, resmi olarak ilgili mercilere bildirdik. Merkezi hükümet nezdinde de gerekli girişimler yapıldı. Ancak en büyük tepkiyi Kürtlerden aldık. Kürtler, güvenlik gücü oluşturmamıza izin vermedi. Heyet olarak ilçe yönetimini ellerinde bulunduran KYB genel merkezini ziyaret ederek, kendilerinden Türkmenleri korumalarını istedik. Ancak KYB’liler, daha önce olduğu gibi bizi desteklemedi ve hiçbir şekilde yardımcı olmadılar’’ (<http://aa.com.tr/tr/dunya/turkmenler-en-acimasiz-saldirilara-maruz-kaldi/155020>).

Yapılan saldırıların yanı sıra toplumsal ve siyasi anlamda da baskı altına alınmaya çalışan Türkmen nüfus bölgede yok sayılmak istenmiştir. Öyle ki; 3 Temmuz’da Irak’ta oluşturulan 25 kişilik Geçici Hükümet Konseyinde Türkmenler nüfusları dikkate alınmaksızın tek bir üye ile temsil edilirken Sünni Araplar ve Kürtler 5’er kişi ile temsil edilmişlerdir. (<http://www.ntvmsnbc.com/news/224664.asp>). Ayrıca konseyde Türkmenleri temsil eden Songül Çabuk’un Irak Türkmen Cephesi üyesi olmaması da diğer bir rahatsızlık konusu olmuştur (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/224664.asp>).

Hülasa Türkmenler, 2003 yılından itibaren Irak’ın siyasi yapılanmasında etkin bir rol oynayamamıştır (http://www.bilgesam.org/incele/1113/-irak%E2%80%99taki-siyasi-cikmaz-turkmenler-ve-turkiye/#.Vs2Zs_mLTIV). Bu uygulama ile Türkmenler haksızlığa uğramış, bir bakıma cezalandırılmışlardır. Oysaki Türkiye, ABD ile birlikte savaşa girmiş olsa ya da

topraklarının kullanımına izin verseydi, Irak'ın yapılanma sürecinde mutlaka söz sahibi olacak ve Irak'ta yaşayan Türkmenler de bunun faydasını göreceklerdi (Karakol, 2009: 106).

Görüldüğü üzere Ak Parti iktidarı 1 Mart Tezkeresi'ne destek vererek bölgede aktif rol oynamayı amaçlamıştır. Özellikle kuzey Irak'ta Türk askerinin mevcudiyetini güçlendirerek PKK unsurlarına karşı etkili tedbirler almayı amaçlayan iktidar erki bunun yanı sıra Kuzey Irak'ta bağımsız bir oluşumun engellenebilmesi bakımından da Türkiye'nin elini güçlü kılmak istemişlerdir (Bölükbaşı, 2008: 79-80). Ancak TBMM tarafından reddedilen tezkere nedeniyle bölgede eli hayli zayıflayan Türkiye denklemin dışında kalmıştır. Bu nedenle bölgedeki amaçlarına ulaşamayan Türkiye, Kırmızı Çizgileri'nden de ödün vermek zorunda kalmıştır. ABD Ankara Büyükelçiliğinde görevli Askeri Siyasi İşler Müsteşar Yardımcısı Chris Rich'in, *“Eğer Türkiye Kuzey Cephesinin kullanılmasına izin vermiş olsaydı, Türkiye'nin Irak'taki yapılanmada daha fazla söz söyleme hakkı olurdu. Ancak TBMM vermiş olduğu bu kararla söz sahibi olma şansını kaybetmiş oldu.”* ifadesi bu durumun göstergesidir(Karakol, 2009: 109).

Sonuç olarak Türkiye'nin beklenen desteği ABD'ye vermemesi Kürt gruplarınca bölgede nüfuz sağlama amacıyla kullanılmış ve hem ABD, hem de Kürtler tarafından Türklere karşı yürütülen soğuk savaş doruğa çıkmıştır. Böylece Türkiye, Irak'ın yeniden oluşumunda devre dışı bırakılmıştır. Dahası, Türkiye'nin dünyaya ilan ettiği Kırmızı Çizgilerin üzerine bir Federe Kürt Devleti kurulması için büyük bir hızla çalışma başlatılmıştır (Yılmaz, 2010: 140). Nitekim 1991 Körfez Savaşı'ndan bu yana, ABD'nin Irak'taki en sıkı müttefiki olan Kürt gruplar, işgal sonrasında da bu rolü üstlenmeye devam etmiş ve Irak Anayasası ile birlikte, Kuzey Irak “Kürt Özerk Bölgesi” adını almıştır. Irak Kürdistan Demokrat Partisi lideri Mesud Barzani özerk bölgenin başkanı seçilmiş, diğer Kürt lider Celal Talabani ise yeni oluşturulan meclis tarafından, cumhurbaşkanı seçilmiştir (F. Güngör, 2014: 29-30; H. Güngör, 2009: 92).

11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki gelişmeler Türk-Amerikan ilişkileri için de önemli bir dönüm noktası olmuştur (Atmaca, 2011: 176). Konjonktüre bağlı olarak inişli çıkışlı olsa da özellikle NATO kapsamında Amerika ile yüksek düzeyde ilişkilere sahip olan Türkiye, bilhassa Soğuk Savaş sürecinde ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiklerinden biri olmuştur. “Stratejik önem” ve “jeopolitik konum” özellikleriyle ABD için önemli ve sadık bir müttefik olma niteliğini koruyan Türkiye, özellikle Körfez krizi ile bölgedeki en önemli müttefik olduğunu göstermiştir (Beriş ve Gürkan, 2002: 16). Bu doğrultuda 1990'lı yılların sonlarından

2003 yılındaki Irak Savaşı'na kadar süren dönemde Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri hızlı bir gelişme sürecine girmiş, iki ülke ilişkileri 1950'lerden sonraki en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Öyle ki 1999 yılında Türkiye'yi ziyaret eden ABD Başkanı Bill Clinton, iki ülke ilişkilerini çok az sayıda ülke için kullanılan stratejik ortaklık olarak tanımlaması ilişkilerin geldiği noktayı göstermesi bakımından önem taşımıştır (Molla, t.y.,: 33). Nitekim Ak Parti Hükümeti'nin tezkereye destek vermesinin nedenlerinden birisi de ABD, Türkiye ilişkilerinin işte bu olumlu seyrini devam ettirmek isteği olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik 11 Eylül saldırılarının hemen ardından Türkiye'nin bu ülkeye vermiş olduğu destek ikili ilişkilerdeki gelişmenin diğer bir uzantısını oluşturmuştur. 2000'li yıllarla birlikte, Türkiye-ABD ilişkilerinde, enerji güvenliği ve terörizmle mücadele öncelikli gündem maddelerinden birisi haline gelmiştir (Molla, t.y.,: 33-34).

Türkiye, ABD'nin Afganistan operasyonu başladıktan hemen sonra Kuzey İttifakına askeri teknik yardımda bulunmuş ve Afganistan'daki uluslararası askeri güce asker yollayarak bu özellikteki tek Müslüman ülke olmuştur. Türkiye, bu konudaki girişimciliğini sürdürerek, ISAF komutasını, çekincelerinin ABD tarafından verilen güvencelerle ortadan kaldırılmasıyla, 20 Haziran 2002'de İngiltere'den devralmıştır. Aynı zamanda, Türkiye-ABD arasında Taliban ve Al-Kaide'nin para kaynakları konusunda istihbarat işbirliği de gerçekleştirilmiştir. Bunlara ek olarak İncirlik Üssü, Afganistan operasyonu sırasında ABD uçaklarının kullanımına açılmıştır (Beriş ve Gürkan, 2002: 44). Türkiye'nin bu desteğini başlatacağı Irak Harekâtı'nda da görmek isteyen ABD, müttefikinden yardım talep etmiştir. Ancak Türkiye başlangıçta uluslararası terörizme karşı savaşta ABD'ye Afganistan operasyonunda verdiği desteği Irak Savaşı söz konusu olunca sürdürememiş ve bu mesele bu dönemde iki ülke arasındaki en önemli problem haline gelmiştir (Atmaca, 2011: 177).

ABD ile yüksek düzeyde gerçekleştirilen ilişkileri sürekli kılmayı ve bu doğrultuda ABD'nin gücünden geniş bir coğrafyada faydalanmayı düşünen Ak Parti Hükümeti 1 Mart Tezkeresi'ne destek vermiştir. Bu bağlamda ABD'den Ermeni ve Kıbrıs meseleleri başta olmak üzere Avrupa Birliği'ne uyum süreci konusunda destek bekleyen Ak Parti iktidarındaki Türkiye, “*kazan kazan*”⁹ temelli bir politika izlemiştir. Nitekim 11 Eylül olaylarının sonrasında Ermeni lobilerinin 2000 yılında hızlandırdığı soykırım iddialarını tanıma kampanyası güç kaybetmiş, dünya kamuoyunun bu konuya olan ilgisi azalmış ve Türkiye'nin

⁹ Her iki tarafın da kazanmasını öngören bir yaklaşımdır.

terörizmle mücadelede oynadığı rol ve İslam dünyasında üstlenebileceği “model ülke” imajı daha ön plana çıkmıştır. Ayrıca Türkiye'nin ABD ve Avrupa açısından artan stratejik önemi Ermeni iddialarının en azından bir süre için bu ülke parlamentolarından geçmesini zorlaştırmıştır (Beriş ve Gürkan, 2002: 37).

Ermeni diasporasının özellikle 2000'li yıllara doğru “soykırımın” tanınması konusunda önemli mesafeler aldığı bir dönemde yaşadığı bu güç kaybı Türkiye'yi önemli bir rahatlamaya kavuşmuştur (Akgün ve Çemrek, 2010: 9). Ayrıca Ermeni Sorunu ABD'nin girişimleriyle 2001 ve 2002 yıllarında Türkiye ve Ermenistan arasında diyalogun ilk adımları atılmıştır. Sivil toplum platformunda bu doğrultudaki en önemli girişim, 2001 yılı Temmuz ayında kurulan Türk-Ermeni Uzlaşma Komitesi'nin kurulması olmuştur. Üç kez toplanan bu komite Aralık 2001'de dağılmışsa da, böyle bir adım, bir ilkin gerçekleştirilmesi açısından önemli olmuştur (Beriş ve Gürkan, 2011: 38). Ancak 1 Mart 2003 tezkere krizinden sonra ilişkilerin bozulma havasına girdiği bir aşamada Amerikan yönetimi, İncirlik üssünün daha geniş kullanımı ve Türkiye-Ermenistan sınırının açılması hususunda Türkiye'ye baskıda bulunarak (Çimen, 2007: 129), “İstediklerimizi yapmazsanız Ermeni tasarısını geçiririz” şantajını açık bir şekilde kullanmıştır.

Ak Parti iktidarının ABD ile kurulan iyi ilişkiler kapsamında ABD'den istediği bir başka destek ise Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci olmuştur. 1963 Ankara Anlaşmasıyla başlayan ve çok sarsıntılı bir geçmişi olan Türkiye'nin AB üyelik süreci, Türkiye tarafından Batılılaşma, modernleşme ve Atatürk devrimlerini tamamlamanın önemli bir parçası olarak görülmüştür. Türkiye'nin AB üyeliğine stratejik pencereden bakan Amerikan yönetimi ise, AB üyeliğinin Türkiye'yi çok daha istikrarlı yapıya kavuşturacağına, ekonomi ve demokrasisini de bu yapı içinde geliştireceğine inanmaktadır (Çimen, 2007: 132).

Yakın Doğu'nun en önemli ülkesi olarak gördüğü Türkiye'nin sorunlarının çözümünün AB'nin kurumsal yapısı içinde gerçekleştirilmesini savunan ABD bu çerçevede Türkiye'nin AB'ye girişini desteklemiştir. Nitekim özellikle Aralık 1999 AB Helsinki Zirvesi öncesinde ABD Yönetiminin, Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesi yönünde yoğun çaba sarfettiği bilinmektedir (Beriş ve Gürkan, 2002: 14). Bunun yanı sıra 2001 senesinde Türkiye ve AB adına, Amerika ve İngiltere arasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda Türkiye ile AB arasındaki Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'ndaki (AGSP) sorunlar giderilmiştir. Böylece, Türkiye'nin AB kararlarından dışlanmayacağı ortaya konulmuş, Türkiye'nin,

Yunanistan'la olası bir çatışmada AB'yi karşısına alma kaygısı giderilmeye çalışılmıştır (Çayhan, 2002: 43-44).

ABD'nin desteği ile aday ülke sıfatını almaya hak kazanan Türkiye, Kopenhag'da yapılan 2002 Avrupa Konseyi zirvesinde ise ABD'nin yürüttüğü lobi faaliyetlerinin de etkisiyle AB ile resmi olarak müzakere sürecine başlamak için ilk adımı atmıştır (<http://www.nytimes.com/2002/12/03/international/europe/03WOLF.html>).

Kısacası, Washington yönetimi, Türkiye'nin AB üyeliğinin en sadık savunucularından biri olmuş, Türkiye'ye üyelik sürecinde tarih verilmesi hususunda da lobi faaliyetleri yapmıştır. Marc Grossman'ın AB'nin genişlemeden sorumlu üyesi Verheugen'le görüşüp Türkiye'ye destek talebinde bulunması bu durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur (Finn, 2002: 16).

Sonuç olarak Türkiye gerek AB üyeliği, gerekse AGSK'deki rolü hususunda, Avrupalıları ikna edebilecek en önemli aktör olarak ABD'yi görmüştür. Bu doğrultuda ABD'nin etki gücünden geniş bir coğrafyada faydalanmak isteyen AK Parti Hükümeti, ABD ile devam eden üst düzey ilişkileri Ortadoğu bölgesinde de arttırarak devam ettirmeyi amaçlamış ve bu amaç tezkereye verilen desteğin nedenlerinden biri olmuştur.

AK Parti hükümetinin, Irak'ın toprak bütünlüğünün istikrarlı bir şekilde korunması, Kuzey Irak'ta bir Kürt oluşumunun engellenmesi, Irak topraklarında üslenen PKK terör örgütünün varlığına son verilmesi ve Irak Türkmenlerinin haklarının korunması şeklinde özetlenebilecek dört hedef doğrultusunda tezkereye destek verdiği görülmektedir. Söz konusu bu hedeflerin büyük bir kısmı ABD'ye kabul ettirilmiştir. Nitekim Irak konusunda Türkiye'nin ittifakından daha önemli bir ittifak görmediklerini ifade eden Başkan Yardımcısı Cheney, Irak çerçevesinde bağımsız bir Kürdistan öngörmediklerini, Türkiye'nin Irak'a ilişkin kaygılarını anladıklarını, bu kaygıların giderilmesi ve maliyetinin karşılanması gerektiğine inandıklarını vurgulamıştır. Ayrıca Başkan Bush'un Türkiye'nin AB'ye katılımını desteklediğini ve Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin düşüncelerini anladıklarını belirten Başkan yardımcısı bu bağlamda ellerinden geleni yapmaya devam edeceklerini ifade etmiştir (Bila, 2007: 167).

Görüldüğü üzere müzakereler esnasında ortaya çıkan ve önem arz eden tüm sorunlar; Türk askerinin Kuzey Irak'a girmesi, kuvvet kullanması, Kürt gruplarının silahlandırılması, Türkmenlerin korunması, Türk birliklerinin Amerikalı komutana bağlı olması konularının

hepsi Türkiye lehine çözülmüştür. Uzun süren görüşmeler sonrasında Türkiye lehine çözülen konular içerisinde hukuki ve adli konular da vardı. Hukuki ve adli konularda Türkiye tüm isteklerini ABD heyetine kabul ettirmişti. Öyle ki ABD Heyet Başkanı Lino, Bölükbaşı'na, *“Hukuki, adli ve ekonomik konularda sizinle vardığımız bu mutabakat bir ilktir. Bu düzenlemelerin özellikle gizli kalmasını istiyoruz. Zira bu açıklanırsa bugüne kadar askeri üs anlaşmaları yaptığımız bütün ülkeler bunun esas alınmasını isteyecektir”* diyerek ricada bulunmuştur (Bölükbaşı, 2008: 40).

Türkiye'nin lehine devam eden müzakere sürecinin sonunda oylanan 1 Mart Tezkeresi, muhalefet Partisi CHP'nin yanı sıra Ak parti Meclis grubundaki muhalif kanadın oylarıyla reddedilmiştir. Parlatentonun vermiş olduğu bu ret kararı, ABD'de çok etkisi yaratmış ve Türk-Amerikan ilişkilerinde bozulmalara yol açmıştır (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/Turkish%20translations/81%20Turkey%20and%20Iraqi%20Kurds%20Conflict%20or%20Cooperation%20turkish.pdf>).

Türkiye'nin ABD'ye, en ihtiyaç duyduğu bir zamanda destek vermemesi Amerikan onurunu zedelemiş ve güvenilmez bir dost imajı verilmiştir. ABD'nin bu tezkereye büyük umut bağlaması ve bu umutların boşa gitmesi ABD Türkiye ilişkilerindeki tansiyonun artmasına yol açmıştır (Pınar, 2008: 81). Artçı şoklar ise Temmuz 2003'te Süleymaniye kentinde yaşanan ve Türkiye'nin özel kuvvetlerinin gözaltına alınmasıyla devam etmiştir (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/Turkish%20translations/81%20Turkey%20and%20Iraqi%20Kurds%20Conflict%20or%20Cooperation%20turkish.pdf>). Peşmergelerle birlikte Amerikan askerleri tarafından, 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de bulunan Türk Karargâhına baskın yapılmış, bir binbaşı komutasındaki 11 Türk askerinin başına çuval geçirilmiştir. Başlarına çuval geçirilen bu askerler yaklaşık 60 saat sorgulandıktan sonra serbest bırakılmıştır ancak bu olay Türk-Amerikan ilişkilerinde kara bir leke olarak hafızalarda yer etmiştir (Karakol, 2009: 115).

Her ne kadar Türkiye 9 Haziran 2004'da G-8 Zirvesine davet edilmiş akabinde de 28/29 Haziran 2004'te gerçekleştirilen NATO Zirvesine ev sahipliği etmiş olsa da tüm bu girişimler ilişkileri rayına sokmada yeterli olamamıştır. Hatta Zirve sonrasında Türk ve Amerikan yetkililer, Türk Amerikan ilişkilerinin, stratejik ilişkiler olduğunu, karşılıklı dostluk ve anlayış

içinde ilişkilerin devam edeceğini belirtse de bu olay Türkiye-ABD ilişkilerinde derin yaralar açmıştır (Eligür, 2006: 6).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1 MART 2003 TEZKERESİ ALEYHİNE GÖRÜŞLER

3.1.1. 1 Mart Tezkeresi'nin Reddedilme Nedenleri

1 Mart Tezkeresi Türk kamuoyunda çok tartışılan bir konu olmuştur. Bu konuda çeşitli iddialar ortaya atılmış, tezkerenin lehinde ve aleyhinde birçok düşünce dile getirilmiştir. Türk Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen bu tezkere süreci, Türkiye açısından zor bir dönem olmuştur.

Tarihi bir karar niteliğinde olan 1 Mart 2003 Tezkeresi Meclis'te oylamaya sunulmuştur. 553 milletvekilinin katıldığı oturumda 264 kabul, 250 ret ve 19 çekimser oy kullanılmıştır. Anayasanın 96. Maddesi ve Meclis İç Tüzüğü'nün 146'ncı Maddeleri Meclis kararlarının katılanların salt çoğunluğuyla kabul edilebileceğini öngördüğünden dolayı, 267 salt çoğunluk rakamı sağlanamadığından, tezkere, evet oylarının çok olmasına rağmen, kabul edilmemiştir (Ulutaş, 2006: 152). Türkiye bu retle, Irak'ın işgali meselesinde ABD'nin Türkiye topraklarından yararlanma fikrine karşı çıkmış ve Irak hususunda ABD'yle aynı yoldan yürümeyeceğini özetlemiştir. ABD ise "müttefiki" olan Türkiye'nin böyle bir karar almasını şaşkınlıkla tecrübe etmiştir (Erol, 2013: 102).

Tezkerenin geçmemesini tek bir tarafa, sebebe ya da tek bir ülkeye yüklemek yanlış olur. Zira 1 Mart süreci olağan ve alışlagelmiş bir durum ve süreç değildi. Bilinmeyi, öngörülmeyi ve hesaplanamayanı çok, risk ve fırsatların iç içe geçtiği karmaşık bir denklemdi (Bölükbaşı, 2008: 129). Nitekim probleme yönelik yürütülen karar sürecine baktığımızda da, karşımıza çok aktörlü bir yapı çıkmaktadır. Süreç boyunca müzakereler, ekonomik, siyasi ve askeri olmak üzere üç elden yürütülmüş ve farklı birimler arasında ortak bir mutabakat sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca konunun kritik askeri önem arz etmesi sebebiyle de, TSK'nın ve dolayısıyla MGK'nın kararları süreçte etkili rol oynamıştır (Öztop, 2015: 38).

Genel kapsamda ifade edilecek olursa öncelikle BM onayı sağlanamadığı için uluslararası kamuoyunda savaşın meşruiyeti tartışılmış ve bu durum Türkiye’de de önem teşkil etmiştir. Başta Cumhurbaşkanı Sezer olmak üzere TBMM Başkanı Arınç ve birçok bakan Irak Savaşı’nın haklı bir sebebe dayanmadığını belirtmişlerdir. Nitekim bu durum parti içinde bölünmelere sebep olmuş ve henüz yeni kurulan bir parti olan Ak Parti Hükümeti için tehlike oluşturmuştur. Irak Savaşı’nın uluslararası meşruiyetinin yanı sıra vicdani zaviyeden de kabul edilememesi tezkereye karşı büyük bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Körfez Savaşı tecrübesinin de etkisiyle Türkiye’nin bu savaştan zarar göreceğini düşünen cenah tezkereye karşı çıkmıştır.

ABD’nin savaş geçmişi ve müdahale ettiği bölgelerin içinde bulunduğu istikrarsız durum gerek uluslararası gerek ulusal kamuoyu tarafından dile getirilerek savaşa karşı büyük ölçekte tepkiler meydana gelmiştir. Türkiye’de de kamuoyu tepkisi oluşmuş, özellikle dini ve vicdani temelde Irak’a müdahale edilmemesi ve Müslüman kanı dökülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Kamuoyunun da desteğini arkasına alan Meclis içindeki ve dışındaki partiler, tezkereye karşı önemli bir mücadele ortaya koymuşlardır. Öyle ki AK Parti grubu içinde dahi tezkereye muhalif bir kanat hülul etmiş ve bu durum tezkerenin reddedilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Irak Savaşı’nın bölgede oluşturacağı güç boşluğu ve istikrarsızlık ortamı ile güçlenmesinden endişe edilen Kürt unsurlar ve PKK terör örgütü, Irak Savaşı’na ve bu çerçevede tezkereye karşı çıkılmasına neden olan bir başka önemli nedendir. Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesiyle bölgede güç elde etmeyi planlayan Kürt unsurlar, ABD’nin başlattığı savaşa önemli destek vermişlerdir. Bölgede bir Kürt devleti kurmak isteyen bu unsurlar ileride Türkiye’ye yönelik ciddi tehditler barındırmaktaydı. Türkiye’nin güvenlik ve istikrarı açısından tezkereye karşı çıkan kesimler, gerek bölgedeki Kürt unsurlar gerekse PKK terör örgütünün güçlenmesinden endişe etmekteydiler.

Hülasa denecek olursa; Türkiye’nin Körfez Savaşı tecrübesiyle başta güvenlik ve istikrarının korunması amacıyla karşı çıkılan 1 Mart Tezkeresi, bunun yanı sıra BM meşruiyetinden yoksun olması nedeniyle tepkiyle karşılanmıştır. Ayrıca yeni kurulan Ak Parti yönetiminin tecrübesiz oluşu, grup içi bölünmelerin yaşanması, kurumlar arası anlaşmazlık ve muhalefetin etkin çalışmaları da tezkerenin reddedilmesinde önemli rol oynamıştır. Ayrıca uluslararası ve ulusal kamuoyunun ABD’ye karşı duyduğu güvensizlik

durumu ve öfke durumu da tezkerenin reddedilmesinde başat unsurlardan biri haline gelmiştir. Bunların üstüne bir de ABD yöneticilerinin tepki çeken emrivaki ifadeleri eklenince tezkere reddedilmiştir.

Bu çerçevede söylenecek olursa tezkerenin geçmemesinin bir değil birçok sebebi olmuştur. Bu nedenle 1 Mart Tezkeresi'ne neden hayır dendiğini anlayabilmek için geçmemesine sebep olan faktörleri tek tek ele almak gerekmektedir (Karakol, 2009: 66).

İlk merhalede Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine göndereceği asker sayısı ve nerelerde konuşlanacağı gibi konularda ABD yönetimi ile bir uzlaşma sağlanamamasının, tezkerenin geçmemesine etkisi olduğu söylene de, siyasi ve askeri çevrelerin konu hakkında ikna olmamasından kaynaklı tereddütlerin etkisi oldukça fazla olmuştur (Bölükbaşı, 2008: 35).

3.1.1.1. BM Meşruiyeti Sorunu ve Hukuki Nedenler

Gerek ulusal kamuoyunun gerekse uluslararası kamuoyunun Irak Savaşı'na karşı durmasının başat sebeplerinden biri Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden (BMGK) Irak Savaşı'na dair bir karar ya da onayın çıkmamış olmasıydı. Yani ABD'nin tek tarafı olarak başlattığı bu savaş BM meşruiyetinden yoksundu. Çünkü uluslararası hukukta, güç kullanımının meşru olabilmesi için iki durum söz konusudur:

Birincisi; nefsi müdafaa ya da meşru müdafaa olarak bilinen, saldırıya uğrayan tarafın, saldırıyı önlemek amacıyla saldırgana güç kullanabileceği durumdur. Güç kullanımının meşru olduğu diğer durum ise; BM Güvenlik Konseyi'nin açıkça güç kullanımına dair karar almasıdır. BM Anlaşması'nın 2. maddesi 3. paragrafına göre; uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi esastır ve aynı maddenin 4. paragrafı; devletlerin, başka bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı askeri güç kullanımından yahut güç kullanma tehdidinden kaçınmaları gerektiğini hükme bağlamaktadır. Yine 2. maddenin 7. paragrafına göre; devletlerin içişlerine BM'nin karışamayacağını belirtmekle birlikte, istisnası da BM anlaşmasının 7. bölümünde Güvenlik Konseyi'ne yetki tanıyan kısmında yer alır. 7. bölüm çerçevesinde Güvenlik Konseyi, uluslararası barışın tehlikede olduğuna karar vermesi durumunda, bir takım tedbirlerin alınmasını isteyebilir. Aynı bölümün 41. maddesinde; bu

tedbirlerin ilk aşamada ekonomik önlemler, diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi yaptırımlar olacağı belirtilmiştir. Bu tedbirler yeterli gelmediği takdirde, 42. madde uyarınca; barış ve güvenliğin sağlanması için hava, deniz ve kara kuvvetlerinin kullanılmasına başvurulabileceğini ifade eder. BM'nin askeri kuvvetleri olmadığı için, bu tür askeri güç kullanımları BM Güvenlik Konseyi'nin üye devletlere yetki vermesi şeklinde gerçekleşmektedir (Kaya, 2003: 313-314).

Görüldüğü üzere BM'nin güç kullanma durum ve şartları açık bir şekilde belirtilmiş olmasına rağmen Irak'taki kitle imha silahlarını yok etmek için diplomasinin yetersiz kaldığını öne süren ABD, koalisyon güçleriyle bir operasyon yapacağını ifade ederek BM'yi devre dışı bırakmıştır. BM'yi sistem dışına iterek, BMGK'nın Irak'ın işgalini onaylayan bir kararı olmaksızın başlatılan bu savaş hukuka aykırı olarak görülmüştür (H. Güngör, 2009: 102). Nitekim Fransa, Belçika, Almanya ve Rusya, ABD'nin bu "savaş mantığına" destek vermeyeceklerini açıklamışlardır. Ayrıca BM Genel Sekreteri Kofi Annan; tüm başka alternatiflerin başarısızlığa uğraması durumunda, Irak'ın savaş yoluyla silahsızlandırılmasıyla ilgili tüm kararların BM tarafından alınması gerektiğine bir kez daha dikkat çekmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/savasin-kronolojisi-211006>). Ancak ABD'nin Irak'a müdahale konusundaki ısrarı BMGK üyeleri arasında görüş ayrılıklarını da ortaya çıkarmıştır. Öyle ki daimi üyelere Fransa, Rusya ve Çin'in yanı sıra geçici üyelere Almanya ve Suriye Irak'a müdahaleye kesinlikle karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Buna karşılık BMGK'nın geçici üyelerinden olan Pakistan, Angola, Kamerun, Gine ve Şili kararsız kalırken, Bulgaristan, ABD ve İngiltere'ye destek vermiştir. Bu noktada bir parantez açmak gerekirse İngiltere, her ne kadar ABD'nin koalisyon ortağı ve mütemmim cüzü olsa da iç siyasetlerinde Irak Savaşı'na karşı çıkanlar olmuştur. Hatta Blair Hükümeti'nin Parlamento İlişkilerinden Sorumlu Bakanı Robin Cook, İngiltere'nin Bush'un telkinleriyle haksız bir savaşa sokulduğunu ifade ederek istifa etmiştir (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/2859431.stm>).

Amerika'nın tek taraflı güç kullanma isteğine Fransa, Almanya ve Belçika'nın yanı sıra, İsrail hariç tüm Ortadoğu ve İslam ülkeleri ise karşı çıkmıştır. Türkiye ve Endonezya da açıkça karşı çıkan ülkeler arasında olmuştur. 114 ülkenin katıldığı ve Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da yapılan Bağlantısızlar toplantısında, Irak'ın 1441 sayılı karara uyması istenirken, ABD'nin tek taraflı güç kullanmasına karşı ortak tavır belirlenmiştir (Tülemmez, 2013: 18).

Irak'a askeri müdahaleyi gerektirecek uluslararası meşrutiyet gerekçelerinin tam anlamıyla oluşmaması Türkiye açısından da değerlendirilmiş ve uluslararası meşrutiyetin tüm

unsurlarıyla oluşması gerekliliği her fırsatta dile getirilmiştir (Pınar, 2008: 76). Nitekim o dönemde devletin 1 ve 2 numaralı isimleri olan ve hukukçu kimliğe sahip Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve TBMM Başkanı Bülent Arınç müdahalenin meşruiyetine ilişkin BM Raporu çıkana kadar müdahaleye girilmemesini, girilirse bunun uluslararası hukuka aykırı olduğunu dile getirerek Türkiye'nin askeri operasyona katılmasına karşı çıkmışlardır (Yetkin, 2004: 227).

ABD'nin Afganistan müdahalesine olumlu bakan Cumhurbaşkanı Sezer, Irak müdahalesinde aynı tavrı sergilememiş, ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'ndeki süreç sona ermeden tek taraflı davranışını doğru bulmadığını söylemiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/sezer-abdnin-davranisi-dogru-degil-134994>). Zati Cumhurbaşkanı Sezer tezkerenin geçmesine ve Türkiye'nin bu savaşa müdahil olmasına karşı olduğunu hemen hemen her fırsatta belirtmiştir. Öyle ki eski Devlet Bakanı H. Celal Güzel "Kuzey Irak Kürtçülük ve Ayrılıkçı Terör" adlı kitabında (Güzel, 2007: 77), "10. Cumhurbaşkanı Sezer'in Cumhurbaşkanı Sezer'in, sanki Türkiye Cumhuriyeti menfaatlerini korumakla görevli bir Cumhurbaşkanı değil de, uluslararası hukuk komisyonu üyesiymiş gibi davrandığını" ifade etmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nden bir karar çıkmadıkça, işgalin meşrulaşmayacağını ileri sürmüştür. Cumhurbaşkanı'nın yaklaşımında, diğer faktörlerin yanında, kendisinin hukuk kökenli olması, Anayasa Mahkemesi Başkanı iken Cumhurbaşkanı seçilmesi, hukuk kurallarına karşı hassasiyeti gibi faktörlerin etkili olduğu ileri sürülebilir. Aslında Sezer'in Meclis'in kararını veto etme yetkisi yoktu. Meclis Başkanı Arınç da yönettiği oturumlarda oy bile kullanmıyordu. Ancak devletin başı olan bu iki ismin aldığı tavrın, TBMM üzerinde en azından tereddütlere yol açtığı görülmüştür (Akçay, 2010: 90; Sinakaya, 2006: 12).

1 Mart tezkeresine karşı çıkanlar sadece Arınç ve Sezer değildi. Ana muhalefet partisi CHP de BM'nin kararı olmaksızın böyle bir savaşa girilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim dönemin CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, 27 Şubat'ta yaptığı Genel Kurul toplantısında; Türkiye'nin uluslararası hukukî meşruiyet söz konusu olmadan büyük bir askeri operasyonun içerisine sürüklendiğini, Irak'ta kitle imha silahları varsa bile bu aşamada Türkiye'ye ve dünyaya bir tehdit oluşturmadığını, dile getirmiştir. On yıllardır ezilmiş, savaştan savaşa sürüklenmiş, yanlış bir yönetimin altında bunaltılmış Irak'ın mazlum, mağdur halkına zulmetmenin, savaş açmanın vicdanî, insanî bir haklılığı olmadığını ifade etmiştir (CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın 27.02.2003 Tarihli Grup Konuşması, http://www.chp.org.tr/index.php?module=chpmain&page=show_speech&speech_id=107).

Meclis'te yoğun tartışmalara neden olan tezkereye ilişkin görüşmelerde muhalefet partisi CHP adına konuşan Önder Sav da, tezkerenin olmazsa olmaz koşulu olarak milletlerarası hukukun meşru saydığı hal koşulunun var olması gerektiğini ve bunu yapacak olan kurumun TBMM ya da bir başka ülke değil, BM Güvenlik Konseyi olduğunu ısrarla vurgulamıştır (Göztepe, t.y.,:95).

Yine dönemin CHP milletvekili Sayın Prof. Dr. Mehmet Tomanbay ise;

“1 Mart Tezkeresi hem uluslar arası düzeyde hem de bizim Anayasamıza göre uygun olarak getirilmemişti. Bir ülkeye bir askeri kuvvetin girmesi durumunda Anayasamıza göre o gücün BM'den karar çıkarması gerekmektedir. Bu olayda BM kararı yoktu. Dolayısıyla Anayasamıza göre 1 Mart Tezkeresi'ni onaylamamız hukuki değildi. O yüzden için ret verdik.” demiştir (Dönemin CHP Milletvekili Sayın Prof. Dr. Mehmet Tomanbay ile 08.01.2016 Tarihinde Yapılan Mülakat).

Bu noktada dikkate alınması gereken husus; BM kararlarının hangi derecede tarafsız ve adil olarak alındığıdır. Amerika'nın başlattığı Irak Savaşı'nın meşruiyetinin sorgulanması gerekiyordu ancak BM kararlarının hangi değerlere göre alındığını sorgulamak da gerekmektedir. BM'nin almış olduğu her kararda hakkı gözettiği geçmişe bakarak irdelenmelidir. Nitekim bu konuda görüşlerini ifade eden dönemin Ak Parti milletvekili İdris Bal şu noktalara açıklık getirmiştir.

“Irak savaşı ile ilgili meşruiyet sorunu gündeme getirildi. Bu ilk bakışta çok doğru bir yaklaşımdı. Çünkü ABD Güvenlik Konseyi'nden karar çıkaramamıştı. Fakat bu yaklaşım beraberinde bazı soru işaretlerini de getirmektedir. Acaba aynı BM Güvenlik Konseyi bir gün örneğin, Türkiye'nin Kıbrıs'tan çıkması için bir karar alacak olsa, nasıl bir tepki verilecektir? Diğer taraftan zaten Kıbrıs konusunda Türkiye aleyhine alınmış kararlar vardır. Acaba bu kararlar nasıl değerlendirilmektedir? Bu yaklaşımdaki sorun, BM Güvenlik Konseyi'ni adil bir mahkeme gibi algılamaktır. BM, politik bir kurumdur. Ülkelerin, özellikle Güvenlik Konseyi'ndeki beş daimi üyenin milli çıkarlarının yansıdığı, güç mücadelelerine sahne olunan bir yerdir.” (Bal ve Selamoğlu, 2006: 173).

CHP tarafından tezkerenin Anayasaya aykırı olduğu savına karşılık, AK Parti milletvekili Salih Kapusuz ise konuşmasında;

“Bu tezkerenin,uluslararası hukuk veyahut da meşruiyet konusunu tartışırken, Sayın Sav “bu işin dayanağı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıdır” dedi. Eğer bu doğruysa,milletimizle beraber Sayın Baykal da başta olmak üzere, Dışişleri Bakanlığı yapmış olan herkes, hepimizin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 541 sayılı Kararını unutmamız lazım. Bu karar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni inkâr eden bir karardır. Böyle bir devlet var mı; elbette var“ diyerek uluslararası meşruiyet kaynağı aramanın anlamsızlığına vurgu yapmıştır(https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/Irfan_Neziroglu/cilt3.pdf).

BM kararlarının her zaman adil bir biçimde alınmadığı vurgulanmaya çalışılsa da savaşın meşruiyetinin olmaması milletvekillerinin savaş karşıtı tutum içersine girmelerine sebep olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla bu durum oylamaya önemli ölçüde etki etmiştir (Pınar, 2008: 77). Öyle ki Ak Parti grubunda hiç beklenmedik bir şekilde 99 fire verilmiş ve tezkere reddedilmiştir.

3.1.1.2.Ak Parti Grubunda Bölünmeler ve Kurumlar Arası Uyuşmazlık

Tezkerenin reddedilmesinde CHP milletvekillerinin yanı sıra AK Parti içinde dahi muhalif vekillerin çokluğu önemli rol oynamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere ret kararının verilmesinde birden fazla dinamik yer almıştır.

Öncelikli olarak tezkerenin oylandığı dönemde Ak Parti hem çok yeni hem de çok tecrübesizdi. Ayrıca yönetim kadrosu tam olarak oturmamıştı. Öyle ki Adalet ve Kalkınma Partisi lideri olan Recep Tayip Erdoğan ne milletvekiliydi, ne de başbakanı (Karakol, 2009: 66). Ayrıca Devlet organları ve karar alma mekanizmaları da yeni yapılandıkları için tecrübesizlerdi ve dolayısıyla kriz yönetiminde çok etkili değillerdi(Akçay, 2010: 102). Nitekim dönemin AK Parti milletvekili Fatma Şahin konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

“Milletvekilleri seçimlerinin hemen ardından önümüze gelen, ülkemiz ve bölgenin geleceği için çok önemli olan 1 Mart Tezkeresi ile kararımız soruldu. Ancak biz henüz tecrübesizdik ve sorumluluklarımızın neler olduğunu tam olarak bilmiyorduk. Bazı vekiller tezkereyi onaylıyor bazıları ise karşı çıkıyordu. Şükürler olsun ki sonuçta tezkere reddedildi. Bu ret kararı göreve yeni gelen Ak Parti yönetimi için uluslararası alanda güzel bir etki oluşturdu.” (Çıplak, 2014: 107).

Dönemin Ak Parti Diyarbakır İl Başkanı Sayın Abdurrahman Kurt da, bu konuda Sayın Fatma Şahin ile paralel bir görüş belirterek şunları ifade etmiştir:

“Ak Parti 2003 yılı itibariyle yeni kurulmuş bir partiydi ve henüz tam olarak kurumsallaşmış bir yapıda değildi. Bunun yanı sıra karizmatik bir lider olan Sayın Erdoğan’ın siyasi yasaklı olması nedeniyle Başbakanlık makamında olamaması ve dahası tezkerenin geçmesini istemeyen Sayın Arınç, Çelik, Şener gibi tecrübeli isimlerin tavrı yeni görev başına gelen milletvekilleri üzerinde etki oluşturdu.”(2002-2003 Yılı Ak Parti Diyarbakır İlk Başkanı ve Akil Adam Heyeti’nde olan Sayın Abdurrahman Kurt ile 29.12.2015 Tarihinde Yapılan Mülakat).

Nitekim tezkerenin reddedilmesinde diğer bir unsur da Ak Parti grubunun bölünmesi olmuştur. Söz konusu tezkere döneminde konuya ilişkin parti disiplini ve dayanışması kaybolmuş, Gül ve Erdoğan’ın çabaları yetersiz kalmıştır (Akçay, 2010: 103).

Bakanlar Kurulu’nda yer alan bir grup bakanın tezkereye karşı çıkması bu nedenle mevzu bahis bu tezkere hakkında Bakanlar Kurulu’nda uzunca tartışmalar yaşanmıştır. Bu noktada bilhassa AK Parti’nin Milli Görüşçü vekilleri ile liberal görüşe sahip vekiller arasında yaşanan tartışmalar dikkate değerdir. Tezkerenin kabinedeki en kuvvetli muhalifleri arasında dönemin Başbakan Yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır, Kültür Bakanı Hüseyin Çelik ve Bayındırlık Bakanı Zeki Ergezen’in yer aldığı görülmüştür. Buna karşılık, dönemin Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Milli Eğitim Bakanı Erkan Mumcu ve Sanayi Bakanı Ali Coşkun tezkereyi savunan grubun başını çekmiştir. Çiçek, Gönül ve Aksu gibi tezkereyi savunan Bakanlar’ın çoğunu ANAP

kökenli siyasetçiler oluşturmuştur. Öyle ki bu bakanlardan bir kısmı, 1991 senesinde ki Körfez Krizi'nde bakan ya da bürokrat olarak görev almış kişilerdir. Ertuğrul Yalçınbayır, Hüseyin Çelik ve Mehmet Aydın, Bakanlar Kurulu kararına imza atmamakta direnmişler de, Başbakan Abdullah Gül, bu konunun gerçek yetki sahibinin Meclis olduğunu ve kararı Meclis'e bırakmak gerektiğini belirterek, imzaların atılması gerektiğini ifade etmiştir (<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/2003/02/07>).

Tezkerenin TBMM'ye gönderilmesini sağlasa da Başbakanlık görevinde geçici süre ile bulunan Gül, böylesine büyük bir kararın sorumluluğuna yanaşmak istememiş ve bu kararı R. Tayyip Erdoğan'a bırakmak istemiştir. Hatta bu doğrultuda grup kararı bile aldırılmayan Gül'ün tezkerenin geçirilmesinde isteksiz olduğu ve bu nedenle milletvekillerine baskı yapmadığı iddiaları ortaya atılmıştır. Nitekim ismini vermek istemeyen, AK Partili eski bir milletvekili şunları ifade etmiştir: (İsminin Saklı Tutulmasını İsteyen Bir Milletvekili ile Yapılan Mülakat), "Sayın Gül, Sayın Erdoğan'a rağmen geldiği Milli Görüş çizgisinin de etkisiyle tezkerenin geçmesini istemiyordu Nitekim kararı tamamıyla bize ve vicdanımıza bırakmıştı."

Tezkereyi savunanların başında kuşkusuz o günlerde henüz başbakan olamamış AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan gelmekteydi. Ancak tezkere oylaması öncesi grup kararı alınmamış olması Erdoğan'ın grubuna aşırı güvenmesi ve ya aşırı demokrat olduğunun göstergesi diye açıklamak da pek gerçekçi gözükmemektedir. Belki Erdoğan, tezkerenin vicdani sorumluluğunu tek başına omuzlarına yüklemek istememiştir. Belki de 1 Mart Tezkeresi gibi hassas ve kritik bir konuda parti içinde kendisinden farklı düşünenlerin çoğunlukta olduğunu bildiği için grup kararı alınması durumunda AK Parti'nin çözülmesinden korkmuştur (Tunalı, 2010: 57). Bu bağlamda, Ak Parti Hükümeti, oylamadan önce, milletvekillerine baskı yapmamış ve hatta tezkere kararını Milli Güvenlik Kurulu'na bırakarak, savaş kararının sorumluluğunu, askeri yetkililer ile paylaşmıştır (Aytulu, 2005: 51).

Aslında yaşanan sürece ve Ak Parti milletvekillerinin tutumları göz önüne alındığında, hükümetin dahi artık kendi tezkeresinin onaylanmasını istememesi gibi bir hava oluşmuş durumdaydı. Dışta ABD ile içte "bürokratik oligarşi" arasına sıkışmış görünen hükümet tezkereyi savunuyordu ama bunun kararlı savunusu olduğunu söylemek mümkün değildi (Özipek vd., 2012: 679). Öyle ki, Dışişleri Müsteşarı Ziyal ve Başmüzakereci Bölükbaşı,

daha önceki grup toplantılarında yaptıkları gibi, 1 Mart günü de AK Parti grup toplantısının başladığı dakikadan, oylamanın bitimine kadar Meclis kulisinde beklediler. Oysa Başbakan Gül istese genel kurulun kapalı oturumuna Ziyal ve Bölükbaşı'yı davet ederek, hem iktidar hem muhalefet milletvekillerine ayrıntılı bilgi verdirtebilir ve bu bilgi oylamanın sonucuna etki edebilirdi (Yetkin, 2004: 170). Nitekim AK Parti İstanbul Milletvekili Ravza Kavakçı Kan,(25 ve 26. Dönem AK Parti İstanbul Milletvekili Sayın Ravza Kavakçı Kan ile 07.01.22016 Tarihinde Yapılan Mülakat) “Tezkere oylamasının gizli yapılması ve bağlayıcı grup kararı alınmamasının tezkerenin reddedilmesini kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Hatta 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesiyle AK Parti kurmaylarının dahi rahatlamış olabileceğini ifade eden Kan, Ak Parti'nin kamuoyu ve seçmen baskısından kurtulduğunu” ifade etmiştir. Öyle ki Cumhuriyet Halk Partisi grup kararı alıp ret oyu kullanırken, Ak Parti'nin grup kararı almaması, tezkerenin geçmesini AK Parti de istemiyor söylentilerini ortaya çıkarmıştır. Çünkü savaşa karşı olan ve tezkerenin savaş kararı anlamına geldiğini söyleyen Cumhuriyet Halk Partisi yöneticileri, grup kararı alarak, kendi milletvekillerinin tezkere lehinde oy kullanmasını engellerken, Ak Parti kurmayları böyle bir yolu tercih etmemişlerdir. Oysaki parti liderleri ve Başbakan, milletvekillerini etkilemek için ikili görüşmeler yapabilir ya da grup toplantılarında gizli oturum ile milletvekillerini bilgilendirebilir. Ancak AK Parti bunların hiçbirini yapmamış ve milletvekillerini serbest bırakmıştır. Gerçekten de TBMM Başkanı Bülent Arınç ve Devlet Bakanı Ertuğrul Yalçınbayır'ın karar öncesinde pek çok savaş karşıtı demeci göze çarpmıştır (Aytulu, 2005: 46). Örneğin Tezkere sürecinde Meclis Başkanı Arınç “*Oy hakkım olsa aleyhte oy verirdim*” ve “*Herkes bu karara şapka çıkarmalı*”, Başbakan Yardımcısı Yalçınbayır ise “*Tezkere geçmezse demokrasi güçlenir*” gibi ifadeler kullanmışlardır(<http://www.milliyet.com.tr/arinc--sonuca-herkes-sapkacikarmali/guncel/haberdetayarsiv/02.03.2003/262896/default.htm>). Nitekim AK Parti Hükümeti, milletvekilleri ve başkanıyla bu tezkerenin geçmesini ve Irak müdahalesine doğrudan taraf olmayı hiçbir zaman istemediği iddiaları basında geniş bir yer bulmuştur. Bu konuda AK Parti liderliğinin grubu bilerek serbest bıraktığı iddiaları ortaya atılmıştır (Pınar, 2008: 78).

Görüldüğü üzere 1 Mart Tezkere'si hususunda kendi grubunda dahi muhalif kanadın olduğu Ak Parti Hükümeti zorlu bir sürece girmiş ve net bir politika belirleyememiştir. Çünkü Ak Parti Hükümeti'ni böyle bir ikili politikaya iten bazı nedenler vardı.

Türkiye'yi böyle bir ikili politika izlemeye iten sebeplerin başında, öncelikle AK Parti'nin ideolojik yapısı gelmektedir. Her ne kadar AK Parti kendisini Milli Görüş'ten ayrı tutsa da, yine de kendisine oy veren belli bir taban ve hatta Bakanların bir kısmı bu görüşe sahip kişilerden oluşmaktadır. Zaten karar aşamasında AK Parti'deki bu çok yönlü siyasi yelpazeye sahiplik ortaya çıkmış, bir yandan ABD ile görüşmeler yürütülürken diğer yandan barışçıl yollara şans tanınmaya başlamıştır. İkinci önemli sebep ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği yönelimidir. Bugüne kadar Başbakanların görüşlerine uygun olarak Avrupa yanlısı, Amerika yanlısı ve Arap yönelimli politikalar izlense de, Milli Görüş çizgisinden saparak çıkmış olan AK Parti Hükümeti, kendisini, tümüyle Avrupa Birliği eksenine endekslemiştir. Bu nedenle Türkiye tam üyelik konusunda desteğini beklediği ve Amerikan askeri operasyonuna karşı olan Fransa ve Almanya gibi ve ilişkilerini düzeltmeye çalıştığı Yunanistan gibi ülkelerin aksine Amerikan yanlısı politika izlemekten kaçınmıştır (Aytulu, 2005: 51). Çünkü ABD-Avrupa ilişkileri, özellikle Bush Yönetimi döneminde 11 Eylül saldırılarının ardından pek çok konuda giderek birbirinden uzaklaşma görüntüsü vermiştir

(Türk- Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu-Temmuz 2002).Örneğin, Avrupa Birliği'nin aksine ABD, Uluslararası Suçlar Mahkemesini (ICC), çevre konuları ve iklim değişikliğine dair Kyoto Protokülü'nü, kara mayınlarının yasaklanmasına dair anlaşmayı, bio-çeşitlilik anlaşmasını ve Biyolojik Silahları Kontrol Anlaşması'na dair oluşturulan sistemi imzalamamıştır. Bush'un Ocak 2001'de iktidara gelmesiyle hızlanan Ulusal Füze Savunma Sistemi konusundaki farklı yaklaşımlar, iki müttefik bloğu birbirinden ayıran başka bir konu olmuştur. ABD yeni bir füze savunma sistemi geliştirmek için Anti-Balistik Füze Anlaşması'nı tek taraflı feshetmiş, bu davranış, Avrupalı müttefiklerinin tepkisini çekmiştir. Benzer tür anlaşmazlıklar, Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Anlaşması, küçük silahların ihracatı konusunda ortaya çıkan BM anlaşması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) içinde çevre konularının ele alınış biçimleri ve genetik olarak değiştirilmiş gıdalar konularında da sürmüştür (Gürkan ve Beriş, 2002: 12).

Görüldüğü üzere ABD ile AB arasında birçok konuda anlaşmazlıklar baş göstermiş ve bu durum Irak Savaşı hususunda da devam etmiştir. Öyle ki Ocak 2003'de AB'nin Dış Politikadan Sorumlu Yüksek Temsilcisi Xavier Solana, Irak Savaşı'nda, ABD'nin tek başına kararlar alarak uygulamasının doğru olmadığını ve bu durumun paylaşılan değerlere rağmen, AB ile ABD'nin birbirlerinden uzaklaşmasına yol açtığını dile getirmiştir (H. Güngör, 2009: 95). Uzun vadeli hedefleri ve evrensel değerleri paylaşan iki blokta yaşanan bu uzaklaşmanın düşmanca bir ayrılık olmadığını belirtmek gerekse de, uluslararası güvenlik sistemi ve

ekonomik ilişkileri önemli ölçüde etkileyebilecek nitelikteki konuları anlaşmazlıklar listesinde göstermek mümkündür. Bu doğrultuda söylenecek olursa; Türkiye eğer tezkereyi onaylasaydı, Amerikan askeri operasyonuna meşruiyet kazandıran veya en azından siyasi ve hukuki destek sağlayan ilk ülke olacaktı. Bu durumda, ABD'nin çıktığı harekâta, doğrudan destek vermek anlamına geliyordu (Aytulu, 2005: 52). Ayrıca tezkerenin geçmesi halinde yabancı askerlerin bulunduğu illerde olası bir sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan edilmesi durumu AB ile ilişkiler açısından büyük gerileme sebep olabilirdi. Nitekim Başbakan Gül konu ile ilgili şunları ifade ederek kaygılarını ortaya koymuştur.

“OHAL’i yeniden uygularsak, yoluna koymaya başladığımız AB süreci biter. Askerin siyasette gücü artar. Özgürlükçü politikalarından güvenlikçi politikalara savruluruz. Başlattığımız reform süreci durur. Türkiye’nin kendine çizdiği istikametin yönü değişir. Bunu göze alamayız” (Sever, 2015: 42).

İşte böylesi bir süreçte bir yandan müttefiki ABD ile ters düşmemeye çalışan AK Parti iktidari diğer yandan ise Avrupa ülkelerinin tepkisini çekmekten endişe ediyordu. Çünkü AB üyesi ülkelerde bile savaş karşıtı kamuoyu, hükümetleri zor durumda bırakmıştır. Bu kamuoyu baskısı karşısında İngiltere dahi, ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin Irak operasyonuna destek toplamak için çıktığı Mart 2002 Ortadoğu gezisi sırasında ABD'ye tam/açık destek vermekten kaçınmıştır (Beriş ve Gürkan, 2002: 13-14).

Evet, bir yanda birçok sivil toplum kuruluşu (STK), yazar ve aydının oluşturduğu kamuoyu baskısı vardı ama bir yanda da bir gerçek vardı; ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler. Dışta ABD ile içte “bürokratik oligarşi” arasına sıkışmış görünen hükümet tezkereyi savunuyordu ama bunun kararlı savununu söylemek mümkün değildi (Özipek vd., 2012: 679).

Nitekim dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat konu ile şöyle demiştir:

“Bilindiği üzere AK Parti o dönemde tek başına iktidar olsa da sivil ve askeri bürokrasinin hükümet üzerinde alışkanlık haline gelmiş olan bariz bir baskısı vardı. Bu nedenle Meclis bir noktada MGK'nın kararlarına büyük önem veriyordu. Ancak o dönem MGK bu konu hakkında bir görüş bildirmeyerek

Hükümetin kararlı bir politika yürütememesine neden oldu. Hatta benim düşüncem söz konusu dönemin ‘bürokratik yapısı’ tezkerenin geçmemesini ve böylece ABD ile AK Parti arasında bir kurulan iyi ilişkilerin sonlanmasını amaçlamıştır. Böylece AK Parti özellikle uluslararası alanda güç kaybedecek ve askeri vesayet ve ‘oligarşik bürokrasi’ nin ülke içindeki gücü devam ettirilmiş olacaktır.’ (58. Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ile 05.01.2016 Tarihinde Yapılan Mülakat).

İşte bu nedenler doğrultusunda, Ak Parti Hükümeti, çok yönlü bir politika gütmüştür. Bu çift yönlü dış politika, gerek muhalefet partisi gerekse basın tarafından eleştirilse de aslında AK Parti hükümeti, iç ve dış unsurları göz önüne alarak, çift yönlü bir politika izlemek zorunda kalmıştır. Ancak şu noktada söylemek gerekirse Irak Savaşı hususunda Avrupa'nın yanında saf tutmanın, Türkiye'nin AB'ye girişini kolaylaştıracağını düşünenler yanıldıklarını savaş başladıktan sonra anlamışlardır. Avrupa değil Türkiye'ye kapılarını açmak kapılarını aralamamıştır bile. Çünkü aslında Avrupa Birliği ülkeleri dahi Irak Savaşı konusunda hem fikir değildi. Almanya ve Fransa savaşın karşısında duruyor olsa da ABD'nin en önemli müttefiki İngiltere'ydi. Ayrıca İspanya, İtalya, Danimarka ve Portekiz'in dışında Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk, Romanya gibi ülkeler ABD'nin yanın hareket etmekteydiler.

3.1.1.3. Ulusal ve Uluslararası Kamuoyu Tepkisi

Ak Parti Hükümeti'ni dilemmada bırakıp, tezkerenin reddedilmesine neden olan dinamiklerden birisi de Avrupa kamuoyu ve Müslüman âleminde ABD'ye yönelik oluşan uluslararası tepkidir.

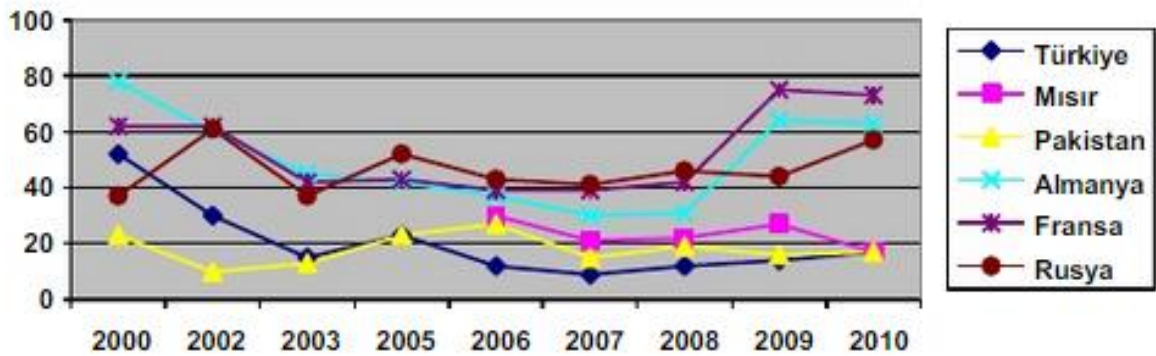
Irak konusundaki en büyük sorunlardan birisi, uluslararası kamuoyu olmuştur. ABD'nin Irak'a askeri müdahale gerçekleştirme kararı aldığı günden itibaren başlayan uluslararası tepkiler, özellikle küreselleşme, ABD ve savaş karşıtı bir uluslararası kamuoyu oluşmasına neden olmuştur. Öyle ki Friedman'ın belirttiği üzere, 11 Eylül 2001 sonrasında Anti-Amerikanizm hakkında binlerce gazete makalesi yazılmıştır. Bunun yanı sıra ABD'de ve dünyanın çeşitli yerlerinde sayısı on binlerle ifade edilen katılıma sahip çok sayıda savaş karşıtı gösteri düzenlenmiştir. Örneğin 15 Şubat 2003 tarihinde gerçekleştirilen “Irak'ta Savaşa Hayır” eyleminde 70 ülke ve 600 kentte aynı anda eylemler gerçekleştirilmiştir. 15

Şubat Dünya Barış Günü'nde ABD'ye yönelik gerçekleştirilen bu eyleme Londra, Berlin ve New York'ta 500'er bin; Roma'da ise 1 milyon kişi katılmıştır(<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=67699>).

ABD'nin başlatmış olduğu bu savaşa Amerikan halkından dahi tepki gelmiştir. Vietnam tecrübesinin de etkisiyle Afganistan ve Irak müdahalelerinin doğru olmadığını düşünen Amerikan kamuoyu Irak Savaşı'na karşı çıkmıştır. Nitekim Gallup araştırma şirketi tarafından yapılan ankete göre, Amerikalıların yüzde 53'ü ABD'nin, Irak'a asker göndermesini hata olarak nitelemiştir. Aynı şirketin 2005 ve 2008 yıllarında yaptığı araştırmalarda ise bu oran yüzde 60 ve 63'e yükselmiştir(<http://www.cnnturk.com/2013/dunya/03/19/amerikalililarin.yarisina.gore.irak.savasi.hataydi/700748.0>).

ABD'ye yönelik bu tepkiler 20 Mart'ta başlayan savaş sonrasında artış göstermiş ve zaman zaman ABD'ye destek olan ülkelere de yönelmiş, dolayısıyla Türkiye de uluslararası kamuoyunun büyük tepkisiyle karşılaşmıştır (Ak, 2009: 150). Uluslararası kamuoyunun tepkileri o boyuta ulaşmıştır ki, 22 Ağustos 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Amerika ve İngiltere'nin Irak'ta yaptıklarına ilişkin olarak uluslararası kamuoyunu ikna etmemeleri halinde gelecekte büyük sorunlar yaşanacağını belirtmiştir (Ak,2009: 151).

ABD'ye olumlu bakanların oranı Şekil 4'te görülmektedir.

Şekil 4.ABD'ye Olumlu Bakanların Oranı

Kaynak: Pew Global Attitudes, Bahar 2010

Irak Savaşı sürecinde ABD'ye karşı böylesine bir tepkinin oluşmasında ABD'nin pek parlak olmayan geçmişi yatmaktadır. ABD'nin geçmişten gelen amaç ve politikaları bilindiğinden, başta birçok Arap ülkesi olmak üzere dünya kamuoyunun önemli bir kesimi ABD'nin, bölgede demokrasiyle kendi hegemonyasını kurmaya çalıştığını, demokrasi adı altında yeni sömürgecilik sergilediğini düşünmüştür (Çimen, 2007: 61). Özellikle Vietnam ve Afganistan savaşlarıyla müdahale ettikleri bölgelerde büyük sorunların oluşmasına yol açan ABD'nin bu kötü savaş tarihi uluslararası kamuoyunda yer etmiştir. Nitekim Bush ve Cheney her ne kadar resmi söylemlerinde demokrasi ve insan hakları gibi evrensel kavramları gündeme getirselers de BOP'un hedefleri yukarıda belirttiğimiz gibi, bunlardan çok farklıdır. Amerikan dış politikasının değişmez stratejisi olan petrol ve enerji kaynaklarını kontrol altına almak, bu hedeflerin başında gelmektedir.

Ortadoğu bölgesi ülkelerinin liberal ekonomiye geçmeleri ile kendi pazar şansını artırmakta BOP' un hedefleri arasında sayılabilir. Bölge ülkelerinin demokrasiye geçmelerini, bu vesile ile her yıl 2 milyar dolar yardımda bulunduğu öne sürülen İsrail'in güvenliğini sağlamak, Irak Savaşı sonrası, dünya kamuoyunda yükselen Anti Amerikancı söylemleri demokrasi söylemiyle bertaraf etmek, demokratik söylemleri sıklıkla kullanarak bölge ülkelerinin radikal İslamcı örgütlerle mücadele etmesini sağlamak, gibi hedefler sayılabilir. Nitekim ABD Başkanı Ulusal Güvenlik Danışmanı, Condoleezza Rice bu konuda daha dürüst davranmış ve BOP kapsamında ABD'nin asıl hedeflerini uluslararası kamuoyuna, (<http://haber.gazetevatan.com/rice-sekiz-yil-once-22-ulkenin-siniri-ve-rejimi-degisecekdemisti/361082/4/yazarlar,23.02.2011>), "Fas'tan Basra Körfezi'ne kadar 22 ülkenin siyasi ve ekonomik coğrafyasının değiştirilmesi" olarak ifade etmiştir. Zati Irak'a müdahalenin Muhafazakâr elitlerce 11 Eylül'den önce planlanması, bu savaşın teröre karşı bir mücadeleden ziyade stratejik bir müdahale olduğu görüşünü güçlendirmiştir. Genelde, ulus devletler veya ulusal egemenlik değer yitirirken, ABD'nin adeta tek ulusal devlet olarak egemen olması ve gücünü pekiştirme isteği tepki almış, dünya hâkimiyeti ya da imparatorluk tartışmalarına zemin hazırlamıştır (Yılmaz, 2012: 418). Bu doğrultuda denecek olursa; ABD'nin özellikle BOP kapsamındaki söylemlerine güvenmeyen uluslararası kamuoyu Irak Savaşı'na tepki göstermiştir (Şahin, 2004: 99).

ABD'nin Ortadoğu bölgesinde yürüttüğü saldırgan politikalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye halkının da tepkisini çekmiştir. Amerika'nın savaş üzerinden kazanımlar sağlamaya dönük dış politikasının meydana getirdiği insan hakları ihlalleri uluslararası kamuoyu

tarafından kınandığı gibi, Türkiye kamuoyu tarafından da kınanmıştır. Nitekim Türkiye’de de tüm dünyada olduğu gibi, Irak’a askeri müdahale konusunun gündeme geldiği ilk andan itibaren önemli bir kamuoyu tepkisi oluşmuş ve tezkereye destek veren Ak Parti seçmeni dahi ABD’nin dile getirdiği özgürlük ve demokrasi “normlarına” inanmamıştır. Bu doğrultuda Türkiye halkının büyük bir çoğunluğu Irak’ta savaş istememiş ve bu durum Ak Parti Hükümeti’nin 1 Mart Tezkeresi’ne temkinli yaklaşmasına neden olmuştur (Eligür, 2006: 6; Sargı, 2014: 47).

Tablo 3. Deneklere göre, ABD’nin, Irak Müdahalesinin “Gerçek Sebepleri”

	Petrol	Gücünü Göstermek	Yeni bir Sömürge Edinmek	Saddam’ı İndirmek	Orta Doğu’ya Hakim Olmak	11 Eylül’e Tepki	Siyonist Güçlerin Tepkisi	Bir Kürt Devleti Kurmak
AKP	78.7	5.4	2.8	2.4	3.3	0.9	4.6	0.7
CHP	76.6	7	4.4	2.2	7.3		0.7	0.7
DYP	73.0	5.7	5.7	4.1	1.6	4.1	4.1	-
MHP	82.1	6.3	2.7	0.9	4.5	0.9	2.7	-
GP	81.1	5.3	6.3	1.1	4.2	1.1	-	-
DEHAP	66.3	5.8	9.3	2.3	12.8		1.2	2.3
Toplam	74.4	6.9	5.1	2.3	5	0.6	3.6	0.8

Kaynak: Cengiz Dinç, “Dünya’da ve Türkiye’de Anti Amerikanizm”, (Der) C. Çakmak, C.

Dinç, A. Öztürk, Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik, Ankara, Nobel

Yayınevi, 2011, s.12

TBMM’nin 1 Mart tezkeresini görüşmesi arifesinde, Türkiye’nin birçok ilinde birçok sivil toplum örgütü, savaş karşıtı ve tezkerenin reddedilmesi yönündeki görüşlerini eylemlerle duyurmuşlardır.

1 Mart Başbakanlık Tezkeresi'nin TBMM Genel Kurulu'nda görüşüleceği gün DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, KESK Genel Başkanı Sami Evren, TMMOB Başkanı Kaya Güvenç ve oyuncu Mehmet Ali Alabora'nın da aralarında bulunduğu grup, TBMM'ye girmek

istemiş ancak, TBMM önünde yoğun güvenlik önlemi alan polis, grubun girişine izin vermemiştir. (http://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/f6ffe13a5d75b2d_ek.pdf) Bunun yanı sıra oylamanın yapılacağı gün Ankara'nın Sıhhiye meydanında bazı milletvekillerinin de katıldığı büyük bir protesto organizasyonu düzenlenmiştir (<http://istanbul.indymedia.org/comment/198625>).

Savaş karşıtı eylemler üniversitelerde de gerçekleştirilmiştir. Örneğin Hacettepe Üniversitesi Senatosu yaptığı açıklamada savaş ve tezkereye karşı olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir ülke için savaşa girmemekle yaşanacak kayıplar, savaşa girmekle sağlanacak kazançtan çok daha değerli ve onur vericidir. Savaşın, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten ve dıştan tehlikeye düşüreceği kaygısıyla ABD'nin dayatıcı yaklaşımına ve savaşa, Hacettepe Üniversitesi Senatosu olarak hayır diyoruz.” (<http://www.hurriyet.com.tr/savas-karsiti-eylemler-suruyor-130570>).

İzmir'de İnsan Hakları Derneği tarafından düzenlenen eylemde ise, ABD ve Hükümet aleyhine, sloganlar atılmış, eylemciler, 1 ABD Doları'nı zarfa koyarak, “Abdullah Gül-Başbakanlık/Ankara” adresine postalamıştır. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ata Erdener ise (<http://www.hurriyet.com.tr/savas-karsiti-eylemler-suruyor-130570>), "ahlaki değeri olmayan" bir savaşın içine sürüklenildiğini ileri sürerek, "TBMM, ulusunun sesine kulak vermelidir" demiştir.

2003 yılının Şubat ayında, dünyanın önde gelen araştırma şirketlerinden Strateji GFK tarafından gerçekleştirilmiş olan bir ankete göre ise Türkiye'de halkın yüzde 90'ı savaşa karşı bir tutum sergilemektedir. Aynı araştırmaya göre halkın yüzde 83'ü de Türkiye'nin Irak konusunda ABD ile birlikte hareket etmesine karşı çıkmıştır (Ak, 2009: 164).

Türkiye mediasında ve akademik çevrelerde genel olarak, ABD'ye destek verilmemesi, daha önce yaşanan olaylardan dolayı ABD'nin vaatlerine güvenilmemesi, bu savaşın meşruiyetten yoksun olduğu, eğer destek verilirse Avrupa ve Ortadoğu kamuoyunun Türkiye'nin aleyhine döneceği yönünde fikirler ortaya atılmıştır (Bal, 2006: 171). Öyle ki 1991 yılındaki Körfez Krizinde ABD'ye her türlü kolaylığı sağlayan Özal'ın dahi masaya

oturtulmadığı ve Türkiye'ye verilen sözlerin tutulmadığı ifade edilmiştir. Nitekim ABD'ye güvenilmemesi gerektiğini dönemin Kültür Bakanı ve ABD-Türkiye Dostluk Derneği Başkanı Sayın Hüseyin Çelik şu şekilde açıklamıştır:

“ABD Büyükelçisi Sayın Pearson ile yaptığımız görüşmelerde kendilerine şunu ifade ettim: ABD, Vietnam başta olmak üzere hangi ülkeye girdiyse orada bolca dul kadın ve yetim çocuk bırakmıştır. Müdahale ettiği bölgelere özgürlük, istikrar ve barış gelmemiş aksine kan ve gözyaşı gelmiştir. Siz her sorunu Red Kit gibi silahla çözeceğini sanmaktasınız. Kendi ulusal menfaati için dünyanın her bölgesinde egemenlik kurmak isteyen ABD, özellikle Ortadoğu bölgesinde hegemonyasını tesis etmek istemektedir. Bu amaçla bölgede “müttefik” olarak adlandırdığı ülkelerle işbirliği yapmak istemekte karşılığında da yeri getiremeyeceği ya da getirmeyeceği birçok vaattee bulunmaktadır. Örneğin Afganistan işgalini protesto eden Pakistan halkını yatıştırması için P. Müşerref'e birçok vaattee bulunan ABD idare, istediğini elde ettikten sonra vermiş olduğu sözleri tutmayarak, P. Müşerref'i yüz üstü bırakmıştır. Yine Ortadoğu'da ABD'nin en sadık müttefiklerinden olan İran Şahı'nın başına gelenler hepimizin malumudur. 1979 İran İslam Devrimi'nin ardından ABD, İran Şahı'nı bırakın korumayı ülkesine dahi sokmamıştır.” (58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile 05.01.2016 Tarihinde Yapılan Mülakat).

ABD'nin Ortadoğu'daki kötü imajının yanı sıra Körfez Savaşı'nda ABD'ye destek veren Türkiye'nin bu savaşta kötü tecrübesi de 1 Mart Tezkeresi'nde önemli rol oynamıştır. Nitekim “Savaşa Hayır” diyen grupların öncelikli olarak dile getirdikleri bir başka konu Türkiye'nin Körfez Savaşı tecrübesi olmuştur (Bila, 2007: 176). Bu doğrultuda gerçekleştirilen müzakereler sonucunda 1 Mart tezkerenin geçmesi durumunda varılan mutabakat zaptına ABD'nin gerçekten uyup uymayacağı hem sivil hem de askeri bürokrasinin gündeminde yer almıştır. Çünkü 1. Körfez Savaşı'nda Türkiye'ye verilen sözler ABD tarafından yerine getirilmemiş, “1 Koyup, 3 Alacaksınız” vaatleri havada kalmış ve Türkiye iç siyasetinde Milli Savunma ve Dışişleri Bakanların istifalarıyla zor bir döneme girilmiştir (<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/alisirsiniz-turgut-ozal>). Ayrıca Irak'a uygulanan ekonomik ambargo sebebiyle de Türkiye büyük bir ticaret kaybına uğramıştı.

İşte ‘‘Tarih tekerrürden ibarettir’’ sözünün somutlandığı bir süreçte olan Türkiye, geçmiş dönemde yine aynı aktörlerin rol aldığı Körfez Krizi’nde ABD’ye destek vererek Irak’ın karşısında yer almış, ancak amaçladığı siyasi ve ekonomik kazançlara ulaşamamıştır. Bu tecrübeden yola çıkarak Irak Savaşı’na ve ABD’nin müttefikliğine oldukça mesafeli duran tezkere muhalifleri, ABD’nin amacının Körfez Krizi’nde yarım kalan işi 2003 Irak Savaşı’yla tamamlayıp, Irak’ın başna kendi istediği bir yönetimi getirmek olduğunu ifade etmişlerdir (Karakol, 2009: 66). Bununla birlikte her iki savaşın farklı durum ve şartlar altında yapıldığını bu nedenle böylesi bir kıyaslamamın doğru olmadığını savunanlar da olmuştur. Örneğin ‘‘Ankara’da Irak Savaşları’’ adlı kitabıyla 1 Mart Tezkeresi hakkında birçok bilinmeyişi ortaya koyan gazeteci yazar Fikret Bila vermiş olduğu bir tez mülakatında şunları ifade etmiştir:

‘‘Birbirinden farklı koşullar altında gerçekleşen 1991 Körfez Savaşı ve 2003 Irak Savaşı’nı kıyaslama doğru temellere dayanmıyor. Koşullar farklı. Örneğin 1990’da Türkiye müdahale etmiş olsaydı karşısında Irak ordusuna ait 6-8 tümen bulacaktı ve Türkiye’nin askeri teknik özellikleri bu kadar geniş değildi. 1991’de girmiş olsaydı Musul Kerkük bağlamında uluslararası arenada çok ciddi dirençle karşılaşacaktı. Oysa 2003’te Türk Silahlı Kuvvetleri Irak’a girmeye daha fazla eğilimliydi. Saddam birliklerini güneye çekmişti. Kuzey Irak Kürtleri de ABD ile antlaşmaya vardıklarından Türkiye bu açıdan da herhangi bir direnişle karşılaşmayacaktı’’.(Bila’dan [2007] aktaran Karakol, 2009: 90).

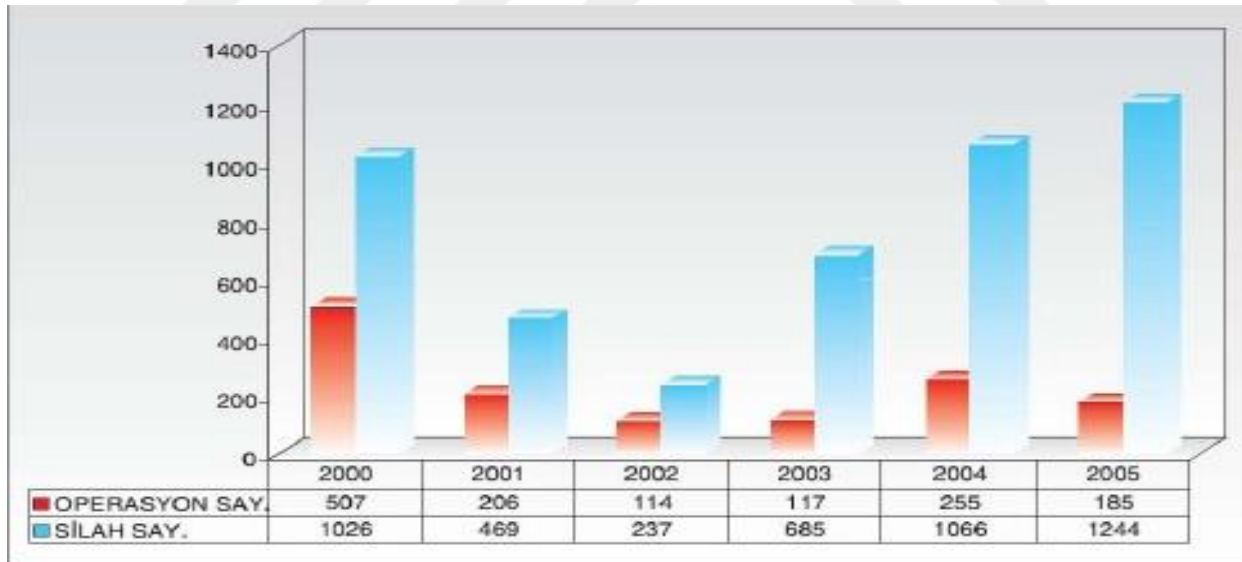
Irak Savaşı sonrasında Saddam rejiminin devrilmesiyle bölgede oluşacak otorite boşluğunun Türkiye açısından sorunlar oluşturacağını düşünen muhalif kesim, Körfez Krizi’nin de tecrübesiyle tezkereye karşı çıkmışlardır. Özellikle Irak’taki erk boşluğundan faydalanarak ortaya çıkacak radikal İslamcı terör örgütlerinden kaygı duyan muhalefet, Irak Savaşı’na destek verilmemesini ifade etmişlerdir. Ancak bu noktada Amerika ile savaşa girmeyerek Türkiye’nin dini radikallerin tepkisini çekmeyeceğini ve dini motifli terör örgütlerinin Türkiye’ye karşı eylem gerçekleştirmeyeceğini düşünenlerin yanıldıkları 15 ve 20 Kasım saldırılarıyla görülmüştür. 15 Kasımdaki saldırıda El Kaide teröristlerinin hedefleri Neve Şalom ve Beth İsrail sinagogları iken, 20 Kasımda ki hedefleri ise İstanbul’daki İngiliz Konsoloslugu ve HSBC’si bankası olmuştur. İstanbul’un dört farklı noktasında gerçekleştirilen intihar saldırılarıyla 55 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 750’den fazlası ise yaralanmıştır(<http://arsiv.ntv.com.tr/news/244717.asp>,

<http://www.haberturk.com/yenimedya/haber/1138512-turkiyeyi-yasa-bogan-hain-saldirilar;>
[http://www.gazetevatan.com/levent-ve-beyoglu-nda-buyuk-patlama-17891-gundem/\).](http://www.gazetevatan.com/levent-ve-beyoglu-nda-buyuk-patlama-17891-gundem/)

Saldırıların gerçekleştirildiği hedefler her ne kadar Yahudi ve İngiliz çıkarları olsa da, gerçek bu saldırıların Türkiye’de gerçekleştirilmiş olması ve Türkiye’ye çok büyük zarar vermesiydi. Şunu unutmamak gerekir: Saldırı da Yahudi vatandaşlarını kaybeden, adı bir kez daha terörle anılan, saldırıdan korkup Türkiye’ye gelmekten vazgeçen on binlerce turisti kaybeden ve bunun sonucunda ekonomik zarara uğrayan yine Türkiye olmuştur (Karakol, 2009: 73).

Görüldüğü gibi Türkiye tezkereye destek vermeyip, savaşın dışında kalmayı tercih etsede Irak’ta oluşan istikrarsız yapı ve güç boşluğu bölgede en çok Türkiye’yi etkilemiştir. Bir yandan terör saldırılarıyla karşı karşıya kalan Türkiye, diğer yandan Irak menşeli kaçakçılık ile mücadele etmek zorunda kalmıştır.

2000-2005 Yılları arasında ülkemiz genelinde yapılan silah-mühimmat kaçakçılığı operasyonları ve yakalanan silah sayısı Şekil 5’te görülmektedir.

Şekil 5.2000-2005 Yılları arasında ülkemiz genelinde yapılan silah-mühimmat kaçakçılığı operasyonları ve yakalanan silah sayısı

Kaynak:Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM) 2005 Raporu,
<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=61&KKey=117>

Savaşa ve bu doğrultuda ABD ile kurulacak olan ittifaka karşı gelen cenahın dile getirdiği bir diğer sav ise ABD'nin, Türkiye'ye yönelik takınmış olduğu tavidir. ABD'nin jeopolitik söyleminde farklı zaman dilimlerinde “pivot ülke”, “köprü”, “bariyer”, “askeri üs”, “yol ayrımı”, “enerji koridoru”, “model”, “müttefik”, “Batılı”, “Ortadoğulu”, ya da “Akdenizli” olarak tahayyül edilen Türkiye, özellikle NATO kapsamında ABD'nin bölgedeki en önemli “müttefiklerinden” biri haline gelmiştir (Atmaca, 2011: 159). Ancak ABD, Türkiye'yi her türlü şartta kendisine tartışmasız destek veren bir ülke olarak görme hatasına düşmüş, Soğuk Savaş sonrası değişen dengeler çerçevesinde Türkiye'nin durumunu tam olarak değerlendirmemiştir (Çimen, 2007: 81). Yapacağı askeri, ekonomik ve siyasi bir takım yardımlarla Türkiye'den her istediğini alacağını uman ABD yönetiminin bu tavrı, Türk makamları ve kamuoyu nezdinde geri tepmiştir (<http://www.radikal.com.tr/politika/dunya-basini-tsk-tezkere-dedi-662833/>). Çünkü Türk halkı imparatorluğu yaşamış bir kitlenin uzantısıdır, “büyük” olanı anlar ancak “efendilik” taslayanlara her zaman ve her şart altında isyan etmiştir (Kaynak, 2008: 210).

Türkiye'den tezkerenin Meclis'ten hemen geçirilmesini bekleyen ABD idaresi, taraflar arasında yürütülen müzakere sürecini bir formalite ve zaman kaybı olarak görmüştür. Öyle ki Şubat 2003'te görüşmeler için ABD'ye giden ve girilecek bu savaşta Türkiye'nin uğrayacağı kayıpların telafisi için görüşme talebinde bulunan Türk heyetini zaman kaybettirmek ve “at pazarlığı” yapmakla suçlayan Başkan Bush, tezkerenin bir an evvel Meclis'ten çıkarılmasını istemiştir (Yetkin, 2004: 157).

25-26. Dönem Ak Parti milletvekili Sayın Ravza Kavakçı Kan, ABD Başkanı G. Bush'un bu tavrını şu şekilde açıklamıştır:

“Bilindiği üzere G. Bush, Amerikan halkının ‘kaba’ olarak nitelendirdikleri Teksas eyaletindedir. Zaten ABD'deki muhaliflerince ‘toksik Teksaslı’ olarak nitelendirilen Bush, diplomatik dili de tam olarak bilmemektedir. Nitekim tezkere sürecinde aslında Teksaslıların çok daha iyi bildiği ‘at pazarlığı’ gibi ifadeleri Türkiye'ye yönelmiş, Türk delegasyonuna uygun davranışlar içinde olmamıştır. Bunun yanı sıra Irak Savaşı'nı ‘yeni dönem Haçlı Seferi’ olarak ifade etmesi de tüm dünya kamuoyunda ve özellikle İslam âleminde hiç hoş karşılanmamıştır.”
(25 ve 26. Dönem Ak Parti İstanbul Milletvekili Sayın Ravza Kavakçı Kan ile 07.01.2016 Tarihinde Yapılan Mülakat).

Ayrıca ekonomik yardım görüşmeleri sırasında ABD basınında yer alan “bezirgan Türkiye” başlıklı haberler ve ABD tarafından sürekli olarak yapılan “asker geçişi konusunda karar vermezseniz sonucuna katlanırsınız” şeklindeki tehditvâri açıklamalar Türkiye’de ABD’ye karşı olan tepkileri arttırmıştır(<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4759/turkiye-kabuk-degistirirken-akp-nin-dis-politikasi#.Vq6CCfntmko>).Örneğin şubat ayı ortasında Ankara’ya gelen ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Elizabeth Jones’un “*Tezkereyi reddederseniz ekonominizi mahvederiz.*” açıklaması Türk kamuoyunda büyük infihale neden olmuştur (Sever, 2015: 41).

Türk halkının büyük bir kısmının bu savaşa karşı olmasına karşın Amerikalı yetkililerin Ankara’ya karşı zorbaca olarak nitelendirilebilecek böylesi davranışlar sergilemesi, Türk yöneticilerin hassasiyetlerinin dikkate alınmadığını göstermiştir. Bu bağlamda ABD Büyükelçiliği yetkililerinin Ak Parti milletvekilleri arasında nabız yoklaması şeklinde yapmış oldukları ikna konuşmaları da ters tepmiş ve ABD’ye yönelik tepkiyi arttırmıştır (Yetkin, 2004: 169). Öyle ki tezkereye destek veren Ak Parti Hükümetindeki bazı milletvekilleri ve bakanlar, bu durum karşısında muhalefetlerini daha da arttırmışlardır. Nitekim tezkereye karşı çıkan Bakanların başında gelen dönemin Kültür Bakanı Sayın Hüseyin Çelik şunları ifade etmiştir:

“ABD söylemleri ile uygulamaları birbirinden çok farklı olan bir politika güdüyordu. Bir yandan teröre karşı savaş açtığını ifade eden ABD diğer yandan özellikle tezkere geçmeyince PKK’ya güç kazandırabilecek faaliyetlerde bulundu. Bölgede dikdatoryal yönetimlerin terörü beslediğini ifade eden ABD, kendisine sadık monarklara ise hiçbir müdahalede bulunmamıştır. Benim dikdatörümse iyidir anlayışı içinde hareket etmiştir. ABD, Türkiye’yi de belki kendisine kayıtsız, şartsız sadık olan o ülkelere sanmış olabilir ancak Türkiye nasıl bir yapıya ve değere sahip olduğunu 1 Mart tezkeresi ile tüm dünyaya göstermiştir.” (58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile Yapılan Mülakat).

Müzakere sürecinde Türk Heyeti’nin Başkanlığını yürüten Deniz Bölükbaşı da yazmış olduğu “1 Mart Vaka’sı” adlı kitabında ABD tarafının Türkiye’ye karşı tavrı ile ilgili şunları kaleme almıştır.

“1 Mart Tezkeresini başlatan 13 Ocak 2003 tarihli belge ve sonrasındaki ilk görüşmede ABD'nin tutumu hiç hoş değildi. ABD taraflar arasında yürütülen müzakereleri bir formalite olarak görmekteydi. Türkiye'yi adeta bir notermiş gibi gören ABD, tezkerenin bir an evvel onaylanarak resmiyet kazanması için tüm yolları deniyordu. ABD'nin bu mağrur sömürge yöneticisi tavrı ise bizi oldukça rahatsız etmiş ve endişelenmiştir. ABD askeri birlik, uçak ve savaş gemisi sayısı belirtmeden, on iki havaalanı (Afyon, Adana, Batman, Çorlu, Diyarbakır, Erhaç-Malatya, Erzurum, İncirlik, Mardin, Muş, Oğuzeli-Gaziantep ve Sabiha Gökçen) ile dört limanı (İskenderun, Mersin, Taşucu ve İzmir) askeri harekât amacıyla kullanmak istiyordu. ABD'nin bu çapta bir harekâta NATO askeri tatbikatları amacıyla Türkiye'ye gelecek sınırlı sayıda ABD personeli için öngörülen NATO bünyesindeki ve ikili teknik düzenlemelerin uygulanması talepleri vardı. Cezai ve hukuki sorumluluk, vergi muafiyeti, gümrük mevzuatı gibi alanlarda küçük çaplı askeri tatbikat ve uçuşlar için geçerli olan bu düzenlemeleri, Irak'ın işgali gibi çok geniş çaplı bir askeri harekâta esas alınması bekleniyordu. ABD'nin taleplerinin tercümesi, ABD askeri güçlerine hukuki ve cezai dokunulmazlık ile vergi ve gümrük muafiyeti tanınması, bütün faaliyetler için açık çek verilmesiydi. Washington bununla da yetinmiyor, askeri harekâtın yüksek temposu nedeniyle hızlı askeri malzeme taşınması için bazı Türk yasaları ve yönetmeliklerinde izin, asgari başvuru ve bekleme sürelerinin askıya alınması da istiyordu. Yani ABD, egemenlik haklarımız ve işçilerimiz ile alakalı hususlarda “zorlayıcı” bir tutum içerisindeydi. Bu durum ise gergin geçen müzakere sürecini daha da zorlaştırıyordu” (Bölükbaşı, 2008: 25).

ABD'nin terör ile olan mücadelesine başından beri destek veren Türkiye'nin, Irak'a karşı olası bir operasyon konusundaki en önemli kaygısı, operasyon sonrası Irak'ın toprak bütünlüğünün korunamaması ve Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması olasılığıydı. Buna karşılık ABD tarafı ise müzakerelerde Türk askeri birliklerinin güvenlik amacıyla Kuzey Irak'a geçişleriyle ilgili konulara temas dahi etmemeye çalışmıştır (Bölükbaşı, 2008: 26). Hatta Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesini engellemek amacıyla her yola başvuran ABD, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğaz koşullarından bile yararlanmak istemiştir. Öyle ki ABD Türkiye'ye yapacağı ekonomik yardımları Irak'a girilmemesi koşuluna bağlamıştır. (<http://www.haberturk.com/polemik/haber/819489-1-mart-tezkeresinin-tutanaklari-aciklanacak-mi>). Türkiye ise ekonomik yardımın bu koşula bağlanmasının kabul

edilemez olduğunu, bu tavrın Türkiye'nin onurunu zedelediğini Amerikan yetkililerine bildirmiştir.

ABD'nin ekonomik yardımları bir şart unsuru olarak kullanarak, özellikle Kuzey Irak'a girilmemesi konusunda Türkiye'ye yapmış olduğu baskıyı 21. dönem Fazilet Partisi Ankara Milletvekili Sayın Prof. Dr. Oya Akgönenç şu şekilde ifade etmiştir:

“Amerikan tarafı siyasi ve ekonomik gücüyle Ortadoğu bölgesinde her istediğini yapacağını umuyordu. Türkiye'nin geçirdiği ekonomik buhranı kendilerine bir koz olarak kullanan ABD tarafı bu doğrultuda bize yaptırımda bulunmak istiyordu. Ancak yıllardır süren uzun ilişkilere rağmen Türklerin emre itaat etmediğini göremeyen Amerika'nın bu politikası aleyhlerine sonuçlandı. Öyle ki o dönem tezkere ile ilgili fazla görüş belirtmeyen silahlı kuvvetlerimiz dahi TSK'nın paralı asker gibi gösterilmeyeceğini, Türk ordusunun Türkiye'nin çıkarından başka hiçbir denklemde yer almayacağını sert bir dille ifade etmişti”

(21. Dönem Refah Partisi Ankara Milletvekili Sayın Prof. Dr. Oya Akgönenç ile 07.01.2016 Tarihinde Yapılan Mülakat).

Dönemin Kültür Bakanı ve ABD-Türkiye Meclis Dostluk Grubu Üyesi Sayın Hüseyin Çelik de ABD'nin ekonomik yardım paketlerini Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanmasını şu şekilde eleştirmiştir:

“ABD bize sürekli ekonomik ve siyasi vaatlerde bulunuyor, bunun karşılığında ise 1 Mart Tezkeresi'nin bir an önce Meclis'ten geçirilmesini istiyordu. Özellikle yapacağı ekonomik yardım paketlerini pazarlık gücü olarak elinde tutan ABD Heyeti, bu sayede Türkiye'den beklediği desteği kayıtsız şartsız alacağını umuyordu. Ancak işin özü para değil güvenlik ve istikrar temelliydi. Nitekim bakanlar kurulunda dönemin Başbakanı Sayın Gül'e; “Uzak diyarlardan bir adam gelip büyük bir bedel karşılığında balkonunuzu bana verin. Ben bu balkonda düzenek kurup komşunuzu vuracağım derse tepkiniz ne olurdu?” diye sordum. Çünkü ABD binlerce kilometre uzaktan gelip sınır komşumuzu vurup gidecek, daha sonra ise bölgesel sorunlarla biz baş başa kalacaktık. Bu kabul edilemezdi ve haklı bir sebebe dayanmıyordu.”(58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile Yapılan Mülakat).

Tezkere müzakereleri sürecinde Kuzey Irak'taki Kürt grupların silahlandırılması ve dağıtılacak silahların niteliği hususunda ABD yönetiminin Türkiye'den ziyade bölgedeki Kürt liderlerin talep ve görüşlerine öncelik vermesi, Türk hükümet ve askeri yetkililerinde ABD'nin politikalarına yönelik kuşkuyu beslemiştir. Türkiye, tezkerenin görüşülmeye başlanmasına kadar, ABD'den Irak'ın Kuzeyinde bir Kürt devletine izin verilmemesi ve ekonomik kayıpların da karşılanması konusunda taahhüt elde etmeye çalışmışsa da, Amerikalılardan tatmin edici bir cevap alamamıştır. Çünkü ABD Irak'a yönelik olarak gerçekleştireceği askeri harekâta Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesini kesinlikle istememiş ve askeri planlarında Türklerden ziyade bölgedeki Kürt gruplara yer vermiştir (Pinar, 2008: 51-52). Benzetme yerindeyse Kürt gruplarla ABD nezdinde ilişkisini “evlilik” olarak gören ABD için, Türkiye adeta “evlilik dışı” birlikte olunacak bir dost halini almıştır. (Bölükbaşı, 2008: 40). ABD'nin özellikle Kuzey Irak kapsamında Türkiye'ye takındığı bu tutum neticesinde muhalefet partisinin yanı sıra Ak Parti grubunda dahi ABD'ye karşı tepkiler artmış ve bu da tezkere oylamasına yansımıştır.

Görüldüğü üzere Irak Savaşı sürecinde bölgenin ve Türkiye'nin istikrarı ve güvenliği zaviyesinden hayli önem arz eden Kuzey Irak meselesi Türkiye'nin “Kırmızı Çizgisi” haline gelmiştir. Sadece Hükümetin değil Meclis içi ve dışındaki muhalefetinde olmazsa olmazı haline gelen Türk askerinin Kuzey Irak'a girişi Türkiye'nin ulusal menfaati açısından en fazla önem atfedilen konu olmuştur. Öyle ki 2003 yılı bütçesinin Meclis'te görüşüldüğü dönemde tek muhalefet partisi CHP adına konuşan Onur Öymen, 1 Mart tezkeresinde sadece Türk askerinin Kuzey Irak'a gönderilmesi önerilseydi, parti olarak kabul oyu kullanacaklarını ifade etmiştir (H. Güngör, 2009: 112).

Türkiye'nin Kuzey Irak'a girmesini en az ABD kadar istemeyen diğer cenah ise bölgedeki Kürt unsurlar olmuştur. Yakın geçmişe kadar Saddam'ın zulmüne karşı Türkiye'den destek dileyen Kürt gruplar, ABD'nin desteğini arkalarına aldıktan sonra Türkiye'ye kafa tutmaya başlamışlardır. Irak Savaşı'nın başlamasının ardından, Kuzey Irak'tan gelebilecek olası terör saldırılarını engellemek ve ulusal güvenliğini korumak amacıyla Kuzey Irak'a asker çıkarabileceğini ifade eden Türkiye'ye yönelik açıklamalarda bulunan Irak Kürdistan Demokratik Partisi Başkanı Mesut Barzani, Türkiye'nin Kerkük meselesine müdahale etmesi halinde kendilerine de Diyarbakır'a müdahale hakkı doğacağını ifade etmiştir. El Arabiya televizyonuna konuşan ve Türkiye'de 30 milyon Kürt olduğunu savunan Barzani, şunları ifade etmiştir.

"Türklerin Kerkük'e müdahale etmesine izin vermeyeceğiz. Burası tarihsel ve coğrafi olarak bir Kürt kentidir ve Kürdistan'ın parçasıdır. Onlar birkaç bin Türkmen için işçilerimize karıştırlarsa elbette bizim de 30 milyon Kürt için hiçbir şey yapmadan durmamız söz konusu olamaz"(<http://www.hurriyet.com.tr/barzani-turkiye-nin-kerkukte-hakki-varsa-bizim-de-diyarbakirda-var-6289432>).

Barzani'nin açıklamalarına benzer bir açıklama da Kürdistan Demokratik Partisi Sözcüsü Hoşyar Zebari'den gelmiştir. Beklenmeyecek derecede cüretkâr açıklamalarda bulunan Hoşyar Zebari; Türk askerinin bölgeye girmesinin çatışmalara neden olabileceğini dile getirerek, Türkiye'yi tehdit edici açıklamalarda bulunmaktan çekinmemiştir. (Karakol, 2009: 114). Öyle ki Amerikalı yetkililerin desteklerini arkasına alan KDP yetkilileri:

"Türk askeri Kuzey Irak'a gelirse altlarına kırmızı halılar sermeyeceğimizi bilmeliler. Eğer TSK Kuzey Irak'a girerse kesinlikle çatışma çıkar. Çünkü tüm peşmergelerimize, bölgeye giren Türk askerleri için vur emri çıkardık. Türk ordusunu ABD'liler olmadan burada istemiyoruz, aramızda kesinlikle savaş çıkar" gibi cesur açıklamalarda bulunmuştur. (<http://www.radikal.com.tr/yorum/pesmergeye-vur-emri-664542/>).

Yine KDP temsilcisi Neçirvan Barzani ise 7 Şubat 2003 tarihinde Ankara'da yapılan toplantıda, bölgede yaşanacak göç dalgasına karşı gerekli önlemleri kendilerinin alacağını açıklamış, ABD'nin olası Irak harekâtında Türk askerlerinin Irak kuzeyine insani yardım kapsamında olsa dahi girmesini istemediklerini belirtmiştir (Ulutaş, 2006: 23).

Görüldüğü üzere Irak'taki Kürt unsurlar, Türk askerini Irak'ta kesinlikle istememişlerdir. Çünkü Türk askerlerinin Irak'a gelmesi bu grupların bağımsızlığa giden yolda planlarını bozacak ve yıllardır hayalini kurdukları bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını zorlaştıracaktı (Karakol, 2009: 106). Bu doğrultuda tezkerenin geçmesini istemeyen M. Barzani ve C. Talabani yönetimindeki Kürt unsurlar gerek Türkiye'de gerekse Irak'ta eylemlerde bulunmuşlardır. Örneğin 1 Mart günü Meclis'teki tezkere oylamasını manipüle etmek amacıyla söylemlerde bulunan KDP lideri M. Barzani, TBMM içinde 75 vekilin KDP lehinde oy vereceğini ve bu doğrultuda tezkerenin geçmeyeceğini ifade etmiştir (Bölükbaşı, 2008: 137). Nitekim bu durum Türkiye'de gündem konusu olmuş ve dikkatleri özellikle Kürt

kökenli milletvekillerine yönelmiştir. Dönemin Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat şunları ifade etmiştir:

“Tezkere sürecinde vekiller arasında görüş birliği yoktu. Büyük baskı altında kalan milletvekilleri değişik nedenler öne sürerek tezkereye karşı çıkıyorlardı. Hatta bazılarının reddetme argümanları akıl almayacak türdendi. Örneğin ismini vermek istemediğim bazı milletvekilleri, benim Kürt asıllı olmamdan dolayı “Dengir Fırat tezkereyi destekliyorsa bunda bir iş vardır, biz reddedelim” diyerek ret oyu vermişlerdir” (22. Dönem Ak Parti Milletvekili ve Başbakan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ile Mülakat).

3.1.1.4.Muhalefetin Etkin Çalışmaları

1 Mart Tezkeresi'nin geçmemesi için etkin bir çalışma yürüten Irak'taki Kürt unsurların yanı sıra Türkiye kamu oyununda da önemli bir muhalefet çalışması yürütülmüştür. Öyle ki Türkiye'de Ak Parti ve iş dünyasının bir kısmı haricinde neredeyse her kesim tezkereye karşı çıkmıştır. Meclis içinden ve dışından yürütülen muhalefet çalışmaları Ak Parti içinde dahi muhalif bir kanadın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hatta tezkereye karşı oluşan muhalefet o kadar geniş bir yelpaze oluşturmuştur ki CHP gibi sol görüşlü partiler ile Saadet Partisi gibi sağ görüşe sahip partiler aynı kanatta yer almıştır.

Türkiye'nin birçok şehrinde CHP milletvekillerinin de katılımıyla tezkereye karşı protesto gösterileri düzenlenmiş, kamuoyunun dikkati bu konuya çekilmeye çalışılmıştır. TBMM'de oylamanın yapılacağı gün Ankara'nın Sıhhiye meydanında bazı milletvekillerinin de katıldığı büyük bir protesto organizasyonu düzenlemiştir (http://istanbul.indymedia.org/comment/198625).Meclis içinde ise tek muhalefet partisi olan CHP, Türk halkının hislerine değecek şekilde açıklamalar yaparak tezkereye karşı yükselen sesin temsilcisi olmuştur. Örneğin elma şekerini Amerika'nın yediğini, sapının da Türkiye'nin elinde kalacağını kısa bir süre sonra çok acı bir şekilde görüleceğini ifade eden CHP milletvekili Önder Sav, Türk halkının ve Ak Parti milletvekillerinin dini duygularına hitap ederek

“Görüyorum ki Hükümet kan, barut, savaş ve ıstırap kokan bir müdahale için sıkıntı içerisinde. Görüyorum ki bu utanç verici savaş, AK Partili milletvekili arkadaşlarımızı, savaş gemilerinin getirdiği yükten daha ağır maddi ve manevi yük altında eziyor, ezdiriyor. Şimdi bu derdi bu gam yükünü bizimle bölüşmek istiyorsunuz. Biz o gam yükünü bölüşmeyeceğiz arkadaşlar. Sizde bu iğrenç savaşa bulaşmayın, bu pis gam yükünün altında ezilmeyin. ABD’den korkmayın, Allah’tan korkun Allah’tan” demiştir (Bölükbaşı, 2008: 88-89).

Meclisteki tek muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, 1 Mart tezkeresine ve Irak Savaşı’na başından beri karşı çıkarak Ak Parti iktidarına karşı etkin bir muhalefet gücü kazanmış ve bu doğrultuda iç siyasette güç kazanmıştır. Öyle ki AK Parti kanadı, CHP’nin tezkereye karşı çıkmasının temelinde iç siyasette oy kazanma amacının yattığını iddia etmiştir.

“Ankara’da Irak Savaşları” adlı kitabıyla 1 Mart Tezkeresi hakkında birçok bilinmeyişi ortaya koyan gazeteci yazar Fikret Bila vermiş olduğu bir tez mülakatında şunları ifade etmiştir:

“CHP’nin tezkereye karşı çıkmasını iki temelde ele alabiliriz. Öncelikle CHP tezkere konusunda Hükümete muhalefet ederek, Türkiye kamuoyunun genelinin karşı çıktığı bir savaşta halkın duygu ve düşüncelerine hitap etmiştir. Bu doğrultuda iç siyasette destekçi kazanan CHP Meclis’teki yerini sağlamlaştırmıştır. Muhalefetin tezkereye karşı çıkmasının ikinci nedeni ise CHP Türkiye’nin Irak’a girmesi halinde oradan çıkamayacağını düşünüyordu. Ayrıca komşu ülkeye karşı topraklarını kullanıracığı ve kendi de gireceği için Türkiye’nin hedef olacağını düşünüyordu. Ancak inanıyorum ki tezkerenin ekleri oylama öncesi bilinseydi, dış işleri kökenli CHP milletvekilleri destek verir ve tezkere geçerdi.” (Karakol, 2008: 166).

CHP’nin tezkereye karşı çıkması ve bunun partiye iç siyasette kazanımları ile ilgili Dönemin AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ise şunları ifade etmiştir:

“CHP, Türkiye'nin bölgesel ve ulusal çıkarlarından ziyade tezkereyi iç siyasette malzeme olarak kullanmayı amaçladı. Tezkere nasıl olsa Ak Partili vekillerin oyuyla geçecek diyerek kendileri reddetmeyi tercih ettiler. Bu sayede iç kamuoyunda oy kazanmanın hesaplarını yaptılar. Bence sonucun böyle olacağını kestirebilseler kesinlikle ‘‘Hayır’’ oyu vermezlerdi. Hatta ret oyu kullanan Ak Parti milletvekilleri de böyle bir sonucun çıkacağını tahmin edebilselerdi, onlar da ret oyu kullanmazlardı’’(58. Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ile Mülakat).

Aslında Meclis içi muhalefet Ak Parti iktidarından önce başlamıştır. 1999 seçimleri sonucunda Meclis'te yer alan Fazilet Partisi ABD'nin Irak işgaline ve Türkiye'den talep ettiği yardım taleplerine karşı çıkmıştır. Müslüman bir ülkeye karşı gerçekleştirilecek müdahalede Türkiye'nin asla yer almamasını belirten FP, dönemin koalisyon hükümetine, Müslüman eliyle Müslüman kanı dökülmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Nitekim FP 21. Dönem Ankara Milletvekili Sayın Prof. Dr. Oya Akgönenç ABD'nin gelecekteki savaş stratejisine dikkat çekmiş ve Türkiye'nin, ABD'nin bu politikalarına alet olmaması gerektiğini konuşmasında şöyle belirtmiştir:

“Coğrafyada nasıl değişiklikler olacak? Afganistan bölünecek mi? Biz bunu destekleyecek miyiz? Eğer bu bölünmeyi orada desteklersek, kendimize bazı sualler sormamız gerekmez mi? Bunu yapabilir miyiz, yapmalı mıyız? Peki, bu olay olduktan sonra Hindistan Pakistan'a ne yapacaktır? Keşmir ne olacaktır? “Savaş uzun sürecek” deniliyor; ne kadardır? Ben diyorum ki, savaşın süresi belli de olsa, miktarı belli de olsa, biz asker gönderilmesine karşıyız arkadaşlar. Savaş dağılacak; yarın Irak'a, sonra Yemen'e, sonra Afrika'ya... Oralarda da mı gideceğiz, oralarda da mı savaşaacağız ve niçin?! İşte bunu düşünmek zorundayız. “Terörü destekleyenler de cezalandırılacak” denildi, hatırlıyor musunuz? O halde Güney Kıbrıs'ta kara para aklayan ve Sırp'ları destekleyen paravan şirketler ve Güney Kıbrıs da cezalandırılacak mı? PKK kamplarına yer veren Güney Kıbrıs ve Yunanistan da cezalandırılacak mı? İsrail'de Filistinlilere karşı yürütülen terör... Onlar da cezalandırılacak mı? 1947'den beri Birleşmiş Milletler'in 69, Güvenlik Konseyi'nin 29 kararını hiçe sayan gruplara da terör muamelesi yapılacak mı? Çeçenistan'daki durum ne olacak? Rusya, bundan sonra, orada yaptıklarından dolayı, o zavallı Çeçenleri tanklar arkasında sürüklemekten dolayı onlara kimse sual soracak mı? Bosna-Hersek'te bir günde Srebrenica Kenti'nde

6.000 Boşnak erkeğini öldürenlerden de hesap sorulacak mı arkadaşlar?” (21. Dönem FP Ankara Milletvekili Oya Akgönenç’in TBMM’deki Konuşması) (<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b005m.htm>)

2002 seçimlerinin ardından meclise giremeyen Fazilet Partisi, tezkereye karşı muhalefetini Meclis dışında da devam ettirmiştir. Öyle ki Milli Görüş lideri Necmettin (Mücahit) Erbakan’ın, öğrencileri olan Ak Parti içerisindeki bazı milletvekillerinin Hoca’nın telkinleriyle tezkereye karşı bir tutum sergiledikleri iddia edilmiştir. Nitekim bu konu ile dönemin Ak Parti Kurucularından ve 58. Hükümet Başbakan Yardımcısı Sayın Ertuğrul Yalçınbayır şunları ifade etmiştir:

“1 Mart Tezkeresi sürecinde birçok Ak Partili arkadaşımız vicdani olarak tezkereyi kabul etmek istemiyordu. Özellikle Milli Görüş kimliğinden gelen milletvekilleri üzerinde rahmetli Erbakan Hoca’nın önemli bir tesiri oldu. Öyle ki tezkerenin reddedilmesi için Meclis’e sık sık mesajlar geliyordu ve çoğu mesajın merkezi Saadet Partisi’ydi.” (<http://t24.com.tr/haber/akp-kurucularindan-yalcinbayir-davutoglu-1-mart-tezkeresine-karsi-cikmisti,272616>).

Nitekim Saadet Partisi Genel Başkanı Sayın Recai Kutan, Saadet Partisi (SP) Genel Merkezi’nde düzenlediği basın toplantısında şunları ifade etmiştir.

“1 Mart Tezkeresi birçok yönden hatalı ve sakattır. Kullanacağınız oyla bugünü ve yarını değil geleceği etkileyecek kararlar vereceksiniz. Siz, AK Partili milletvekillerinin büyük bölümü ile uzun yıllar Milli Görüş şemsiyesi altında birlikte mücadele verdik. O günlerdeki anlayış ve inancınız, böyle haksız ve tehlikeli bir tezkereye bütünüyle karşıydı. Parti liderlerinizin telkinine göre değil, akıl ve vicdanınızın sesine göre oy kullanınız. İkinci tezkereyi reddediniz.” (http://www.zaman.com.tr/search.action?pageNo=40&category=0&dt=0&columnists=&firstDate=&lastDate=&sort_type=date_sort&media_type=allType&words=recai/-/20kutan)

Tezkere sürecinde milletvekillerini baskı altına alan bir diğer durum ise yine SP öncülüğünde yürütülen ‘‘Sms Bombardımanı’’ olmuştur. Ak Parti milletvekillerine durmaksızın gelen ‘‘Elinizi kana bulamayın’’, ‘‘Hayırda hayır vardır’’, ‘‘İşgale ortak olmayın’’ mesajları çoğu milletvekili ve bakanı kendisinden şüphe eder hale düşürmüştür (Yetkin, 2004: 170). Cep telefonu mesajları vasıtasıyla yürütülen bu ret kampanyası için 21. Dönem FP Milletvekili Sayın Prof. Dr. Oya Akgönenç şunları ifade etmiştir:

‘‘2002 seçimlerinin ardından Meclis dışında kalsak da bizim dönemimizde başlayan tezkere sürecine karşı elimizden geldiğince karşı durmaya çalıştık. Gerek ulusal güvenliğimiz gerekse vicdanımız gereğince 1 Mart tezkeresinin geçmeme için etkili faaliyetlerde bulunduk. Mecliste görevli vekil arkadaşlarımıza gerek yüz yüze sohbetlerimizde gerek mesajlar vasıtasıyla durumun vahametini anlatmaya çalıştık. Çok şükür muvaffak olduk ve yapılan zulme Türkiye’ye ortak etmedik’’ (21. Dönem Fazilet Partisi Ankara Milletvekili Sayın Prof. Dr. Oya Akgönenç ile Mülakat)

Bu noktada tezkerenin reddedilmesiyle ilgili bir parantez açmak gerekirse rahmetli Erbakan Hoca ve partisinin faaliyetlerini göz ardı etmemek gerekmektedir. Bir yandan yüzyüze görüşmeler ve mesaj yoluyla tezkerenin geçmemesine doğrudan müdahil olan Erbakan Hoca diğer yandan ise dolaylı bir biçimde tezkere kararına etki etmiştir. Ak Parti kurucularından Sayın Abdüllatif Şener, Çiğdem Toker’in kaleme aldığı ‘‘Adım da Benimle Beraber Büyüdü’’ adlı anı kitabında şunları ifade etmiştir:

‘‘Bilindiği üzere tezkere oylamasında Meclis Başkanı, ‘‘Evet’’ oylarının daha fazla çıkması nedeniyle ‘‘Tezkere kabul edilmiştir’’ diye açıklama yaptı. Ancak bürokratlar ‘‘Evetin çekimselerinde dâhil edileceği salt çoğunluk üzerinden çıkması lazım’’ diye uyardı. Bu uyarı üzerine çekimser oylar eklenince, evetler salt çoğunluğa ulaşamadı ve tezkere reddedildi. Aslında bürokratların bu uyarısı, yakın tarihimizden önemli bir olaya dayanıyordu. Mesut Yılmaz ile Tansu Çiller’in kurduğu 53. Hükümet, Meclis’ten güvenoyu almasına karşı, RP olarak biz, aynı gerekçeyle hükümetin evet oyu almış sayılamayacağı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştuk. Anayasa Mahkemesi de hükümetin güvenoyu almış sayılabilmesi için, katılanların salt çoğunluğunun ‘‘Evet’’ oyunu alması gerektiğine karar vermişti. Yani neyin ‘‘evet’’ sayılacağı Anayasa Mahkemesi

kararıyla daha önceden belirlenmişti. Buradan şunu çıkarabiliriz: 53. Hükümetin güvenoyu almamış sayılma kararı Sayın Erbakan'ın girişimi ve RP'nin açtığı dava sonucu olmuştur. Oradan bakılacak olursa 1 Mart Tezkeresi'ni dolaylı olarak da olsa Sayın Erbakan reddetirdi diyebiliriz. Nitekim bu hususa Hoca'nın dikkatini çeken ise Saadet Partisi'nin şuan ki başkanı Sayın Prof. Dr. Mustafa Kamalak'tı'' (Toker, 2008: 387).

Siyasi partilerin yanı sıra birçok STK, akademisyen ve yazar 1 Mart Tezkeresi'nin geçmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Hatta Ak Parti'ye yakınlığıyla bilinen bazı yazarlar dahi tezkerenin geçmemesini, Müslüman eliyle Müslüman kanının akıtılmamasını ifade etmiştir. Örneğin İslamcı entelektüel çevrelerde ağırlık sahibi, Türkiye'nin yetiştirdiği en iyi hatiplerden olan Vakit gazetesi yazarı Abdurrahman Dilipak, AK Parti grubunda milletvekillerinin elini tek tek sıkmış ve "Elinizi kana bulamayın" demiştir. Dilipak'ın telkini, çoğu bakan ve milletvekilini kendisinden şüphe eder hale düşürmüştür. Nitekim söz alan AK Partili bir milletvekili, "Dün gece bir rüya gördüm" diye söze başlayarak, beyaz kefenler içindeki Iraklı ölülerin kendisinden hesap sorduğunu anlatmıştır (Yetkin, 2004:170). Hatta dönemin Başkanı Gül de buna benzer bir durum yaşamış ve (Sever, 2015: 42), "Dün gece bir kâbus gördüm. Rüyamda Türkiye'den kalkan savaş uçakları Irak' bombalıyordu. Her tarafta parçalanmış çocuk cesetleri vardı. Kan ter içinde uyandım. Bir daha da uyuyamadım" demiştir.

Bir diğer gazeteci yazar Hüsnü Mahalli ise 1 Mart Tezkeresi için şunları kaleme almıştır:

"Amerikan taleplerine "Evet" denmesi durumunda şunlar yaşanacaktır.

- 1) Amerikalıların deneyeceği yeni türden bombalar altında yüz binlerce Iraklı çocuk, kadının ölecek.*
- 2) Amerikan askerleri Türkiye'ye gelecek, problem yaratacak ve ne zaman gidecekleri belli olmayacak.(Çekiç Güç'te olduğu gibi)*
- 3) Vekiller kararları il, Amerika'nın Irak ve bölgeye yönelik tüm planlarına katkıda bulunmuş olacaklar. Yani Irak'ın parçalanması, Irak'ta iç savaşın çıkması (Kürtler, Araplar, Türkmenler, Şiiler, Sünniler) ve olası bir Kürt devletinin kurulmasına yardımcı olacaklar.*

- 4) *Vekiller, Amerika'nın Irak ve tüm bölge petrollerini ele geçirmesini ve daha önemlisi tüm olup bitenlerin en önemli hedefi olan İsrail'in bölgedeki üstünlüğünü sağlayacaklar ve belki de (Brejinsky'nin dediği gibi) İsrail'in sonsuza dek bölgeye (Bağdat'ta birleşen Fırat ve Dicle'nin Türkiye'deki kaynakları dâhil) egemen olmasına yardımcı olacaklar.*
- 5) *Vekiller, tüm bu benzeri olasılıkların aynı zamanda Türkiye'ye getireceği büyük risk ve tehlikelerin sorumluluğunu ebediyen taşıyacaklar(Mahalli, 2007: 37-38).*

Görüldüğü üzere tezkereye karşı çıkan cenahın temellendiği en önemli unsurlardan biri vicdani boyutta şekillenmiş ve Müslüman eliyle Müslüman kanının dökülmemesi gerektiği olmuştur. Ancak bu noktada sorgulanması gerek bazı hususlar vardır:

Öncelikle ülkemizde yıllardır süren ve PKK teröründe de kaybettiğimiz 40 bin kişi kendi Müslüman vatandaşlarımız değil miydi? Bölgeye girip burayı kontrol altına alma, bölgedeki mevcudiyetimizi uzun süreli hale getirmenin yanı sıra sınır güvenliğinin her iki taraftan da sağlandığı bir ortam, eğer olaya sadece din açısından bakılacak olursa akan Müslüman kanının kısa vadede azalmasına, uzun vadede durdurulmasına yardımcı olmayacak mıydı? Ayrıca Türkiye zaten hava sahasını savaş başlar başlamaz ABD'ye açmıştı, ABD savaş uçakları hava sahamızı kullanarak Irak'taki hedeflerini bombalarken ya da yine bizim hava sahamızdan geçen roketlerle hedeflerini vururken ölen insanların vebalini almış olmadık mı? Bağdat'ın düşmesinde havadan yapılan saldırıların katkısının olduğunu hepimiz biliyoruz. Peki, tüm bunları bile bile Müslüman kanı dökmediğimizi söyleyerek kendi kendimizi kandırmış olmuyor muyuz? (Karakol, 2009: 79)

Tezkereye karşı çıkan cenahın ortak düşüncelerinden biri de, Türkiye'nin kuzey cephesinden destek vermemesi halinde ABD'nin Irak'a müdahale edemeyeceği düşüncesiydi. Çünkü bölgeye binlerce kilometre uzakta olan Amerika'nın, bölge ülkelerinden destek almadan bu savaşı yürütmesi bir hayli zordu. Bu doğrultuda tezkere muhalifleri Türkiye'nin ABD'nin Irak'ı vurmasını önleyebileceği ve zaten ABD'nin bu bölgede Türkiye'siz harekete geçemeyeceğini düşünmüşlerdir (Pınar, 2008: 80). Nitekim tezkerenin en ateşli muhaliflerinden dönemin TBMM Başkanı Sayın Bülent Arınç, katıldığı bir televizyon programında (www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm), "Türkiye'nin böyle bir tavır alması karşısında, ABD askerlerine lojistik olarak, ister muharip sınıftan destek vermemesi bir

ihtimal olarak kararlaştırılırsa, bu operasyonun olmama ihtimalini çok yakın görüyorum” demiştir.

ABD'nin Irak'a yapacağı operasyonla ilgili olarak Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu, 2002 Haziran ayı ortalarında, Ankara'ya gönderdikriptolu mesajda dört hususa dikkat çekmiştir:

- 1) ABD Irak'ı mutlaka vuracak.
- 2) BM kararı olsa da olmasa da vuracak.
- 3) Türkiye'yi yanında isteyecek.
- 4) Ama Türkiye yanında olmasa da vuracaktır (Tülemmez, 2013: 20).

ABD gibi büyük projelere sahip bir ülkenin B Planı olmadığını ve bu nedenle amacından vazgeçeceğini uman bu düşünce son derece yanlışti. Çünkü Türkiye'nin, Irak işgalini önlemek, askeri harekâtı durdurmak imkânı yoktu. Kuzey cephesi olmasa dahi bu savaş başlatılacaktı. Nitekim ABD, 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinden sadece 17 gün sonra savaşı başlatmıştır (Bölükbaşı, 2008: 134). Dışarıdan gelen bilgi akışını doğru yorumlayamayan Türkiye, pazarlık gücünü kaybetmiş, bölgedeki Kürt unsurların güçlenmesine neden olmuş ve denklem dışında kalmıştır.

1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinde muhalif kesimin etkin çalışmasına karşılık Hükümet ve ABD'nin başarısız politikalarının da etkisi olduğu söylenebilir. Ak Parti Hükümeti 1 Mart Tezkeresi sürecini, dış politikada özel danışman ve resmi görev ve sorumluluğu olmayan siyasi danışmanlarla “blackchannel” denilen gayri resmi kanallarla yürütmek istemiştir. “Arka Kapı” diplomasisi de denilen bu yöntemle ABD ile temas kuran Hükümet'in bu yöntemi kamuoyunda çokça tartışılmıştır (Bölükbaşı, 2008: 145-147). Hükümet ile ABD arasında gizli pazarlıklar olduğu ve TBMM'nin denklem dışında bırakılmak istenendiği görüşü muhalefet tarafından dile getirilerek tezkereye karşı kamoyu oluşturulmak istenmiştir. Nitekim Sedat Ergin 10 Eylül 2003 tarihli Hürriyet gazetesinde “Bizden Saklananlar” adlı yazı dizisinde danışmanların ABD'yle yürütülen gizli pazarlıklar konusundaki rolü hakkında şunları yazmıştır:

“Başbakan Gül’den keşif faaliyetiiçin gerekli izni kopartmış olması Wolfowitz açısından ilk somut adım olarak tatmin ediciydi. Ancak Pentagon açısından parti olarak iktidarı elinde tutan AK Parti’nin lideri Recep Tayyip Erdoğan’ın alacağı tutum da önemliydi. 3 Aralık akşamı ABD Büyükelçisi Robert Pearson’un konutunda ayrı bir buluşma ayarlandı. Yemek 4+4 formülüne göre yenecekti. Yemeğe Amerika tarafından Wolfowitz, Grossman, Pearson ve bir Pentagon yetkilisi olmak üzere hepsi de resmi sıfat taşıyan dört temsilci katıldı.

Erdoğan’ın yanında ise çevirmenliğini de yapan İstanbul Milletvekili Egemen Bağış, siyasi danışmanı Adana Milletvekili Ömer Çelik ve özel danışmanlığını yapan o tarihte ticari işlerini tasfiye etmediği için işadmi statüsünde bulunan Cüneyt Zapsu yer alıyordu. Türk tarafında tezkere ile alakalı resmi sıfat taşıyan hiçbir Türk yetkili yoktu.”
(<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2003/09/26/348848.asp>)

ABD ile Türkiye arasında yürütülen bu arka kapı diplomasisi, CHP başta olmak üzere bürokrasinin ve kamuoyunun tepkisine yol açmıştır. Ayrıca “blackchannel” biçiminde yürütülen bu diplomasi yolu yanlış bilgi akışlarına neden olmuştur.

1 Mart Tezkeresinin geçmemesinde ABD’nin de büyük hataları vardı. ABD Türkiye’nin işbirliğine her zaman hazır olmasından dolayı konu üzerinde yeterince çalışmamış, lobiler oluşturmamış, Türkiye’nin her zaman yardıma hazır ya da mecbur olduğunu düşünmüş, tezkerenin geçeceğine kesin gözü ile bakmış ve bu doğrultuda hareket etmiştir. Nitekim Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Marc Grossman yapmış olduğu değerlendirmede, Irak Savaşı öncesinde gerek bölgedeki PKK’ya karşı alınacak önlemler konusunda, gerekse Irak’la ilgili savaş planlarının daha açık bir şekilde Türk yetkilileriyle görüşülmesi ve kurulacak müreffeh demokratik Irak’ın Türkiye’ye getireceği faydalar konusunda, Türk yetkilileriyle açık bir görüşme yapılmamasını hata olarak değerlendirmiştir. (Çimen, 2007: 81) Ancak bu durumdan ötürü ABD’yi çok da suçlamamak gerekmektedir. Çünkü ABD’nin böyle bir varsayımla hareket etmesine, iki ülke arasındaki stratejik ilişki ve bu doğrultuda Türkiye’nin ABD’ye tezkerenin Meclis’ten kesinlikle geçeceği izlenimi vermesi neden olmuştur. Bu bağlamda ABD tezkerenin geçeceğinden emin bir şekilde hazırlıklarını tamamlarken Türkiye’de de aynı şekilde hazırlıklar yapılmıştır. Öyle ki TSK’nın bölgeye intikalleri ve diğer hazırlıkları büyük ölçüde tamamlanmıştı. Kuzey Irak’ta girilecek bölgede ve cephe gerisinde görev yapacak

62.000 personel harekât bölgesinde toplanmıştı. Kuzey Cephesi için Türkiye üzerinden Irak'a girecek ABD 4. Piyade Tümenini taşıyan savaş gemileri 18 Şubat 2003'te Kıbrıs'ın batısına gelmiş ve denizde bekliyordu (Bölükbaşı, 2008: 86).

Tezkere konusunda Hükümet'in yaptığı bir diğer hata ise tezkere hakkında Meclis'i yeterince bilgilendirememiş olmasıdır. Arka kapı diplomasisi denen yöntemle özel danışmanlar arasında yürütülmeye çalışılan tezkere sürecinden Ak Parti milletvekillerinin dahi yeterli bilgisi olmamıştır. Öyle ki AK Partili bakan ve milletvekilleri çoğu zaman gazetecilere başvurarak "Neler oluyor?" diye sormak zorunda kalmışlardır (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=67904>). Konuyla ilgili 21. Dönem RP milletvekili Prof. Dr. Sayın Oya Akgönenç şunları ifade etmiştir.

“Ak Parti Hükümeti henüz yeni kurulmuş bir parti olduğundan dolayı birçok milletvekili siyasi anlamda tecrübesizdi. Birde böylesine hayati bir tezkere önlere gelince birçoğu ne yönde karar vereceklerini bilemiyorlardı. Üstüne bir de AK Parti liderlerince bilgilendirilmemeleri eklenince iyice kafaları karışmıştı. Öyle ki birçoğu bize hangi yönde oy vermelerinin doğru olacağını soruyordu.”(21. Dönem RP Ankara Milletvekili Sayın Prof. Dr. Oya Akgönenç ile Mülakat).

Bunların yanı sıra, Türk makamları 1 Mart Tezkeresi'ne ilişkin hususlar konusunda medyayı da yeterince bilgilendirmemiştir. Dönem içerisinde bakanlık sıfatı ile görev yapan Ali Babacan bütün pazarlık süresince yalnızca bir kez Cumhuriyet Gazetesi'ne demeç vermiştir (<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/2003/03/04>). Bunun sonucunda Türk medyası Amerikan kaynaklarından bilgi edinmiş ve elde edilen bilgiler kamuoyuna duyurulmuştur.

Söz konusu tezkere sürecinde Türk basını da genel itibariyle savaş karşıtı bir tutum sergilemiş ve Türk medyasının hemen hemen tüm kesimleri Anti Amerikanizme doğru kaymıştır (Dinç vd., 2011: 37). Tezkerenin oylanması öncesinde karşıt bir tutum sergileyerek kamuoyunu yönlendiren Türk medyası tezkere sonrasında da alınan kararın haklılığını savunmuştur. Öyle ki tezkerenin reddinin bir zafer olduğu, Türkiye'nin Amerikan kuklası olmadığı, kararın Türkiye'nin onurunu kurtardığı gibi söylemler basında sıkça yer almıştır

(Pınar, 2009: 80). Bu dönemde Basın bu tutumuyla savaş karşıtlığının daha da artmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak Ak Parti iktidarı döneminde Irak'a dönük operasyona ilişkin olarak, sadece yürütme gücüyle böyle ciddi bir kararın alması oldukça sıkıntılı bir durumdu. Hükümet, böylesi hayati bir karar sürecinde Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları ile Genelkurmay ve TBMM gibi temel aktörlerle iş birliği içerisinde olmak zorundaydı. Ayrıca etkin bir iletişimle tezkerenin siyasi, ekonomik ve sosyal getirileri tüm kesimlere anlatılmalıydı. Ancak etkili iletişim ve propaganda faaliyetini gerçekleştiremeyen Ak Parti Hükümeti, kurumlar arası koordinasyonu tam anlamıyla sağlayamamış ve bunun sonucunda kendi partisinden dahi “çatlak” vermiştir.

3.1.1.5. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Tezkere Yönelik Tutumu

Görüldüğü üzere tezkereye yönelik yürütülen karar sürecine baktığımızda, karşımıza çok aktörlü bir yapı çıkmaktadır. Süreç boyunca müzakereler, ekonomik, siyasi ve askeri olmak üzere üç elden yürütülmüş ve farklı birimler arasında ortak bir mutabakat sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca konunun kritik askeri önem arz etmesi sebebiyle de, TSK'nın ve dolayısıyla MGK'nın kararları süreçte etkili rol oynamıştır (Öztop, 2015: 38).

Bu doğrultuda denecek olursa 1 Mart Tezkeresi sürecinde önem arz eden unsurlardan birisi de Türk Silahlı Kuvvetleri'ydı. Nitekim tezkere oylanmasının 28 Şubat MGK toplantısı sonrasında bırakılması, tarafların dikkatini Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısına yöneltmiştir. Burada askeri önemi yüksek olan soruna yönelik askerin desteği aranmış ve bu sayede sorumluluğun paylaşılması hedeflenmiştir. Ancak Hükümet kanadının beklentisi, umulan düzeyde karşılık bulmamış ve Cumhurbaşkanı Sezer'in başkanlığında toplanan MGK'dan Hükümete Irak'a yönelik tavsiye kararı çıkmamıştır. Bu dönemde Genelkurmay Başkanı Özkök'ün de Irak'a asker gönderilmesinin gerekli olduğu yolunda ek bir açıklama yapmaması dikkate değerdir (Öztop, 2015: 40). Türkiye'nin en önemli milli meselelerinden biri olan bu konuda, MGK'da bir karar almaması, TBMM'yi tereddütte bırakan gelişmeler arasında sayılmıştır (Bal, 2006: 173).

Tezkere konusunda Genel Kurmay Başkanlığı tarafından gerek kamuoyuna gerekse bürokrasiye net bir açıklama yapılmaması, basında Türk askeri tezkereden rahatsız yorumlarına ve endişelere yol açmıştır. Öyle ki bu durum AK Parti ve özellikle CHP milletvekillerini etkileyip tezkerenin reddine sebep olan nedenler arasında sayılmıştır (Bölükbaşı, 2008: 137; Bila, 2007:214). Esasen askeri makamlar Irak konusunun yaşamsal ve çok boyutlu olması nedeniyle basına ve kamuya herhangi bir açıklama yapmamış, ilgi alanları içerisine giren işin sadece güvenlik boyutu ile ilgili açıklamalar yaparak kamuda yanlış anlaşılmalara yol açmamak istemiştir. Çünkü Türkiye komşu bir ülkeye yapılacak çok uluslu askeri harekâta ilk defa katılacaktı. TSK ilk defa bu denli büyük bir kuvvetle yabancı bir ülkenin topraklarına girecek ve geniş bir coğrafyada görev yapacaktı. Dolayısıyla Türkiye karşıtı Kürt grupların ve bölücü terör örgütü PKK'nın bulunduğu bu coğrafyada görev yapmak bir takım riskler taşımaktaydı. Kuzey Irak'ın Türkiye için bir bataklığa dönüşmesinden endişe edilmekteydi (Pınar, 2009: 77).

Nitekim dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök şunları ifade etmiştir:

“Irak konusu hayati ve çok boyutlu olan çok yönlü bir konudur. Asker sadece bu konunun güvenlik boyutuyla ilgilenmektedir. Bu konuda fikirler üretmekte ve tekliflerde bulunmaktadır. Ama böyle bir konuda karar almak için, politik, sosyal, ekonomik ve yasal boyutlar da bulunmaktadır. Biz kendimizi asker olarak, her konuyu en iyi bilenlerden saymıyoruz. Sadece güvenlik boyutunu gündeme getiren kamuya açıklama yapmış olsaydık, yanlış algılamalara yol açabilirdik. Suskunluğumuzun sebebi budur.” (Bila, 2007: 220).

Bu doğrultuda ordunun MGK'da görüşünü belirttiğini, oylama öncesi açıklama yapmasının Meclis'in üzerine irade koymak anlamına geleceğini belirten Özkök, TBMM'nin “Hayır” demesi durumunda kurumlar arasında uyumsuzluğun ortaya çıkacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda TSK'nın itibar kaybına uğrayabileceğini vurgulayan Özkök'ün bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere TSK özellikle Kuzey Irak'a girip PKK ile etkin mücadele edilebilmek amacıyla tezkerenin geçmesini istemiş, ancak tavrını da net bir şekilde ortaya koymaktan kaçınmıştır (Bölükbaşı, 2008: 138; Bila, 2007: 192-220; Karakol, 2009: 76).

Görüldüğü üzere tezkere sürecinde genel itibarıyla “pasif” bir tutum takınan TSK makamları, bir yandan Kuzey Irak'a girip oradaki PKK unsurlarını ortadan kaldırmak istemiş

diğer yandan ise “*Bu savaş ve görev bizim savaşımız ve bizim görevimiz değildir*” diyerek tezkereye karşı bir duruş içerisinde görünmüştür. Esasen TSK’nın izlediği bir ikircikli politika, ABD’nin Türk askerini Kuzey Irak’a sokmak istememesiyle ilişkilendirilebilir. ABD özellikle bölgedeki Kürt unsurlarla işbirliği halinde olduğundan Türkiye’yi Kuzey Irak’a sokmak istememiştir. Çünkü Türk ordusunun orada söz sahibi olması, kurulması amaçlanan Kürt devleti zora sokmaktaydı. Nitekim TSK’nın bu tavrı ABD tarafından sert biçimde tepkiyle karşılanmış, ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz 1 Mart Tezkeresi’nin ardından açıkça Türk ordusunu sorumluluğunu tam olarak yerine getirmemekle suçlamıştır (Yetkin, 2004: 211).

Hülasa denecek olursa; asker özellikle Kuzey Irak şartının sağlanması halinde tezkereye olumlu baksa da, tezkere sürecinde net bir tutum sergilememiştir. Tezkerenin reddedilmesinden sonra ise tavrını daha net olarak ortaya koyan TSK, sonucun anayasal bir kaza olduğunu ifade etmiştir (Bila, 2007: 219). Nitekim Genel Kurmay Başkanı Özkök, ret kararının hemen ertesinde, tezkerenin ikinci bir kez Meclis’e gönderilmesinin yerinde olacağına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur (Göztepe, t.y.,: 95).

Sonuç olarak; açıklamaları kendisiyle çelişen Özkök, TSK’nın görüşünün ne yönde olduğu ile ilgili insanların kafasında soru işaretleri bırakmıştır. Ancak şu inkâr edilemez bir gerçektir: TSK bu operasyonu başarı ile yürütebileceğini söyleyip desteğini açıkça gösterseydi, tezkerenin meclisten geçme ihtimali yükselir ve belki CHP’de grup kararı alınmazdı (Karakol, 2009: 79).

İşte 1 Mart Tezkeresi böyle bir ortamda yapılmış ve salt çoğunluk bulunamadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu reddedilme de bazı değerlendirmeleri gündeme getirmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Yıl:2003, s.133). Bu noktada ilk sorulması gereken Türkiye’nin tezkereyi reddedip, Irak Savaşı’nda ABD’ye destek vermemesinin iyi mi, kötü mü olduğudur.

1 Mart oylaması Türkiye’yi savaş dışında tutarak işgalin bir parçası haline getirmemiştir. Ayrıca birçok Avrupa devletinin ve bazı Arap ülkelerinin Türkiye’ye sempati duymasını sağlamıştır. Türkiye ABD’ye hayır denilebileceğini göstermiştir. Nitekim bu konuda dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik şunları ifade etmiştir. (58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile Mülakat), “Tezkerenin TBMM tarafından

reddedilmesiyle Almanya ve Fransa başta olmak üzere birçok mevkidaşımız bize tebriklerini iletmiş “İşte şimdi bağımsız bir ülke olduğunuzu kanıtladınız” demişlerdir.”

Yine bu konuda ile ilgili 13.02.2016 tarihinde CNN Türk televizyon kanalında açıklama yapan CHP Eski Genel Başkanı Deniz Baykal ise şunları ifade etmiştir:

“ABD Büyükelçisi Sayın Pearson ile görüşmemizde onlara pandoranın kutusunu açmaya çalıştıklarını, bölgede istikrarsızlık ve gözyaşına neden olacaklarını belirttim. Hükümet desteklese de ana muhalefet partisi olarak bu işin karşısında olduğumuzu ifade ettim. 1 Mart döneminde ret kararı vermekle tarihimizin en doğru işlerinden birini yaptığımızı düşünüyorum. Verilen bu karar partiler üstü bir karardı. Öyle ki akli başında Akp’limillevekilleri de bizimle aynı paydada birleşti. 1 Mart Tezkeresi’ni kabul etmemekle dünyada ve özellikle Ortadoğu ve Avrupa’da saygınlığımız fevkalade arttı. Nitekim Sayın Ekmeleddinİhsanoğlu’nun İslam İşbirliği Teşkilatı Sekreteri olmasında dahi bu kararımızın rolü vardır.”
(Sayın Deniz Baykal’ın 15.02.2016 Tarihinde CNN Turk Televizyon Kanalına Vermiş Olduğu Röportaj).

1 Mart Tezkeresi’nin reddedilmesi, Türk askerinin Irak’a gidip orada başka bir devletin başlattığı savaşta, Müslüman eliyle Müslüman kanının akıtılmaması bağlamında tabi ki iyi olmuştur. Bunda bir kuşku yoktur. Ancak uluslararası ilişkiler ve Türkiye’nin ulusal çıkarları bakımından durum farklıdır (Yetkin, 2004: 267).

Türkiye tezkerenin reddedilmesiyle Irak’ta denklem dışında kalmış, bölgede hareket kabiliyetini büyük ölçüde yitirmiş, inisiyatif PKK ve onu kollayan Iraklı Kürt Gruplara kaymıştır (Akçay, 2010: 90). Ayrıca Irak’ın savaş sonrası oluşturulan federatif yapısında söz sahibi olan güçler PKK’ya destek vermiş ve terörist unsurları himayeleri altına almışlardır. Nitekim Barzani ve Talabani her ne kadar PKK karşıtı söylemlerde bulunsalar da, içten içe terör örgütünü desteklemişlerdir. Çünkü Barzani ve Talabani, PKK’yı Türkiye’ye karşı bir koz olarak kullanmaya çalışarak, PKK var oldukça Türkiye bizimle uğraşamaz düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu bağlamda tezkerenin reddedilmesiyle bölgede eli bir hayli zayıflayan Türkiye, yıllarca Türk makamlardan yardım ve destek isteyen Barzani ve Talabani’nin kabadayı açıklamaları ve aslan kesilmeleri ile karşı karşıya kalmıştır. Nitekim tezkereye şiddetle karşı çıkanların başında gelen CHP’li Öymen dahi “Başka çaremiz yok, oradaki teröristlerle mücadele etmemiz için asker bulundurmalıyız. Eğer Türk as keri olsaydı hiç

kimse askerimizin başına çuval geçiremezdi, hiç kimse Kerkük'e 600 bin insan kaydırmaya cesaret edemezdi'' diyerek 1 Mart kararının pişmanlığını ifade etmiştir (Karakol, 2009: 92).

Eğer 1 Mart Tezkeresi TBMM tarafından kabul edilmiş olsaydı, Türkiye Irak'a girecek ve bölgede askeri açıdan mevcudiyet göstererek gerek Irak içinde, gerekse bölgede daha fazla söz sahibi olabilecekti. Nitekim bu durum Irak'ın etnik temelde bölünmesi önünde bir engel oluşturabilirdi (Pinar, 2008: 84). Tezkere, Meclis'ten geçseydi, Türkiye'nin Irak'ın geleceği konusunda aktif olarak rol oynamasını sağlayacağı, ABD ile ilişkileri daha çok geliştireceği ve AB, Kıbrıs, PKK gibi konularda ABD'nin daha fazla desteğinin alacağı bir fırsat sağlayabilecekti (Bölükbaşı, 2008, 141). Ancak Tezkerenin reddi ile her şey tersine dönmüş, Kuzey Irak'a istediği şartlarla girme şansını ele eden Türkiye bu şansı kendi elleri ile itmiş, "Hayır" deme sırası ABD'ye gelmiştir (Karakol, 2009, 65).

1 Mart Tezkeresi ile kendisine altın bir tepsi için de sunulan Kuzey Irak'ı elinin tersiyle çeviren Türkiye, daha sonraki süreçte ise başta davet edilip kendi rızasıyla girmediği Kuzey Irak'a girmek ve ABD ile olan ilişkilerini tekrar yumuşatmak için her türlü yola başvurmuştur (Karakol, 2009, 88). Öyle ki 1 Mart Tezkeresini onaylamayarak Müslüman kardeşlerimizin ölümüne sebep olmayıp, şehit vermeyeceğimiz için kendi ile onur duyan TBMM, Amerikan uçaklarına ve füzelerine hava sahasını açmıştır. Yani değişen tek şey Habur sınır kapısı yerine Türk hava sahası olmuştur. ABD kuvvetleri, Türk hava sahasını hem hava taarruzu hem de askeri birlik ve teçhizat nakli amacıyla kullanmıştır. ABD'den kalkan B-52 ağır bombardıman uçakları İngiltere'deki Fairford askeri üssünde yakıt ikmali yaptıktan sonra Irak hava harekâtına Türk hava sahası üzerinden fırlattıkları Cruise füzeleriyle katılmıştır (Bölükbaşı, 2008: 101-102). Yani ABD planlanandan geç ve güç olsa da amaçlarına ulaşmış, Türkiye bölgede pasif bir konuma düşmüştür.

Nitekim Erdoğan, tezkerenin reddinin 4.yılında CNN Türk kanalında verdiği bir mülakatta tezkerenin o dönemde geçmemesinden duyduğu hoşnutsuzluğu şöyle dile getirmiştir:

"O zamanki düşüncemde haklı olduğumu düşünüyorum. Türkiye koalisyon güçlerinin içinde olsaydı, şu anda 10 binin üzerinde Türk askeri Irak'ta olsaydı ne terör örgütü orada bir zemin bulabilirdi, ne şu anda dinlediğimiz bazı şeyler duyulurdu, ne de Türkiye'nin düşünceleri dışarıda bırakılırdı. Taşın altında elimiz olduğu için en azından Irak'ın Kuzeyi'nde konuşlanmış bir Türkiye olarak şöyle

olmalıdır dediğimizde bu yerini bulurdu. Şimdi yine bir şeyler oluyor ama öyle bir pozisyonda olduğunuz takdirde farklı olurdu.”
(<http://www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/2007.03.01.haber.doc>)

Hatta üzerinden 13 yıl geçmesine rağmen Irak'taki istikrarsızlık ortamının hala bölgedeki sorun oluşturduğunu ifade eden R. Tayyip Erdoğan, Latin Amerika gezisi dönüşünde uçaktaki gazetecilere vermiş olduğu röportajda şunları ifade etmiştir:

“1 Mart Tezkeresi kabul edilip Türkiye, Irak'ta olsaydı Irak'ın durumu böyle olmazdı. Çıkacak netice Türkiye'yi masaya getirecekti. O zaman Bush, benimle yaptığı görüşmelerde bir ricada bulundu. Ama maalesef biz kendi arkadaşlarımızın yanlışıyla baş başa kaldık. O yüzden Irak'ta düşülen hataya bugün Suriye'de düşmek istemiyoruz.” (<http://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-irakta-dusulen-hataya-suriyede-dusmek-istemiyoruz,Bxdw2lONokGyU70FvRsBkg;http://www.haberturk.com/gundem/haber/1191917-erdogan-iraktaki-hataya-suriyede-dusmeyiz;http://www.hurriyet.com.tr/iraktaki-hataya-dusmeyelim-40050485>).

Tezkerenin kabul edilmemesi ABD Türkiye ilişkileri açısından da bir dönüm noktası olarak ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur. Öyle ki tezkerenin reddedilmesinin ardından iki ülke arasındaki “stratejik ortaklığın” bittiği konusunda tartışmalar yapılmaya başlanmıştır (Atmaca, 2011: 177).

1 Mart tezkeresinin reddedilmesinden bu yana Türkiye'yi cezalandırma ve Ankara'nın Irak konusundaki hassasiyetlerini ciddiye almama siyasetini sürdüren Washington bununla kalmamış, Temmuz 2003 günü Kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde karargâh kurmuş bulunan 11 Türk Silahlı Kuvvetleri mensubunu gözaltına almıştır. Türk askerini tutuklayıp 60 saat boyunca sorgulayan ABD kuvvetlerinin bu davranışı iki ülke ilişkilerinde kalıcı hasarlara yol açmıştır (Laçiner, 2007: 50; Atmaca, 2011: 177; Turgut, 2006: 60).

ABD Irak savaşında askeri stratejiyi aşan sebeplerden ötürü Türkiye'den vazgeçmemiş, ancak Türk Amerikan ilişkilerinin yeniden tanımlanması gerektiğine şiddetle vurgu yapmışlardır (Pınar, 2008: 97). Türk Amerikan ilişkilerinin tekrar iyileşmeye başlaması ise Kasım 2007 tarihini bulmuştur. ABD Başkanı George Bush'un onayıyla Türkiye'nin PKK ile

olan mücadelesinde canlı istihbarat paylaşımının başlaması ile iki ülke arasındaki buzlar yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır (Karakol, 2009: 117).

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

25 Şubat 2003 tarihinde Hükümet tarafından, oylanmak üzere TBMM'ye sunulan 1 Mart Başbakanlık Tezkeresi Türk kamuoyunda çok tartışılan bir konu olmuştur. Konuya yönelik çeşitli iddialar ortaya atılmış, tezkereyi destekleyen ve eleştiren birçok düşünce dile getirilmiştir. Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası olan 1 Mart Tezkeresi, Türkiye zaviyesinden hayli sıkıntılı bir süreç olmuştur.

11 Eylül terör saldırılarının ardından ABD'nin küresel terörle mücadele kapsamında yürüttüğü çalışmaların en önemli sonuçlarından biri şüphesiz ki Irak'ın işgalidir. Amerika Birleşik Devletleri ve kurulmuş olan koalisyonun en büyük ikinci ortağı İngiltere, Saddam Hüseyin yönetime son vermek amacıyla savaş başlatmış ve bu savaş kapsamında Ocak 2003'te NATO'dan destek istemişlerdir. NATO kapsamında müttefiki olan Türkiye'den de yardım talep eden ABD, böylece Irak'a kuzeyden de cephe açmanın yolunu aramıştır. Yaşanan süreç zarfında Türk yetkililerce söz konusu tezkerenin geçmesi ya da geçmemesi hususunda kar-zarar analizleri yapılmış ve nihai kertede Anayasa'nın 96. Maddesinde öngörülen salt çoğunluğa ulaşamadığı için tezkere kabul edilmemiştir.

Çalışmada, 1 Mart 2003 Başbakanlık Tezkeresi'ne, Ak Parti Hükümeti'nin müspet karşılık vermesine rağmen TBMM tarafınca olumlu karşılık verilmemesinin nedenleri araştırılmış, buradan hareketle elde edilen veriler ışığında gelecek dönemlere bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır. Tez herhangi bir teoriye temellendirilmeyerek özgür bir araştırma ortamının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda 1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmeme nedenlerinin araştırılırken daha geniş bir çerçeveye sahip olunacağı düşünülmüştür.

Türkiye'nin, Irak ve bu bağlamda Ortadoğu'ya yönelik müdahaleyi kapsayan tezkereye yönelik aldığı kararın açıklanabilmesi için nitel ve nicel metot birleşimi kullanılmıştır. Çünkü istatistikî bilgi ve veriler, konuya dair bazı bilgiler sunsa da Türkiye'nin bölgeye yönelik tutumu ve bu doğrultuda aldığı kararların açıklanması hususunda yeterli değildir. Ayrıca tezde süreç analizi tekniği kullanılmış olup, elit görüşlerden gelen alıntılar, ikincil kaynaklar ve sayısal verilerden yararlanılmıştır.

Çalışmada yarı yapılandırılmış elit görüşme önemli bir yer tutmaktadır. Yarı yapılandırılmış ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu bu görüşmeler ülkelerinde

lider pozisyonunda olan bireylerle yapılmıştır Yapılan görüşmeler Ankara, Diyarbakır, Bursa ve İstanbul'da gerçekleşmiştir.

Tez yazım aşamasında tezi dökümanlandırmak amacıyla yapılan katalog taramasında ulusal bilimsel veri tabanlarının eksikliğiyle karşılaşılmıştır. Mevcut bilgilere ulaşmada teknik zorlukların olması nedeniyle bazı kaynaklara erişmek zaman kaybına yol açmıştır. Teknik zorlukların yanı sıra bilimsel dergi ve gazetelerin ücret talep etmesi, tez yazımında mevcut bilgilere ulaşmada ekonomik zorluklarla karşılaşılmasına neden olmuştur.

Teknik ve ekonomik zorlukların yanı sıra konuya vakıf kişilerle mülakat gerçekleştirme zorlukları da tez yazım sürecini geciktirmiştir. Türkiye'deki siyasal kültürden dolayı mülakat yapılacak kişileri ikna edebilmek, çalışmada karşılaşılan zorluklardan bir diğeri olmuştur. Ayrıca 1 Mart tezkeresinin üzerinden yaklaşık 13 yıl geçmesine karşın konuya dair belgelerin erişime açılmaması da çalışma zarfında karşılaşılan bir başka zorluk olmuştur. Bununla birlikte tezkere oylamasından uzun yılların geçmesi konuya daha net bir bakış açısıyla bakılmasını sağlamıştır.

ABD'nin Irak konusunda Türkiye'den destek talebi ilk olarak Başkan Yardımcısı Dick Cheney tarafından, 19 Mart 2002'de Ankara ziyareti sırasında yapmıştır. Dönemin Başbakanı Ecevit, somut olmayan bu isteği ihtiyatlı karşılamış ve uluslararası meşruiyetin önemine vurgu yapmıştır. ABD ile ilk temasların yapıldığı bu süreçte 57. koalisyon Hükümeti, iktidarı Abdullah Gül liderliğindeki Ak Parti Hükümeti'ne devretmiştir.

1 Mart Tezkeresi sürecinde, tezkerenin TBMM'den geçmesi durumunda Türkiye'nin kayıp ve kazançların ne olacağı konusunda oldukça yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Ak Parti Hükümeti'nin önemli bir kısmı tezkerenin geçmesinin Türkiye'nin ulusal menfaatleri açısından doğru olacağını ifade ederken, CHP başta olmak üzere Meclis dışındaki birçok parti, STK, yazar ve akademisyen savaşa destek verilmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Öyle ki tezkere hususunda, kurumlar arası uyumsuzluk baş göstermiş, Hükümet içinde dahi bölünmeler yaşanmıştır.

İktidara gelir gelmez gerek ulusal gerekse bölgesel anlamda böylesine önemli bir sorunla karşı karşıya kalan AK Parti Hükümeti bölge istikrarı ve güvenliği başta olmak üzere ekonomik, politik ve sosyal nedenlerden dolayı 1 Mart Tezkeresi'ni desteklemiştir. 1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmesiyle, ekonomi ve enerji alanındaki elde edilecek kazançların yanı

sıra IMF ile de işbirliğinin daha sağlıklı bir zeminde yürüyeceğini düşünen Ak Parti liderleri tezkereye destek vererek bölgede aktif rol oynamayı amaçlamıştır. Bilhassa Kandil Dağı çevresinde konuşlanan PKK unsurlarına karşı etkili tedbirler almayı amaçlayan iktidar erki bunun yanı sıra Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt oluşumunun engellenebilmesi ve bölgedeki Türkmenlerin korunması amacıyla tezkerenin kabul edilmesi yönünde politika izlemişlerdir.

Ancak diğer yandan Irak Savaşı'nın BM çerçevesinde meşru kabul edilmemesi, Irak'ta Türk askerini bekleyen risklerin varlığı, kamuoyu ve basının ABD ve savaş karşıtlığı, yaşanan Körfez Savaşı tecrübesi ve bu doğrultuda ABD'nin verdiği sözlerde durmayacağı ve ekonominin çok büyük zarar göreceği gibi kaygılar tezkereye ihtiyatlı yaklaşılmasına neden olmuştur. Tüm bu sayılan nedenlerin yanı sıra bir de ABD'nin müzakere sürecindeki Türkiye'yi adeta peyki olarak gören tavrı eklenince, ABD ve Irak Savaşı'na karşı tepki daha da artmıştır. Ayrıca Almaya ve Fransa başta olmak üzere birçok AB ülkesinin savaşa karşı çıkması da Türkiye'nin tezkereye tavrında önemli rol oynamıştır. Tezkereye destek verilmesi halinde AB'ye üyelik sürecinde sıkıntılar yaşabileceğini ifade eden siyasiler Irak Savaşı'nda ABD'ye destek verilmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. ABD'ye destek verilmemesi halinde kuzey cephesinden mahrum kalacağını ve bu doğrultuda ABD'nin savaşı göze alamayacağını ifade eden cenah, ABD gibi bir ülkenin B Planı olabileceğini göz ardı etmişlerdir.

1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmemesinde en önemli unsurlardan biri de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tezkereye yönelik gösterdiği tavidir. Söz konusu süreçte kararı tamamıyla Meclis'e bırakan askeri kanat, kuzey Irak'a girilmesi şartıyla tezkereye olumlu baksa da, net bir tutum sergilememiştir. Öyle ki, Cumhurbaşkanı Sezer'in başkanlığında toplanan MGK'dan Hükümete Irak'a yönelik tavsiye kararı çıkmaması ve yine bu dönemde Genelkurmay Başkanı Özkök'ün de Irak'a asker gönderilmesinin gerekli olduğu yolunda ek bir açıklama yapmaması Meclis'i tereddütte bırakan gelişmeler arasında sayılmıştır.

Bu nedenler doğrultusunda tezkere sürecinde gerek toplum gerekse devlet organları düşünce ayrılığına düşmüştür. Başta Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer olmak üzere, siyasiler, yazar ve akademisyenler hatta dönemin TBMM Başkanı Bülent Arınç ve birçok bakan tezkereye karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Nitekim Meclis'te büyük çoğunluğa sahip olan Ak Parti Hükümeti'nde dahi bölünmeler yaşanmış ve bu tezkere oylamasına yansımıştır.

1 Mart Tezkeresi, 250 ret oyuna karşılık 264 kabul oyu almasına rağmen Anayasa'nın 96. Maddesine göre salt çoğunluk sağlanamadığından kabul edilmemiştir. Sonuç o kadar sınırdadır olmuştur ki, örneğin "Hayır" oyu verdiğini açıklayan dört bakandan üçü evet demiş olsa, tezkere geçmiş olacaktı. Ya da tezkereye çekinse oy veren 19 Ak Parti milletvekilinin yarısı genel kurulda oturup çekinse kalmak yerine kuliste oturup oy kullanmamış olsalar, tezkere yine kabul edilmiş olacaktı.

1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmemesi Amerikan cenahında büyük bir hayal kırıklığı ve endişeye yol açmıştır. Türkiye ile uzun süren müzakere süreci sonucunda yapılan tüm hazırlıklar ve anlaşmalar hükmünü yitirmiş, planlar altüst olmuştur. Çünkü Türkiye'nin destek vermesiyle Irak'a açılacak kuzey cephesi ABD için son derece önemliydi. Kuzey cephesi açılacak olursa Amerika'nın insan zıyatı % 11, açılmayacak olursa % 38 olacaktı. Bunun yanı sıra kuzey cephesinin açılması durumunda ABD'nin bu savaş için harcayacağı kaynak 99 milyar dolar iken sadece güneyden girecek olursa duruma göre harcayacağı kaynak 1,5 trilyon dolar olacaktı. Askeri sonuç almak bakımından da ABD kuzey cephesinin savaşın süresini olabildiğince kısaltacağını düşünmekteydi.

Türk yetkililerden gelen mesajlar doğrultusunda tezkerenin TBMM'den kesinlikle geçeceğini uman ABD, bu kararla büyük bir şaşkınlık yaşamıştır. Çünkü ABD tarafı tezkerenin kabul edileceğinden o denli emindi ki Türkiye üzerinden Irak'a girecek ABD 4. Piyade Tümenini taşıyan savaş gemileri 18 Şubat 2003'te Kıbrıs'ın batısına gelmiş ve denizde bekliyordu. 8 gemiden oluşan ikinci ve üçüncü muharebe grupları Doğu Akdeniz'e doğru seyir halindeydi. Ancak tezkerenin kabul edilmemesiyle Akdeniz açıklarında beklettiği tüm savaş gemilerini geri çevirmek zorunda kalan ABD, planladığının çok üzerinde bir savaş maliyetiyle karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye ise müzakere sürecinde ABD Heyeti ile anlaşmaya varılan ekonomik ve politik kazançlarından mahrum kalmıştır. Tezkerenin TBMM'den geçmesi halinde ABD'den alınacak ekonomik yardım paketi ve IMF tarafından sağlanacak ekonomik olanaklardan yararlanamayan Türkiye, zor durumda kalmıştır. Bununla birlikte yıllardır mücadele ettiği PKK sorununu da büyük ölçüde sona erdirmeye fırsatını elde eden Türkiye, tezkerenin reddedilmesiyle bölgede denklem dışı kalarak etkisiz bir konuma düşmüştür. Türkiye'nin bölgede denklem dışı kalmasıyla, ABD bölgedeki Kürt unsurlarla daha yakın ilişkiler kurmuştur. Tezkerenin reddedilmesiyle bozulmaya başlayan Türk-Amerikan ilişkileri

neticesinde ABD, bölgede müttefik olarak Kürtleri kabul etmiş ve bu doğrultuda Barzani ve Talabani liderliğindeki Kürt unsurlar yıllardır amaçladıkları bağımsız bir Kürt devleti kurma yolunda önemli bir avantaj elde etmişlerdir.

1 Mart Tezkeresi'nin kabul edilmemesi, ulusal bazda Türk kamuoyunu, uluslararası alanda ise bazı AB ve Arap ülkelerini memnun edip, Türkiye imajını yükseltse de, Türkiye bu kararın sonucunda bölgedeki gelişmelerde rol oynayamamıştır. Gerek ülke içinde gerekse bölgede çözmek istediği birçok sorunu halledemeyen Türkiye, Irak'ın yeniden şekillenmesinde aktör olma avantajını kullanamamıştır.

Tezkerenin kabul edilmemesi ABD'de büyük bir hayal kırıklığı ve kızgınlığa yol açarken, aynı zamanda iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına da sebep olmuştur. Özellikle NATO kapsamında yıllardır stratejik ortak görüntüsünde olan Türkiye-ABD ilişkileri, yaşanan bu süreç neticesinde bozulmuştur. Nitekim 4 Temmuz 2003 günü Amerikan askerleri tarafından, Süleymaniye'de bulunan Türk Karargâhına baskın yapılmış, bir binbaşı komutasındaki 11 Türk askerinin başına çuval geçirilmiştir. Başlarına çuval geçirilen bu askerler yaklaşık 60 saat sorgulandıktan sonra serbest bırakılsa da bu olay Türk-Amerikan ilişkilerinde büyük hasara yol açmıştır.

Son olarak; bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar dikkate alındığında 1 Mart Tezkeresi neden kabul edilmemişti ve ya kabul edilmeli miydi tartışmalarının üzerinden 15 yıl geçmesine rağmen tezkere meselesi bugün dahi Türkiye'nin gündemindedir. Nitekim Arap Baharı doğrultusunda günümüzde yaşanan çatışmalar ve Suriye gerçekleştirilen vekâlet savaşlarını, Irak Savaşı ile ilişkilendirilebilmek hiç de zor değildir. Türkiye 15 yıl önce olduğu gibi bugün yine zor bir dönemden geçmekte, geçmişte alınan dersler doğrultusunda Suriye'de de aynı hatalara düşmek istememektedir. Nitekim Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan'ın *“Denklemin dışında kaldık. Keşke 1 Mart tezkeresi geçseymiş. Tezkerenin bu şekilde neticelenmesini doğru bulmadım. 1 Mart Tezkeresi kabul edilip Türkiye, Irak'ta olsaydı Irak'ın durumu böyle olmazdı. O yüzden Irak'ta düşülen hataya bugün Suriye'de düşmek istemiyoruz”* sözleri bu durumun kanıtı niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Ak, Ö.** (2009). *Dış politika analizi liderlik: Süleymaniye krizinde R. Tayyip Erdoğan örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akçay, E.** (2010). *Karar alma yaklaşımı çerçevesinde 1 Mart 2001 Tezkeresi*. Yayınlanmamış
- Akgün, B.** (2006). *11 Eylül sonrasında Dünya, ABD ve Türkiye*. (1. Baskı). Konya: Tablet Kitabevi.
- Altıok, M.** (2005). Uluslararası sermayenin krizi, hegemonya savaşları ve Türkiye. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(12). 151-173.
- Apar, A.** (2009). *Uluslararası ilişkiler kuramındaki neo-realist devlet anlayışının konstrüktivist eleştirisi: Türkiye'nin Irak'a müdahale konulu beş tezkeresi (2003-2007)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Arcayürek, C.** (2 Mart 2003). Türkiye ekonomisi biter. *Cumhuriyet Gazetesi*, 19
- U.S. PressesTurkey's Case on Europe andCyprusIssues, (3 Aralık 2002).
<http://www.nytimes.com/2002/12/03/international/europe/03WOLF.html>
- Arı, T.** (2008). Türk-Amerikan ilişkileri: Sistemdeki değişim sorunu mu? *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*.4(13), 25-61.
- Arı, T.** (2012). *Geçmişten günümüze Ortadoğu, siyaset, savaş ve diplomasi* (5. Basım). İstanbul: Marmara Kitap Merkezi Yayınları.
- Arı, T.** (2004). *Irak, İran ve ABD; önleyici savaş, petrol ve hegemonya*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T.** (2004). *Geçmişten günümüze Ortadoğu* (5. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Atmaca, A.** (2011). Yeni dünyada eski oyun: Eleştirel perspektiften Türk Amerikan ilişkileri. *Orsam Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3(1), 157-192.
- Aydıntaşbaş, A.** (6 Ocak 2003). *Sabah Gazetesi*, 16

- Aytulu, G.** (2005). *1 Mart Tezkeresi öncesinde Türk basınında Irak sorunu algılaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bal, İ. Sütçü, G., Silinir, M., Uzer, U., Canbolat, İ., Karadeli, C., ... Özbudun, S.** (2008). *Değişen dünyada uluslararası ilişkiler*. Ankara, Lalezar Yayınları.
- Bal, İ.** (2006). *Türkiye ABD ilişkileri ve 2003 Irak Savaşı'nın önemi*. Ankara: Agam Yayınları.
- Bağcı, H. ve Sinkaya, B.** (2006). Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: Ak Parti'nin perspektifi. *Akademik Orta Doğu, 1*(1), 20-36.
- Bila, F.** (2007). *Ankara'da Irak Savaşları*. (6. Baskı). İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Bölükbaşı, D.** (2008). *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve sonrası*. İstanbul: Doğan Egmon Yayıncılık.
- Burns, J.** (3 Mart 2003). Feared and Pitiless; Fearful and Pitiable. *New York Times*
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/vicepresident/vpphotoessay/part2/06.html>
- Caniklioğlu, M.** (2007). Ulusal ve uluslararası hukuk ışığında Türkiye'nin 2003 tezkere serüvenine ilişkin görüşler-düşünceler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9*(2), 29-98.
- Cronin, K.** (6 Şubat 2004) CRS Report for Congress, Foreign terrorist organization, <http://fpc.state.gov/documents/organization/29722.pdf>
- Çakmak, C., Dinç, C. ve Öztürk, A.,** (2011). *Yakın dönem Amerikan dış politikası teori ve pratik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çayhan, E.** (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye. *Akdeniz Üniversitesi İİB Dergisi, 3*, 43-44
- Çelebi, Ö.** (2012). 1 Mart Tezkeresi krizi. H. Çakmak. (Ed.), *Türk dış politikasında 41 kriz*. (ss. 273-285) Ankara: Kripto Yayınları.
- Çelik, H.** (15 Şubat 2016). 1 Mart Tezkeresi'ne neden ret oyu verdim.
<http://huseyincelik.net/arsivler/3361>
- Çelik, H.** (2014). *Ortadoğu'da ABD politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Çemrek, M., Akgün, B.** (2010). Türk dış politikasında Ermeni sorunu. *Stratejik Düşünce Enstitüsü Dergisi, 3*(6), 9.

- Çetinkaya, H.** (2008). *Amerikan muzıkacıları*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çıplak, B.** (2014). *DemocracypromotionandTurkey*. Yayınlanmamış doktora tezi, Florida University, Florida.
- Çimen, H.** (2007). *Amerika'nın Irak müdahalesi sonrasında yaşanan gelişmelerin Türk Amerikan ilişkilerine etkisi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Çongar, Y.** (5 Mart 2003). ABD çok uzatmayacak. *Milliyet Gazetesi* 9-10
- Çongar, Y.** (11 Ocak 1999). Saddam ile bitmeyen tango. *MilliyetGazetesi* 10-11
- Davutoğlu, A.** (2004). *Stratejik Derinlik*, (3. Baskı) İstanbul: Küre Yayıncılık.
- Duman, F.** (2007). *Sivil toplum*. Türköne. M. (Ed.), Siyaset.(ss. 347-377). İstanbul: Lotus Kitabevi.
- Eligür, B.** (2006). Americanrelations since the 2003 Iraqıwar: A troubledpartnership. BrandeisUniversity. 13(6), 4.
- Erdurmaz, S.** (2010). NPT dahilinde nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya mümkün mü? *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 175-194.
- Erhan, Ç.** (2 Aralık 2012). Maliki Barzani çatışması ve Irak. <http://akademikperspektif.com/2012/12/02/maliki-barzani-catismasi-ve-irak/>
- Ergin, S.** (24 Eylül 2003). Tezkere AKP'yi çatlattı. <http://www.hurriyet.com.tr/tezkere-akpyi-catlatti-173002>
- Ergin, S.** Dış politikada dağınıklık, (12.03.2003). <http://arsiv3.hurriyet.com.tr/koseprinterversion/1,,nvid~219564,00.html>
- Erol, F. T.** (2013). *11 Eylül 2001'den günümüze Türk Amerikan ilişkileri ve ABD'nin Türk dış politikasına etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Finn, H.** (2002). *Turkey'sCrisis, IraqFutureandtheWolfowitzVisit*. Washington: The Washington Institute.
- Göztepe, E.** (2004). Amerika'nın ikinci Irak müdahalesinin uluslararası hukuk ve Türkiye'nin bu savaşa katılımının Türk Anayasa hukuku açısından bir değerlendirilmesi ya da "haklı savaşın" haksızlığı üzerine. *Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi*. 59(3), 79-103. http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/59/3/4_ece_goztepe.pdf.

- Günel, A.** (2004). Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye, *Ege Üniversitesi İİBF Dergisi*, http://www.onlinedergi.com/makaledosyaları/51/pdf2004_1_15.pdf.
- Güngör, F.** (2014). Ortadoğu Denklemine Irak Türkmenleri ve Geleceği. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, (2)1, 34-35.
- Güngör, H.** (2009). *Transatlantik güvenlik mimarisi bağlamında Türkiye'nin aarar alma mekanizmalarının analizi: 1 Mart Tezkeresi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Güzel, H. C.** (2007). *Kuzey Irak Kürtçülük ve ayrılıkçı terör*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hale, W.** (2007). *Turkey, US andIraq*. London:SaqiBooks.
- Halilzad, Z.** (2000). *TheFuture of Turkish-Western Relations: Toward a Strategic Plan*, New York: Rand Corporation.
- Karakol, P.** (2009). *1 Mart 2003 Tezkeresi ve Türkiye ABD ilişkilerine etkisi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Kaynak, M.** (2008). *BOP ve Türkiye üzerine stratejik analizler*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Köni, H.** (2007). *Amerika'nın uluslararası politikası* (2. Basım). İstanbul: Ekim Yayınları.
- Köylü, M.** (2015). Orta Doğu Projesi (BOP), Türkiye ve Suriye. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 1(2), 85-100.
- Küçükşahin, A., Akkan, T.** (2007). Değişen güvenlik algılamaları ışığında tehdit ve asimetrik tehdit. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 5(3), 41-67.
- Küntay, B.** (2010). *Foreignpolicy of the United Statesduringthe 2003 IraqWareraanditsinfluence on theTurkish-U.S. relations*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe University, İstanbul.
- Laçiner, S.** (3 Temmuz 2015). Ortadoğu diye bir yer var mı? *USAK Dergisi*, 13, 153-155.
- Laçiner, S.** (2007). Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları. 4(2), 31.
- Mahalli, H.** (2006). *Tezkereden tezkereye gerçekler*. (1. Basım). İstanbul: İskele Yayıncılık.
- Manisalı, E.** (2008). *Akp, ordu ve Amerika üçgeninde Türkiye*. (2. Baskı). İstanbul: Truva Yayınları.
- Mengi, R.** (12 Şubat 2003). Savaş bitse de bitecek mi? *Vatan Gazetesi*, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/vicepresident/vpphotoessay/part2/06.html>

- Molla, A.** (2009). Soğuk Savaş Sonrası Körfez İlişkileri ve Türkiye, ABD ve NATO İlişkileri. *Yönetim ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*.
- Onulduran, E.** (2014). Yakın dönem Türk-Amerikan ilişkileri. *Bilgesam Yayınları*, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-82014062428turkiyenin_vizyonu04.pdf.
- Oran, B.** (10 Eylül 2004). Türkiye kabuk değiştirirken AKP'nin dış politikası, *Birikim Dergisi*, 184-185, 26.
- Ökçün, A.** (2002). Irak patası, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, <http://www.mfa.gov.tr/irak-pastasi.tr.mfa>
- Özdağ, Ü.** (2009). *Pusu ve katliamların kronolojisi*. Ankara: Kripto Kitaplar.
- Özdağ, Ü.** (2003). *Irak Savaşı'nda meşruiyet ve Cenevre Hukuku*. Ankara: Asam Yayınları
- Özipek, B.** (2012). Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) dönemi iç ve dış politika [2002-...]. A. Çaylak, M. Dikkaya ve H. Kapu. (Ed.), *Osmanlı'dan ikibinli yıllara Türkiye'nin politik tarihi*. Ankara: Savaş Yayınevi
- Öztop, F.** (2015). Karar Birimi Kuramı Çerçevesinde Türk Dış Politikasının Analizi: 1 Mart 2003 Tezkeresi Örneği. *Sakarya Üniversitesi, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*. 1(2), 38.
- Öztürk, O.** (1997). *Türkiye ve Ortadoğu*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Öztürk, O.** (2004). *Dış politikada kriz yönetimi*. Ankara: Odak Yayınları.
- Öztürkler, H.** (2009). Ortadoğu ülkelerinin ekonomik yapılarının temel özellikleri. *Ortadoğu Analiz Dergisi*. 1(6), 76-71.
- Peköz, M.** (2007). *Küresel güçlerin Ortadoğu stratejisi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Pınar, L.** (2008). *1 Mart Tezkeresi ve Türk Amerikan ilişkileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Rice, Condeleezza.** (07.08.2003). TransformingTheMiddle East. *Washington Post*.
- Ritter, S.** (2002). *Irak'a savaş: bush yönetiminin bilmenizi istemediği gerçekler*. (Ç. Öztekin, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Sağlam, Z.** (2006). Türkiye ABD ilişkilerinde Suriye boyutu. *Tubitak Yayınları*, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrjt/article/viewFile/5000098953/500009220>
9
- Sargı, İ.** (2014). *Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye'nin İran, Irak ve Suriye ile İlişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Semin, A.** (2012). Siyasi Çıkmaz, Türkmenler ve Türkiye. *Bilgesam Yayınları*, <http://www.bilgesam.org/incele/1113/-irak%E2%80%99taki-siyasi-cikmaz--turkmenler-ve-turkiye/#.Vp4HYvntmko>
- Sever, A.** (2015). *Abdullah Gül ile 12 yıl; yaşadım, gördüm, yazdım* (1. Baskı). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Sevindi, N.** (12 Mart 2003). Keşke 1 Mart Tezkeresi geçseymiş. *Zaman Gazetesi*, http://www.zaman.com.tr/yazarlar/nevval-sevindi/keske-1-mart-tezkeresi-gecseymis_509579.html
- Sinkaya, B.** (t.y.) Geçmişten günümüze Ortadoğu politikası. http://www.academia.edu/1099895/Ge%C3%A7mi%C5%9Ften_G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze_T%C3%BCrkiye_nin_Ortado%C4%9Fu_Politikas%C4%B1_ve_Bat%C4%B1_Et_kisi
- Sönmezoğlu, F.** (2005). *Uluslararası politika ve dış politika analizi*. (4. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi
- Svistunova, I.** (2010). The impact of Iraq on Turkish foreign policy. *Orsam Yayınları*. 19(2), 87-92.
- Şahin, A.** (2004). *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye*, İstanbul: Truva Yayınları.
- Şahin, Ş.** (2006). *11 Eylül sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu politikası*.
- Şahin, Ö.** (24 Eylül 2012). 1 Mart tezkere sırları. *Radikal Gazetesi*. <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/omer-sahin/1-mart-tezkere-sirlari-1101397/>
- Toker, Ç.** (2008). *Adımda benimle beraber büyüdü*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Tanış, T.** (11 Haziran 2014). Hilary Clinton kitabında Türkiye'yi anlattı, *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/hillary-clinton-kitabinda-turkiyeyi-anlattı-26586131>
- Tunalı, S.** (2010). *1 Mart 2003 Tezkeresi'nin Türkiye ABD ilişkilerine ve Türkiye'nin terörle mücadelesine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara.

- Tunç**, H. (2004). *Amerika'nın Irak Savaşı* (1. Basım). İstanbul: Harmoni Yayınevi.
- Turgut**, H. (2006). Güvenlik bağlamında, risk ve tehdit kavramları arasındaki farklar nelerdir ve nasıl belirlenmelidir? *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(2), 41-66.
- Tülemes**, C. (2013). *Irak'ın muhtemel geleceği ve Türkiye'ye etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Utku**, M. (06 Eylül 2014). 'Alışsınız': Turgut Özal, *AljazeeraTurk*, <http://www.aljazeera.com.tr/>.
- Ulutaş**, A. (2006). *1. ve 2. Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yetkin**, M. (6 Şubat 2003). Irak'ta ABD'nin yanındayız. *Radikal Gazetesi* 23-24
- Yetkin**, M. (2004). *Tezkere Irak krizinin gerçek öyküsü* (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz**, A. (2012). *Küresel dünyada uluslararası ilişkiler*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Yılmaz**, S. (2010). Irak'ın kuzeyi için yanılgılar ve gerçekler. *Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 3(1), 1-6.
- Yılmaz**, S. (2009). Bölücü terör örgütü ile gelinen aşama. *Beykent Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Dergisi*
- Yılmaz**, İ. (2006). Günümüze Türkmen Politikası. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 12(6), 132.
- Zeyrek**, D. (4 Aralık 2002). Türkiye kuzey planında. *Radikal Gazetesi*. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=58673>
- Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği. (2002). Türk Amerikan ilişkilerine bakış: ana Temalar ve güncel gelişmeler. İstanbul: TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu
- Türkiye Büyük Millet Meclisi 32. Birleşim Tutanakları*. 10.01.2016, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b032m.htm>.
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Haber Bülteni*. 15.01.2016, http://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/f6ffe13a5d75b2d_ek.pdf.
- ABD Hükümet'e baskı yapmamı istedi. (3 Ağustos 2012). http://www.dha.com.tr/abd-hukumete-baski-yapmami-istedi_347112.html

Türkmenler en acımasız saldırılara maruz kaldı. (31 Nisan 2014).
<http://aa.com.tr/tr/dunya/turkmenler-en-acimasiz-saldirilara-maruz-kaldi/155020>

Saddam Hüseyin'in kızı IŞİD zaferinden memnun. (13 Haziran 2014).
<http://www.hurriyet.com.tr/saddam-huseyin-in-kizi-isisin-zaferinden-memnun-26607261>

Savaş ve barış 1 Mart'ta hesaplaşacak, (23 Ocak 2016), *İstanbul Indymedia*, s.1

(20 Kasım 2003). Türkiye'yi yasa boğan hain saldırılar. *Haber Türk Gazetesi*,
<http://www.haberturk.com/yenimedya/haber/1138512-turkiyeyi-yasa-bogan-hain-saldirilar>.

(20 Kasım 2003). Levent ve Beyoğlu'nda büyük patlama. *Vatan Gazetesi*,
<http://www.gazetevatan.com/levent-ve-beyoglu-nda-buyuk-patlama-17891-gundem/>.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2005 Raporu. (05 Ocak 2016).
www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=61&KKey=117.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2004). T.C İçişleri Bakanlığı, Araştırma ve Etütler Merkezi değerlendirme raporu Ankara

T.C. Dışişleri Bakanlığı. Türkiye Irak ilişkileri.(2003) <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-iraq.en.mfa>

21. Dönem Fazilet Partisi Ankara Milletvekili Oya Akgönenç'in TBMM'deki konuşması, 10 Ağustos 2015, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil4/bas/b005m.htm>.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın Grup Konuşması. (27 Şubat 2003).
http://www.chp.org.tr/index.php?module=chpmain&page=show_speech&speech_id=1

Cook'sresignationspeech. (18 Mart 2003). BBC News.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/2859431.stm>

Amerikalıların yarısına göre Irak Savaşa hataydı. (19 Mart 2013). *CNN Turk*.<http://www.cnnturk.com/2013/dunya/03/19/amerikalilarin.yarisina.gore.iraq.savasi.hataydi/700748.0/>

Kulede 500 Türk vardı. (13 Eylül 2001). *Sabah Gazetesi*,
<http://arsiv.sabah.com.tr/2001/09/13/g01.html>

Gül: BOP içinde ABD ile birlikte hareket ediyoruz. (14 Mart 2003).
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=181295>

ABD Başkanı G. Bush'un Amerikan Kongresi'ndeki Ulusa Sesleniş Konuşması. 12 Eylül 2015, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

AKP grup toplantısı sona erdi. (6 Şubat 2003). *Radikal Gazetesi*
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=67372>

Yakış:iş imzaya kaldı (27 Şubat 2003). *Radikal Gazetesi*

<http://www.radikal.com.tr/politika/yakis-is-imzaya-kaldi-662136/>

Irak'ta meşrubat pazarına girebiliriz. (8 Mayıs 2003). *Milliyet Gazetesi*

<http://www.milliyet.com.tr/-irak-ta-mesrubat-pazarina-girebiliriz-ekonomi/haberdetayarsiv/08.05.2003/10204/default.htm>

Saddam'ın kızı konuştu: Tikrit'te babamın adamları da IŞİD'in yanında. (13 Haziran 2014). *T24 İnternet Gazetesi*, <http://t24.com.tr/haber/saddamin-kizi-konustu-tikritte-babamin-adamlari-da-isidin-yaninda,261078>

Yalçınbayır o dönemi anlatıyor. (6 Mart 2003). *Yeniçağ Gazetesi*.
<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yalcinbayir-o-donemi-aydinlatiyor-81716h.htm>

Tezkere meşru değil. (15 Şubat 2003). *Radikal Gazetesi*.
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=67245>

Tezkereyi onaylayın, bölgede aktif rol alın. (1 Mart 2003). *Hürriyet Gazetesi*

<http://www.hurriyet.com.tr/tezkere-yi-onaylayin-bolgede-aktif-rol-alin-130826>

Cheney'e 11. Kattaki 1111 nolu oda verildi. (19 Mart 2002). *Sabah Gazetesi*

<http://arsiv.sabah.com.tr/2002/03/19/p01.html>

ThevicePresidentvisitstheMiddle East. (19 Mart 2002). <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/vicepresident/vpphotoessay/part2/06.html>

Başbakan Erdoğan, CNN Turk'te katıldığı programda gündeme ilişkin değerlendirmeler yaptı. (1 Mart 2007). <http://www.haberler.com/basbakan-erdogan-cnn-turk-te-katildigi-programda-haberi/>

MGK Toplantısı Basın Bildirisi, (19 Eylül 2003).
<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2003/19eylul2003.html>

MGK Toplantısı Basın Bildirisi, (25 Temmuz 2003).
<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2003/25temmuz2003.html>

MGK Toplantısı Basın Bildirisi, (22 Ağustos 2003).
<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2003/22agustos2003.html>

MÜLAKATLAR

Sayın Hüseyin Çelik (04.01.2016)

Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat (05.01.2016)

Sayın Ravza Kavakçı Kan (07.01.2016)

Sayın Abdurrahman Kurt (29.12.2015)

Sayın Oya Akgönenç (07.01.2016)

Sayın Mehmet Tomanbay (07.01.2016)

**58. Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Hüseyin Çelik ile 04.01.2016 Tarihli
Mülakat**

- 1) Sayın Bakanım 1 Mart 2003 Tezkeresi sürecinde bazı AK Parti milletvekillerinin kararsız oldukları gözlemlendi. Nitekim AK Parti grubunda dahi tezkereye muhalif bir kanat oluştu. Sizce bu durumun ortaya çıkmasında neler etkili oldu?

1 Mart Tezkeresi'ne muhalif olanlardan birisi de Sayın Gül'ün kurduğu 58.Hükümet Kültür ve Turizm Bakanı olan bendim. O dönem partinin genel başkanı olan ama Başbakan olmayan Sayın R. Tayyip Erdoğan'ı parti merkezinde ziyaret ettim. Görüşmemizde bu tezkerenin reddedilmesi gerektiğini gerekçelerimle kendilerine anlattım. Tayyip Bey tezkerenin geçmesi gerektiğini düşünüyordu. Ben ve bazı arkadaşlarımız ise geçmemesi gerektiğini düşünüyorduk. Sebep şuydu, ABD'nin Irak'a saldırması ve işgal etmesi haklı bir sebebe dayanmıyordu. Bu bir kirli savaştı ve Türkiye'nin bu kirli savaşa alet olmaması gerektiğini düşünüyorduk. Tayyip Bey ve bazı arkadaşlarda ise eğer biz bu savaşın dışında kalırsak Irak'ta söz sahibi olamayız ve Kuzey Irak'ta PKK zemin bularak güçlenir endişesi vardı. Bu konu Bakanlar Kurulunda gündeme geldiğinde ben Sayın Gül'e dedim ki ben bu 1 Mart Tezkeresi'ne oy vermeyeceğim. Çünkü ben meseleyi vicdanım ve aklımın süzgecinden geçirdim ve tüm bu veriler ışığında kabul edemeyeceğim. Sayın Gül ise bu kararın TBMM'ye ait olduğunu tıkayıcı olmayıp kararın Meclis'e bırakılması gerektiğini ifade etti. Bizde Sayın Başbakan'ın telkinleri doğrultusunda tezkereyi imzalayarak TBMM'ye gönderdik. Bakanlar Kurulu'nda tezkereye benden başka itiraz eden iki isim daha vardı. Bunlar Başbakan Yardımcısı Sayın Ertuğrul Yalçınbayır ve Devlet Bakanı Sayın Mehmet Aydın'dı. Hatta oylama esnasında ben il dışında olduğum için benim yerime oy kullanmasını Sayın Yalçınbayır'dan rica ettim ve ret oyu kullanmasını istedim. O da benim yerime ret oyu kullandı. Çünkü yine tekrarlayayım bu savaş haklı bir sebebe dayanmıyordu. Düşünün uzak diyarlardan bir adam gelip size diyor ki, bana balkonunuzu kiralayın ve ben buradan sizin komşunuzu vuracağım. Siz buna evet der misiniz? ABD'nin istediği de tam olarak buydu.

Binlerce kilometre uzaktan gelip bizim kapı komşumuzu, bizim üzerimizden vuracak ve sonra çekip gidecekti. Çünkü başlatmış olduğu savaşta bölgede ve dolayısıyla ülkemizde bir istikrarsızlığa neden olacak ve komşumuzu bize düşman edecekti. Bu durum kabul edilemezdi.

- 2) Bildiğiniz üzere tezkere sürecinde ABD'ye karşı gerek ulusal gerekse uluslararası büyük tepki vardı. Bu durum Meclis'in kararında etkili oldu mu?

Tabi ki oldu. Bilindiği üzere ABD gerek Vietnam'da gerek Afganistan'da büyük can kaybı ve acılara neden olmuştur. Huzur, barış ve demokrasi götürceğini ifade ettiği her bölgeye kan ve gözyaşından başka bir şey götürmemiştir. Bu durum da ABD'ye karşı büyük bir tepkinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim tezkerenin reddedilmesinden sonra ABD Büyükelçisi Sayın Pearson beni ziyaret geldi ve tezkerenin neden kabul edilmediğini sordu. Çünkü onlar da tezkerenin geçmesini çok arzuluyor ve geçeceğinden emin bir şekilde işgal gününü bekliyorlardı. Görüşmemizde kendilerine dedim ki, bildiğiniz üzere ben TBMM Türk-Amerikan Dostluk Grubu üyesi olarak ben bile bu tezkereyi ret ettiğime göre birilerinin durup bir düşünmesi gerekiyor. Siz dünyanın neresine müdahale ettiyseniz orada yüzlerce, binlerce yetim, dul kadınlar, kan ve gözyaşı bıraktınız. Oraya barış, özgürlük ve barış gelmedi. Siz her sorunu Red Kit gibi silahla çözeceğini sanmaktasınız. Siz 3. Dünya ülkelerinden neden hiç sevilmediğini, imajınızın neden bu denli kötü olduğunu giç merak ettiniz mi? Kendi ulusal menfaati için dünyanın her bölgesinde egemenlik kurmak isteyen ABD, özellikle Ortadoğu bölgesinde hegemonyasını tesis etmek istemektedir. Bu amaçla bölgede "müttefik" olarak adlandırdığı ülkelerle işbirliği yapmak istemekte karşılığında da yeri getiremeyeceği ya da getirmeyeceği birçok vaatte bulunmaktadır. Örneğin Afganistan işgalini protesto eden Pakistan halkını yatıştırması için P. Müşerref'e birçok vaatte bulunan ABD idare, istediğini elde ettikten sonra vermiş olduğu sözleri tutmayarak, P. Müşerref'i yüz üstü bırakmıştır. Yine Ortadoğu'da ABD'nin en sadık müttefiklerinden olan İran Şahı'nın başına gelenler hepimizin malumudur. 1979 İran İslam Devrimi'nin ardından ABD, İran Şahı'nı bırakın korumayı ülkesine dahi sokmamıştır. ABD'nin bölgeye demokrasi ya da barış götürmek gibi bir derdi yoktu. ABD sadece ulusal menfaati için ne gerekiyorsa onu yapmaya çalışıyor. Dünya üzerinden Irak'tan başka monarşiyle yönetilen pek çok ülke vardır. Ancak

ABD, diktatör benim diktatörümse iyidir anlayışıyla hareket ettiği için inandırıcı olmamaktadır. Velhasıl ABD'yi Irak'a götüren özgürlük ve demokrasi değil para ve petrol kokusu olmuştur. İşte biz tüm bu tecrübelerle bu tezkerenin TBMM'den geçmemesini şükürler olsun ki engelledik.

Ülke ve Meclis içerisindeki ABD'ye oluşan karşıtlığın en önemli nedenlerinden birisi de ABD'nin Türkiye ve Türk halkına takınmış olduğu tavrıdır. Öyle ki henüz tezkere kararı çıkmadan ABD birlikleri Çorlu'dan Batman'a kadar bizim birçok havaalanımıza yerleşmeye hazırlanmıştı. Yani ABD idaresi Türkiye'ye tabiri caizse çantada keklik olarak görüyorlardı. Öyle ki TBMM Başkanı Bülent Arınç dahi ABD'nin bu tavrını eleştirmiş ve tezkerenin haklı bir sebebe dayanmadığını ifade etmiştir. Esasen o zaman aklıselim sahibi hangi arkadaşımızla konuştuysak bu tezkere geçmemeli diyordu. Nitekim yaklaşık 100 kadar AK Parti'li milletvekili tezkerenin geçmemesi yönünde oy kullanmıştır.

- 3) Ak Parti liderlerinin tezkere kararında parti grubunu özgür bırakması aslen onların da tezkereye karşı olduklarının bir göstergesi olabilir mi?

Hayır, aksine Sayın Genel Başkan R. Tayyip Erdoğan, parti grubunu yönlendiriyordu ve tezkerenin geçmesi gerektiğini AK Partili milletvekili arkadaşlarımıza ifade ediyordu. Yani kimsenin AK Parti milletvekillerini serbest bıraktığı yoktu. Zaten gizli oylamada bağlayıcı grup kararı alamazsınız. Yani kimse gelip de o perdenin arkasında siz ile vicdanınız ve Allah arasına giremez. Dolayısıyla gizli oylamaydı ve milletvekili arkadaşlarımız akıllarının ve vicdanlarının sesine kulak vererek, tezkereyi reddettiler.

- 4) Türkiye'nin o dönem içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve tezkerenin kabul edilmesi halinde ABD'nin, Türkiye'ye sağlayacağı ekonomik yardımlar, tezkere kararında hangi düzeyde rol oynadı?

ABD bize sürekli ekonomik ve siyasi vaatlerde bulunuyor, bunun karşılığında ise 1 Mart Tezkeresi'nin bir an önce Meclis'ten geçirilmesini istiyordu. Özellikle yapacağı ekonomik

yardım paketlerini pazarlık gücü olarak elinde tutan ABD Heyeti, bu sayede Türkiye'den beklediği desteği kayıtsız şartsız alacağını umuyordu. Ancak işin özü para değil güvenlik ve istikrar temelliydi. Bu doğrultuda kaygının ekonomik olduğu görüşünde değilim. İfade ettiğim gibi Tayyip Bey ve tezkerenin geçmesini isteyen diğer arkadaşlar, özellikle Irak'taki PKK terör örgütü ve bölgede kurulması amaçlanan Kürt devleti endişeleri nedeniyle tezkerenin geçmesini ve bu doğrultuda Türk askerinin kuzey Irak'a girmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Denklem dışında kalırsa, bölgede söz sahibi olunamayacağını düşünüyorlar. Yani mesele ABD'nin Türkiye'ye sağlayacağı ekonomik yardım paketleri meselesi değildi.

- 5) Bilindiği üzere Kurdistan bölgesel yönetim lideri Mesut Barzani, tezkere oylamasından önce, TBMM'de kararın geçmeyeceğini nitekim Meclis'te 75 milletvekilinin kendi lehlerine oy vereceğini ifade etmişti. Size M. Barzani'nin Meclis'teki milletvekilleri üzerindeki etkisi ve rolü nasıl olmuştur?

Bana göre Barzani'nin rolü ve etkisi sıfırdı. Barzani'nin kastetmiş olduğu vekillerden kasıt Türk ya da Kürt asıllı olmaları ise size şöyle ifade edebilirim ki, tezkereye hayır oyu veren 3 bakandan ikisi Kürt değildi. Ben Kürt asıllıydım ancak Sayın Yalçınbayır ve Aydın Kürt değillerdi. Nitekim oy veren arkadaşlarımızın hiçbirinin böyle bir kaygısı yoktu ve bu söz konusu dahi değildi.

- 6) Söz konusu tezkere sürecinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tezkereye yönelik tutumları nasıldı?

Askerler tezkerenin geçmesini istiyordu. Onlar da özellikle terörle mücadelede Türkiye'nin elinin güçlü olması için tezkerenin kabul edilmesini ve bu çerçevede kuzey Irak'a girilmesini istiyorlardı. Dolayısıyla ordu da tezkerenin geçmesi yönünde bir duruş sergilemiştir.

7) Son olarak 1 Mart Tezkeresi geçseydi Türkiye'nin terörle mücadelesi hangi düzeyde olurdu?

Bence hiçbir düzeyde olmazdı. 1 Mart Tezkeresi geçseydi, Türk askeri kuzey Irak'a girer ve Kandil'i temizleyerek PKK terör örgütünü büyük ölçüde bitirirdi diyorlar. Bu son derece yanlış bir düşüncedir. Öncelikle PKK terör örgütünün tek ayağı kandil değil ki. PKK'nın hem Türkiye içinde hem Suriye'de hem İran'da hem de çeşitli Avrupa ülkelerinde yapılanması olduğunu biliyoruz. Yıllarca Öcalan'ın Suriye'nin Bekaa Vadisi'nde kaldığını hatırlayalım. Yani tek faktör kuzey Irak değildi. Nitekim ben tezkerenin geçmesiyle terör sorununun sonlanacağı kanaatinde o gün de değildim bugün de değilim. Örneğin günümüz konjonktürünü ele alalım. Türkiye şuan IŞİD'e karşı savaşan koalisyon güçlerinin arasında olmasına rağmen ABD özellikle PYD meselesinde inisiyatifi bize bırakıyor mu? Yani o yüzden gerçekleşmemiş bir durum hakkında tezler ortaya koymak çok doğru değil.

**57. Hükümet FP Milletvekili Sayın Oya Akgönenç Muğisuddin ile 07.01.2016 Tarihli
Mülakat**

1) Sayın Akgönenç, bilindiği üzere Irak Savaşı'na giden süreç öncelikle koalisyon Hükümeti sürecinde başlamıştı ve milletvekili olduğunuz Fazilet Partisi o dönem ABD'nin Irak müdahalesine karşıydı. Bu hangi unsurlar neden olmuştur?

Öncelikle bizde tabii ki Saddam'a ve onun kurmuş olduğu monarşik düzene karşıydık. Irak halkının demokrasi ve huzur ortamında yaşamasını bizde parti olarak destekliyorduk lakin bu tepeden inme ve savaşa olacak bir yöntem olmamalıydı. Ayrıca Irak halkının refah ve huzuru ABD'nin umrunda dahi değildi. ABD sadece petrolün derdindeydi. Yani savaş, ABD'nin gösterdiği gibi bir "özgürlük" savaşı değildi. Tamamen doğal kaynak temelliydi. Bu doğrultuda ifade edilecek olursa, ABD'nin başlattığı bu savaş son derece kirliydi ve haklı bir sebebe dayanmıyordu. Nitekim ABD girişmiş olduğu bu haksız savaşta, BM meşruiyetinden dahi yoksundu. Bunun yanı sıra Almanya ve Fransa gibi birçok Avrupa devletinin de karşı duruş sergilediği bu savaşta Türkiye de pek tabii ABD'nin safında yer almamalıydı. Çünkü ABD sadece kendi refahı için Vietnam ve Afganistan'da olduğu gibi masum halka zarar verecek ve bölgede büyük bir istikrarsızlığa yol açacaktı. Nitekim günümüzde yaşananlar bunun en net ispatıdır. ABD başlatacağı bu savaşta bölgedeki en ehemmiyetli müttefiklerinden biri olan Türkiye'den de destek talep etmişti. Ancak Türkiye'nin bu savaşta etkin rol olması son derece yanlışti. Çünkü ABD, bizi kullanarak bir savaş yürütecek ve Müslüman dindaşlarımızın kanı hiçten bir sebeple akacaktı. Biz tezkere oylamasında Meclis'te olamasak da vicdan ve iz'an sahibi vekil arkadaşların oylarıyla tezkere reddedildi.

- 2) Tezkere sürecinde parti olarak Meclis dışında olsanız dahi tezkerenin reddedilmesi ile ilgili gerek rahmetli Erbakan Hoca'nın gerekse diğer partililerin etkin çalışmalarından söz edilmekteydi. Bu konu hakkında neler söylersiniz?

Evet. Ne yazık ki koalisyon döneminin ardından 2002 seçimlerinde Meclis dışında kalsak da bizim dönemimizde başlayan tezkere sürecine karşı elimizden geldiğince karşı durmaya çalıştık. Gerek ulusal güvenliğimiz gerekse vicdanımız gereğince 1 Mart tezkeresinin geçmeme için etkili faaliyetlerde bulunduk. Mecliste görevli vekil arkadaşlarımıza gerek yüz yüze sohbetlerimizde gerek mesajlar vasıtasıyla durumun vahametini anlatmaya çalıştık. Nitekim liderimiz merhum Erbakan Hoca başta olmak üzere hep bir elden tezkerenin geçmemesi için mücadele ettik. Bildiğiniz üzere AK Parti grubu içerisinde Milli Görüş'ten gelen ve Erbakan Hoca'ya büyük hürmet gösteren isimler vardı. Merhum Hoca birçok AK Partili vekille görüşerek ABD'nin haksız bir savaş başlattığını ve bu kanlı savaşta Türkiye'nin elinin bulunmaması gerektiğini telkin ediyordu. Çok şükür muvaffak olduk, ABD'nin mütemmim cüzü olmayarak yapılan zulme Türkiye'ye ortak etmedik.

- 3) Türkiye'nin o dönem içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve tezkerenin kabul edilmesi halinde ABD'nin, Türkiye'ye sağlayacağı ekonomik yardımlar, tezkere kararında hangi düzeyde rol oynadı?

Amerikan tarafı siyasi ve ekonomik gücüyle Ortadoğu bölgesinde her istediğini yapacağını umuyordu. Türkiye'nin geçirdiği ekonomik buhranı kendilerine bir koz olarak kullanan ABD tarafı bu doğrultuda bize yaptırımda bulunmak istiyordu. Ancak yıllardır süren uzun ilişkilere rağmen Türklerin emre itaat etmediğini göremeyen Amerika'nın bu politikası aleyhlerine sonuçlandı. Öyle ki o dönem tezkere ile ilgili fazla görüş belirtmeyen silahlı kuvvetlerimiz dahi TSK'nın paralı asker gibi gösterilmeyeceğini, Türk ordusunun Türkiye'nin çıkarından başka hiçbir denklemde yer almayacağını sert bir dille ifade etmişti.

- 4) Söz konusu tezkere sürecinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tutumu hangi yöndeydi?

Bilindiği üzere Türk Silahlı Kuvvetleri, tezkere zarfında net bir tavır ortaya koymaktan kaçınmış, kararı Meclis'e bırakmıştı. TSK bir yandan kuzey Irak'a girip PKK terör örgütüyle mücadele etmeyi istiyordu ancak ABD'nin özellikle bölgedeki Kürt unsurlara vermiş olduğu destek göz önüne alınınca nasıl bir sonuçla karşı karşıya kalınacağı kestirilemiyordu. Benim şahsi düşüncem, asker de bu savaşa karşıydı. Nitekim hatırlasanız o dönemlerde Sayın zkk'n "Bu bizim savaşımız değil" tarzında sözleri basında yer almıştı.

**58. Hükümet AK Parti Miiiletvekili Sayın Dengir Mir Mehmet Fırat ile 05.01.2016
Tarihli Mülakat**

- 1) Sayın Fırat siz tezkere oylamasında hangi yönde karar verdiniz ve vermiş olduğunuz kararın altında hangi sebepler vardı?

Parti merkez yürütme kurulunda aldığımız karar doğrultusunda ben evet oyu vermiştim. Ayrıca AK Parti grubu olarak gerçekleştirdiğimiz kapalı oturumda da ben konuşmuş ve partinin tezkerenin geçmesi gerektiği yönündeki iddialarını ben dile getirmiştim. AK Parti Hükümeti olarak bölgenin ve Türkiye'nin güvenliği ve istikrarı doğrultusunda tezkerenin geçmesini amaçlıyorduk. Çünkü kaynayan Ortadoğu'da sınırlar değişiyor ve yeni bir düzen kuruluyordu. Türkiye, bölge ülkesi olarak pasif kalmamalıydı. Ortadoğu'da oynanan poker oyununda Türkiye'nin iki seçeneği vardı. Ya kart olacak ya da oyuncu olacaktı. Türkiye ne yazık ki kart olmayı tercih etti. 1 Mart Tezkeresi geçseydi Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kuzey Irak sınırından 12 ile 20 kilometre arası bir mesafe içeri girebilecek ve böylece Irak tarafından ovaya inme imkânı bularak PKK ile daha etkin mücadele ortaya konulabilecekti. Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin reddiyle Türkiye hem bölgede söz sahibi olma konumunu yitirdi hem de bölgede oluşan istikrarsız yapıdan hem o dönem hem de şuan nasibini aldı ve alıyor. Ayrıca bugün Suriye'de ortaya çıkan DAESH'in temellerinin Irak Savaşı'nda atıldığını görmek gerek. Saddam'ın kaybolan ordusunun şuan hangi örgütü oluşturduğunu ve neye hizmet ettiğini görmek gerek. Bunların yanı sıra hatırlayın o dönem 2002 Ekonomik Buhranı'ndan henüz çıkmamış bir Türkiye vardı. Ekonomisini düzeltme yolunda adımlar atan Türkiye için tezkerenin kabul edilmesiyle elde edilecek olan ekonomik yardım paketli hayli önemliydi. ABD gerek doğrudan gerekse IMF aracılığıyla Türkiye'ye önemli imkânlar vaadettiği. Tüm bunlar çerçevesinde, Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda 1 Mart Tezkeresi'ni destekledik.

2) Sayın Fırat sizce tezkerenin reddedilmesinde hangi unsurlar etkili oldu?

O zaman ki şartlara bakıldığı zaman özellikle AK Parti içerisinde Fazilet Partisi'nden gelmiş olan oldukça kalabalık bir arkadaş grubumuz vardı. Bu süreç içerisinde de çok yaygın olarak milletvekilleri yoğun bir SMS trafiğiyle baskı altında tutuldu. Gelen bu mesajlarda Müslüman eliyle Müslüman kanının akıtılmaması gerektiği idi. Arkadaşlarımızın dini yaklaşımları ve inançları onları oldukça baskı altına almıştı. Bunun yanı sıra yine aynı süreçten gelen dönemin TBMM Başkanı Arınç'ın da ifadeleri vekil arkadaşlarımızın kararında etkili oldu. Evet. Meclis Başkanı olarak Sayın Arınç oy kullanamıyordu ancak tezkereye karşı ifadeleri ve tutumuyla birçok AK Partili milletvekili arkadaşımızı etkiledi. Bildiğiniz üzere o dönem mecliste iki parti vardı. Bunlarda biri bizim milletvekili olduğumuz AK Parti diğeri ise Cumhuriyet Halk Partisi'ydi. CHP'li arkadaşlarımız da Irak Savaşı'nın haklı bir nedeni olmadığı ve özellikle BM meşruiyeti alınmadığı gibi nedenlerle tezkereye karşı duruyorlardı. Ancak bence CHP bu nedenlerden ziyade tezkereyi iç siyasette malzeme olarak kullanmayı amaçlıyordu. Muhafazakâr kesmin karşı durduğu tezkereye CHP de karşı durarak yıllardır alamadığı sağ kesimin oylarını almak istiyordu. Hülasa benim inancıma göre CHP, tezkerenin bu şekilde geçmeyeceğini bilseydi onlar da evet oyu verirlerdi. Yani onlar da AK Parti içerisindeki muhalif kesimin bu denli çok olacağını kestiremediler. Tezkerenin reddedilmesinde bir diğer neden de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin geçmişe nazarla böylesine önemli bir konu hakkında yorumsuz kalması oldu. Tezkere kararını Meclis'e bıraktığını ifade eden asker bu tutumu özellikle CHP milletvekilleri üzerinde büyük etki yaptı. Eğer TSK tezkerenin geçmesi yönünde kararlı bir duruş sergileseydi ben inanıyorum ki birçok CHP milletvekili tezkereye evet oyu verirdi. Tüm bunların yanı sıra akla mantığa sığmayacak durumlarda yaşanmadı değil. Örneği ismini vermek istemediğim bazı milletvekilleri, benim Kürt asıllı olmamdan dolayı “Dengir Fırat tezkereyi destekliyorsa bunda bir iş vardır, biz reddedelim” diyerek ret oyu vermişler. Velhasıl yaşanan tezkere sürecinde vekiller arasında görüş birliği yoktu. Büyük baskı altında kalan milletvekilleri değişik nedenler öne sürerek tezkereye karşı çıkmışlardır.

3) Sizce Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tezkereye yönelik tarafsız kalmasının temelinde ne vardı?

Ak Parti o dönemde tek başına iktidar olsa da sivil ve askeri bürokrasinin hükümetler üzerinde alışkanlık haline gelmiş olan bariz bir baskısı vardı. Bu nedenle Meclis bir noktada MGK'nın kararlarına büyük önem veriyordu. Ancak o dönem MGK bu konu hakkında bir görüş bildirmeyerek Hükümetin kararlı bir politika yürütememesine neden oldu. Hatta benim düşüncem söz konusu dönemin “bürokratik yapısı” tezkerenin geçmemesini ve böylece ABD ile AK Parti arasında bir kurulan iyi ilişkilerin sonlanmasını amaçlamıştır. Çünkü bilindiği üzere özellikle AKP iktidarına kadar Türk Silahlı Kuvvetleri ile “batı”nın arası iyiydi. Ancak AKP'nin iktidara gelmesiyle özellikle AB ile başlatılan girişimler, bunun yanı sıra ABD ile kurulan iyi ilişkilerle siyasi erk askere karşı önemli bir güç elde etti. Bu doğrultuda askerin tezkereye karşı pasif bir tutum izlemesinin altında yatan neden, tezkerenin geçmemesi bu çerçevede ABD ile AK Parti arasında gerginliğin baş göstermesiydi. Böylece AK Parti özellikle uluslararası alanda güç kaybedecek ve askeri vesayet ve “oligarşik bürokrasi”nin ülke içindeki gücü devam ettirilmiş olacaktı. Bir noktada da bu amaçlarında başarılı oldular. Nitekim tezkerenin Meclis'ten geçmemesiyle Amerikan kara birliklerinin morali bozuldu ve bu durum kayıplarının artmasına neden oldu. Oysaki Irak'a, Türkiye üzerinden girilseydi, kuzey Irak'taki Kürtlerin de yardımıyla rahat bir şekilde harekât yürütülmüş olacaktı. Ancak 1 Mart Tezkeresi'nin geçmemesi nedeniyle tanımadıkları bir alan olan Şii bölgesinden Irak'a giren Amerika'nın maddi ve insan kaybı planlanandan çok daha fazla oldu. AK Parti Hükümeti ile ABD ilişkileri ve bu bağlamda Türkiye ABD arasındaki ilişkiler büyük hasar aldı. Yaşanan Çuval Krizi gibi olaylar bunun yansımalarıydı.

4) Bilindiği üzere Kürdistan bölgesel yönetim lideri Mesut Barzani, tezkere oylamasından önce, TBMM'de kararın geçmeyeceğini nitekim Meclis'te 75 milletvekilinin kendi lehlerine oy vereceğini ifade etmişti. Size M. Barzani'nin Meclis'teki milletvekilleri üzerindeki etkisi ve rolü nasıl olmuştur?

Bu doğru bir söylem değildi. Biliyorsunuz oradaki Kürt yönetimi ABD'nin Irak'a girip Saddam rejimini devirmesini istiyordu. Böylelikle de orada kurmayı amaçladıkla Kürt devleti için önemli bir adım atılmış olacaktı. Saddam'ın devrilmesiyle birlikte ABD'nin de desteğiyle bölgede önemli bir güç haline geleceğini bilen Barzani, bu doğrultuda Türkiye'nin kuzey Irak'a girmesini asla istemiyordu. Bu nedenle tezkere oylamasını manüple etmek amacıyla çeşitli söylemlerde bulunuyordu. Özellikle TBMM'deki kürt asıllı milletvekillerini akla getirmeyi amaçlayan Barzani'nin oylamada fazla bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çok iyi biliyorum ki Meclis'teki Kürt milletvekillerinin tamamına yakını evet oyu verdi. O yüzden Barzani'nin ortaya çıkan durumdan kendine pay çıkarıp güç gösterisi yapmak peşinde olduğunu düşünüyorum.

5) Sayın Fırat son olarak eğer 1 Mart 2003 Tezkeresi Türkiye'nin kazancı ve kaybı neler olurdu?

Tezkere sürecinde gerçekleştirmiş olduğumuz kapalı oturumda da söylediklerimi size aktarayım. Ortadoğu ve sınırlar değişiyor. Bugün de gördüğümüz üzere artık vekâlet savaşları yürütülüyor. Türkiye'nin bir Ortadoğu ve yakın doğu ülkesi olarak iki seçeneği vardı. Bölgede kurulan poker masasında ya oyuncu ya da kart olacaksınız. Ne yazık ki Türkiye kart olmayı tercih etti ve halen de kart olmaya devam ediyor. Nitekim AK Parti'nin şuan ki Ortadoğu politikasına baktığımız zaman Türkiye herhangi bir etkinliği olmayan ve her taraftan kuşatılmış bir ülke konumunda. Komşularıyla ve diğer Kuzey Afrika ülkeleriyle şiddetli geçimsizliğin olduğu bir Türkiye tablosu görmekteyiz. Günümüzde oluşan bir tablonun geçmişini Irak Savaşı ve verilen tezkere kararında aramak yanlış değildir. Çünkü oluşturulmak istenen yeni yapının temelleri o dönemde atıldı. Gördüğümüz üzere Ortadoğu şuan kaynıyor ve üçüncü dünya savaşının içerisindeyiz. Ama biz hala bir cephe savaşını bekliyoruz. Oysaki şartlar değişti artık vekâlet savaşları yürütülüyor. Batı artık askerini değil teknolojisini kullanarak bölge insanını savaştırıp, kendisi amacını gerçekleştiriyor.

**2002-2007 AK Parti Diyarbakır İl Başkanı ve Akil Adam Listesinde Bulunan Sayın
Abdurrahman Kurt ile 29.12.2015 Tarihli Mülakat**

- 1) Sayın Kurt, tezkere sürecinde AK Parti içerisinde dahi tezkereye muhalif bir kanat oluşmuştu. Sizce bunun oluşmasında, AK Parti liderlerinin milletvekillerini yeterince bilgilendirmemelerinin etkisi oldu mu?

Hayır. Bu bilgilendirme meselesi değil bir inanç meselesiydi. O dönem hatırlıyorum Sayın Çelik, Sayın Aydın gibi bakanlardan bile tezkereye ret oyu gelmişti. Hatta TBMM Başkanı olması sebebiyle oy kullanamayan Sayın Arınç dahi söylemleriyle tezkereye karşı olduğunu net bir biçimde gösteriyordu. Yani bakanların tezkere hakkında bilgi ve söz sahibi olduğunu düşünecek olursak konunun bilgilendirilme ile alakalı olduğunu düşünmüyorum. Dediğim gibi bu bir inanç ve tecrübe meselesiydi. Geçmişte yaşanan Irak Körfez Savaşı tecrübesinin de etkisiyle milletvekilleri dini hassasiyetlerinin de etkisiyle tezkere karşı duruyorlardı.

- 2) Sizce 1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesinde hangi unsurlar rol oynadı?

Belirttiğim gibi öncelikle milletvekilleri için siyasetten ziyade vicdani ve dini boyutuyla düşündükleri için tezkereye karşı geldiler. Özellikle parti içinde ağırlığı olan Çelik ve Arınç gibi isimlerinde tezkereye karşı durmasıyla henüz yeni kurulan ve birçok milletvekilinin siyasi anlamda tecrübesiz olduğu AK Parti'de böylesine bir iki kanat oluştu. Çünkü bildiğiniz üzere Ak Parti 2003 yılı itibariyle yeni kurulmuş bir partiydi ve henüz tam olarak kurumsallaşmış bir yapıda değildi. Bunun yanı sıra karizmatik bir lider olan Sayın Erdoğan'ın siyasi yasaklı olması nedeniyle Başbakanlık makamında

olamaması ve dahası tezkerenin geçmesini istemeyen Sayın Arınç, Çelik, Şener gibi tecrübeli isimlerin tavrı yeni görev başına gelen milletvekilleri üzerinde etki oluşturdu. Bunun yanı sıra ülke içinde oluşan ABD ve savaş karşıtlığı da milletvekillerinin karar vermesinde rol oynadı. Çünkü merhum Özal döneminde cereyan eden Körfez Savaşı'ndaki günleri hatırlayan kamuoyu yeniden Irak'a yönelik bir müdahalenin Türkiye'ye kötü yansımalarının olacağından endişe etmekteydi. Tüm bunların yanında askeri cehanında tezkereye karşı mesafeli duruşu başta CHP milletvekilleri olmak üzere pek çok milletvekili arkadaşımız üzerinde etki oluşturdu.

3) Bilindiği üzere Kürdistan bölgesel yönetim lideri Mesut Barzani, tezkere oylamasından önce, TBMM'de kararın geçmeyeceğini nitekim Meclis'te 75 milletvekilinin kendi lehlerine oy vereceğini ifade etmişti. Size M. Barzani'nin Meclis'teki milletvekilleri üzerindeki etkisi ve rolü nasıl olmuştur?

Hayır. Bu olay Kürt meselesiyle bağlantılı düşünülmedi. O dönem Kürt meselesiyle alakalı olmayan, Türk asıllı birçok milletvekili tezkereye karşı geliyordu. Yani dediğim gibi bu olay siyasi olmaktan ziyade dini ve vicdani boyutlu bir karardı.

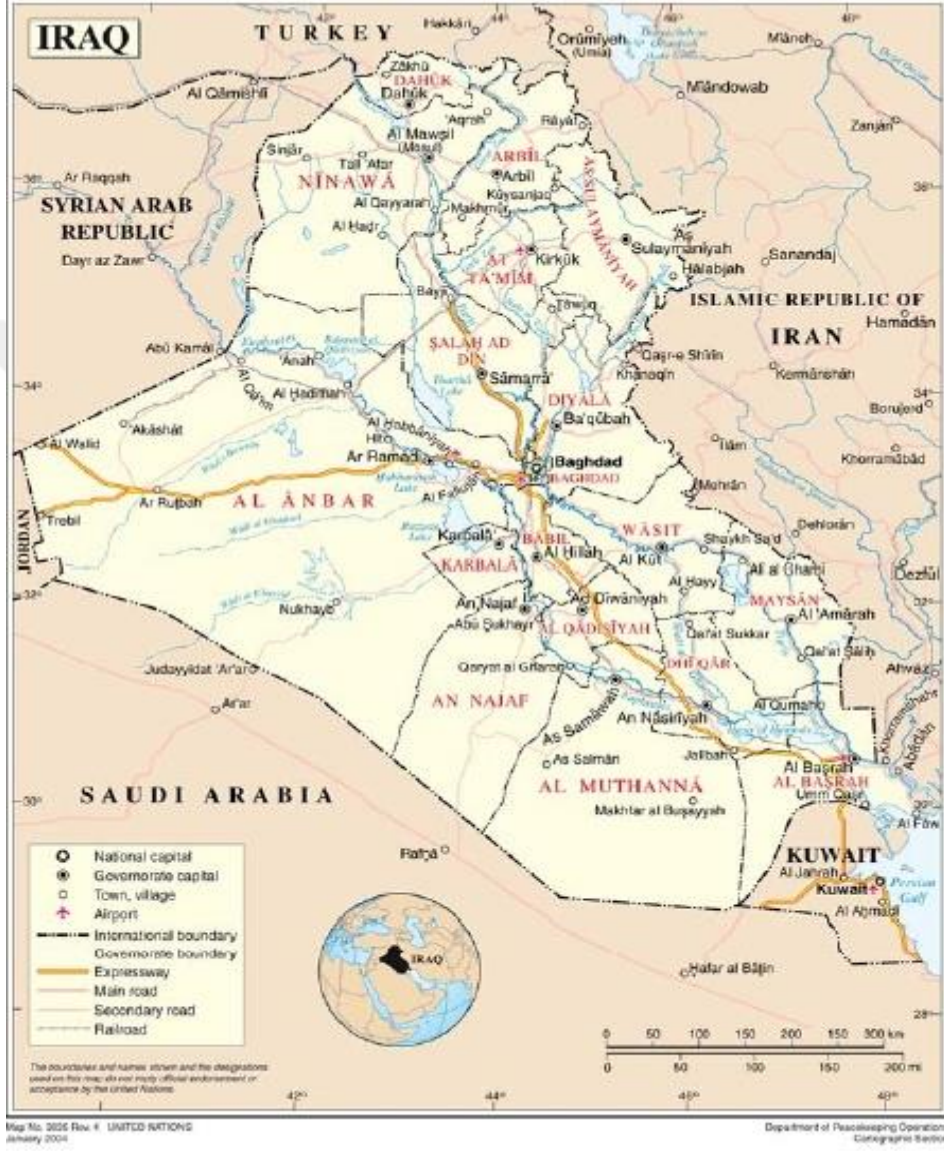
4) Sizce tezkere geçseydi Türkiye'nin terörle mücadelesine katkısı ne yönde olurdu?

Bunun çok gerçekçi ve rasyonel olduğunu düşünmüyorum. Gerçekçi olmak gerekirse gerçekleşmemiş bir olay hakkında yorum ve tahminler yapmak çok kolaydı. Ancak o zamanki parametreler ışığında düşünmek gerekmekte. Türk askeri belki Kandil'e girerek PKK kamplarını yerle bir edebilirdi ancak örgüt Ermenistan ya da Suriye'deki yapılanmalarına ağırlık verirdi. Hatta belki de günümüzde yaşanan şehir çatışmalarına o dönemde başlardı. Bu nedenle ben Türkiye'nin Irak'a girse de terör örgütünün yok edileceğini düşünmüyorum. Irak'a girince PKK terör örgütünün biteceği kesin ise o zaman Türkiye'nin bugün de Suriye'ye girmesi gerekmektedir. Ancak gördüğümüz üzere Türkiye elinden geldiğinde bu ateş çemberine girmemeye çalışıyor. Çünkü gördüğüm gibi ABD, Türkiye'ye rağmen bugün

Suriye'deki Kürt unsurlara yardım sağlıyor. O dönem zaviyesinden düşünülduğünde de ben ABD'nin Türkiye'ye böyle bir imkân vereceği kanısında değildim.

5) Sizce başta Erdoğan olmak üzere AK Parti liderleri tezkerenin geçmesini neden destekliyordu?

AK Parti liderleri Ortadoğu'da değişimin yaşanacağını ve yeni bir düzen kurulacağını farkındaydılar. Bu nedenle düzenin dışında kalmaktansa düzen kuruculardan biri olmak amacıyla tezkereyi destekliyorlardı. Çünkü ABD, Türkiye olsa da olmasa da Irak'a bir şekilde müdahale edecekti. Bunun bilincinde olan Hükümet denklemde yer almak istiyordu. Yani kurulan sistemde yürütülmek yerine sisteme dâhil olup sisteme yön veren unsurlardan biri olmak amacındaydılar. Bunların yanı sıra ABD ile kurulan iyi ilişkiler vardı. ABD ile yıllarca yürütülen müttefiklik AK Parti iktidarında daha da artmıştı. Bu doğrultuda Türkiye, ABD ile ilişkileri devam ettirmek ve ABD'nin gücünden geniş bir yelpazede yararlanmak istiyordu. Bu yelpazeyi ekonomik, siyasi ve askeri olarak görmek mümkündür.

IRAK HARİTASI¹⁰

¹⁰ Irak Haritasi, (Erişim) www.gozmer.org/haritalar 15 Eylül 2015

Ek 6

YAĞMUR HATTI¹¹

¹¹Yağmur Hattı, (Erişim)

www.kerkuk.net/haberler/haber.aspx?dil=1055&metin=200802015 (06 Kasım 2015)

TÜRKİYE VE ABD ARASINDA MÜZAKERE EDİLEN SİYASİ BELGE¹²

- Irak'ın bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve ulusal birliği korunmalıdır.
- Irak'ın doğal kaynakları bir bütün olarak Irak ulusuna ait olup, bu nitelikleri itibariyle Irak nüfusunun tümünün refahı için kullanılmalıdır.
- Özgür ve adil seçimler, hukukun üstünlüğüne saygı, yasa karşısında eşitlik, insan haklarına saygı dahil, uluslararası standartları karşılayan, tam temsili sağlayan bir yönetim oluşturulması yönünde Irak halkına yardımcı olunmalıdır.
- Irak'ın müstakbel siyasi sistemi ve anayasası, ulusal birliğin güçlendirilmesine yardımcı olmak amacıyla Irak halkının tümünün tam katılımı ve hür rızasıyla belirlenmelidir. Bu birlik anlayışı aynı zamanda Irak'ın tümüne yansıtılmalıdır, zira Irak'ın tüm şehirleri (Musul ve Kerkük özel atfı) ve bütünü herhangi bir gruba değil, tüm Irak ulusuna aittir ve böyle de kalacaktır.
- Irk, etnik köken, cinsiyet, dil ve dini inanç temelinde ayırım ortamdandır kaldırılmalı; Irak'ın kurucu tüm halkı olan Araplar, Kürtler, Türkmenler ve bunların yanı sıra Süryaniler, Keldaniler ile diğerlerinin hak ve özgürlükleri korunmalıdır.
- Irak halkının tümünü temsil eden demokratik bir yönetime geçiş mümkün olan en hızlı şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Irak'ta diğer tüm silahlı unsurlara (peşmerge güçleri kastedilmektedir) ihtiyacı ortadan kaldıracak şekilde, reforma tabi tutulmuş, birleşik komuta altında, yeni merkezi otoriteye karşı sorumlu bir ulusal ordu oluşturulmalıdır.
- PKK-KADEK, Ensar ül-İslam ve Halkın Mücahitleri terör örgütleri başta olmak üzere, Irak içinde mevcut olan ve Irak'tan kaynaklanan terörizm ve teröre destek bertaraf edilmeli; teröristlerin kurtarılmış bölge oluşturma ve silah temin imkânına kavuşturulmaları önlenmelidir.
- Bölgedeki terörist unsurların bir insani krizi istismar etmelerine izin verilmemelidir.
- Sivillerin can ve mallarının korunması, sivil halkın yerinden edilmesinin önlenmesi için azami özen gösterilmelidir. Yine de kitlesel nüfus hareketleri meydana geldiği takdirde,

¹²Deniz Bölükbaşı, 1 Mart Vakası, Irak Tezkeresi ve Sonrası, S.67

yerinden edilmiş kişiler yaşadıkları yerlere mümkün olan en yakın bölgelerde barındırılmalıdır.

- Acil yardım için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.

**TÜRKİYE VE ABD ARASINDA MÜZAKERE EDİLEN
EKONOMİK (YARDIM PAKETİ)BELGE¹³**

- Türkiye'deki askeri üsler ve bunlarla bağlantılı altyapının iyileştirilmesi amacıyla 250 milyon dolar harcama yapılması.
- Türkiye'de acil ulusal güvenlik önceliği olarak kabul edilmek suretiyle 4milyar dolarlık ekonomik hibe yardımı. Bu hibe miktarı 34 milyar dolar krediye dönüştürülebilecektir. Bunun 8.5 milyarlık bölümü kısa sürede verilebilecektir.
- ABD kredisi 4 yıl ödemesiz 15 yıl vadeli olacaktı. Sabit faiz yüzde 6.25'ti. Bu dönemde Türkiye'nin Eurobond borçlarının faizi yüzde10.5'ti. Türkiye bu elverişli şartlardaki 34 milyar dolar krediyi kısa vadeli iç ve dış borç ödemesi için kullanabilecekti.
- Türk ordusunun modernizasyonu için 2 milyar dolar hibe yardımı.
- ABD Hükümeti, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) çerçevesinde Türkiye'den ithal edilecek bazı altın mücevherat ve diğer bazı ürünlere gümrük muafiyeti tanıyacak, ayrıca bu yıl içinde ilave Türk mallarının da GTS listesine dahil edilmesi çalışmalarını hızlandıracaktır. Türkiye'den ABD'ye ihraç olunan söz konusu kategorilerde yer alan ürünlerin hali hazırdaki (2003) tutarı 180 milyon ABD dolarıdır.
- Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne Türkiye'nin daha fazla katılımını kolaylaştırmak amacıyla ABD Hükümeti teknik yardım sağlayacaktır.
- ABD başkanı acil ulusal güvenlik önceliği olarak Kongre'den Türkiye'de,belli bir ürün sınırlaması yapılmaksızın, "nitelikli sanayi bölgeleri" kurulmasına izin verilmesini isteyecektir. Nitelikli sanayi bölgeleri, halen mevcut işyeri ve sanayi merkezleri ile yeni üretim olanaklarının bu program çerçevesine dahil edilmesi suretiyle, Türk sanayi ve çalışanları için önemli fırsat ve yararlar sağlayabilecektir. Nitelikli sanayi bölgeleri Türkiye'nin eğitimli sanayi işgücünü arttırabilecek, teknoloji aktarımı sağlayabilecek, böylece Türkiye'nin dünyadaki rekabet gücünü genişletebilecektir.
- Nitelikli sanayi bölgeleri hükümleri altında, bazı ABD kaynaklı girdilerin kullanılmasıyla üretilen tekstil ürünlerinin ülkeye girmesine izin verilecektir.Türkiye'nin dünya çapında

¹³Deniz Bölükbaşı, 1 Mart Vakası, Irak Tezkeresi ve Sonrası, s.70-72

rekabet gücü bulunduğu bilinen ayakkabı sanayi dahil olmak üzere, diğer birçok sanayi alanında yapılacak üretim, nitelikli sanayi bölgelerinin yıllık potansiyel üretimini artıracaktır.

- ABD, Türk firmalarının nitelikli sanayi bölgelerinin sunduğu olanaklardan yararlanabilmeleri için yardımcı olacaktır.

- ABD, nitelikli sanayi bölgeleri kapsamına dahil olanlar dışında, bazı ABD kaynaklı girdilerin kullanılmasıyla Türkiye’de üretilen tekstil ürünlerinin kotasız olarak ihraç edilmesini teminen gerekli idari önlemleri alacaktır.

- Başkan, Kongre’den ABD askeri alım kurallarındaki kısıtlamaların kaldırılarak, ABD Savunma Bakanlığı’nın, önümüzdeki yıl boyunca,bölgedeki ABD güçlerinin kullanımı için Türkiye’den tekstil ürünleri satın almasına izin verilmesini isteyecektir.

- ABD ile Türkiye Irak halkının ihtiyaçlarının karşılanması, Irak ekonomisinin canlandırılması amacıyla Irak’a gıda, ilaç ve askeri olmayan diğer malların akışının sağlanmasının önemi üzerinde mutabık kalmışlardır. Bu amaç doğrultusunda ABD ve Türkiye beraberce çalışacaktır. Bu amaç çerçevesinde, ABD ve Türkiye BM Petrol Karşılığı Gıda Programı çerçevesinde sağlanan mal ve ürünlerin Irak’a zamanlıca ulaştırılması ortak amacını paylaşmaktadır.

- İki ülke, Türkiye’nin, Petrol Karşılığı Gıda Programı uyarınca Irak halkının hayati insani ihtiyaçlarını karşılama yolunda önemli bir kaynak konumunda bulunduğu ve bulunmaya devam edeceğinin bilincindedir. Birleşmiş Milletler programları çerçevesinde Irak’la ticaret yapan Türk firmaları, bankaları ve özel kişiler için ekonomik fırsatların korunması ve geliştirilmesinin önemi üzerinde anlaşmışlardır. Bu çerçevede, mevcut Petrol Karşılığı Gıda Programı’yla bağlantılı insani sözleşmelerinin adil ve hakkaniyet ilkelerine uygun biçimde ele alınmasına çalışmak niyetindeyiz.

- Türkiye ile Irak arasında ulaştırma, enerji ve telekomünikasyon bağlantılarının geliştirilmesi için büyük potansiyel bulunmaktadır. Enerji kaynakları da dahil olmak üzere sınır ötesi ticaretin sürdürülmesinin ekonomik anlamının bilincindeyiz. ABD ve Türkiye, Türkiye’nin Güneydoğu bölgesi için özel önem taşıyan bu ticaretin geliştirilmesi yönünde gayret göstereceklerdir.

- Daha geniş bir çerçevede, Türkiye ile ABD, bölgesel ticaret ve yatırımın geliştirilmesi yönünde mevcut büyük potansiyelin bilincindedir. Bölgesel ticaret ve refahın artması için altyapı oluşturulması, somut olanakların yaratılması yönünde öncelikli çaba göstermeyi taahhüt etmektedirler.

- Türkiye ve ABD, Bakû-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ile Güney Kafkaslar doğalgaz hattının (Bakû-Tiflis-Erzurum) başarıyla tamamlanması yönündeki kararlılıklarına bağlıdır.

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

February 24, 2003

His Excellency
Abdullah Gul
Prime Minister of the
Republic of Turkey
Ankara

Dear Mr. Prime Minister:

The Turkish Grand National Assembly's decision on February 6 to authorize military site preparations was a difficult vote. I salute Turkey's Government and Parliament for taking this courageous step and believe it is in the best interests of security, long-term peace, and the strategic partnership between our two countries.

Now, the even weightier issue of potential military operations in Iraq stands before us. The United States is asking for Turkey's approval of arrangements for possible military action to disarm the regime of Saddam Hussein. We deeply appreciate the cooperation Turkey is already providing the United States with respect to Iraq. It is important for the Turkish Grand National Assembly, as it considers our current request, to recognize that a peaceful outcome is only possible if we together demonstrate our resolve to move decisively, if necessary, to eliminate the threat posed by Saddam's weapons of mass destruction and to restore freedom and prosperity to a unified Iraq.

We stand at a strategic crossroads. Approval of our request will elevate the U.S.-Turkey partnership to new heights. Should military action become necessary, we will proceed with an assistance package that is unprecedented in scope. It will help Turkey to advance reforms that are crucial to its long-term economic growth, and to bolster the Turkish economy in the face of the economic impact of potential military operations in Iraq. The cooperation between our two countries in Iraq will open a new chapter in a partnership that began 50 years ago in Korea and has continued to deepen, most recently with Turkey's leadership of the International Security Assistance Force in Afghanistan.

I am pleased we have arrived at written documents on economic assistance and reform, and on the political future of Iraq, as well as two memoranda of understanding on military issues. These documents constitute a sound framework outlining our mutual support, cooperation, and coordination with respect to Iraq, thereby underscoring the depth of our countries' friendship and shared interests. I reiterate my commitment to act in accordance with these documents.

I look forward to enhancing the cooperation between our two great countries, and hope to see you in Washington in the near future.

Sincerely,

George W. Bush

Beyaz Saray, Washington
24 şubat 2003
Ekselansları Abdullah Gül
Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı
Ankara

Sayın Başbakan

TBMM'nin 6 Şubat'da askeri mevki hazırlama konusunda aldığı karar güç bir oylamaydı. Türk Hükümeti'ni ve Parlamentosu'nu bu cesur adımı atmış olmaktan dolayı kutluyorum ve bunun güvenliğinin, uzun vadeli barışın ve ülkelerimiz arasındaki stratejik işbirliğinin yararına olduğuna inanıyorum.

Şimdi, bundan da önemli bir konu olan Irak'a muhtemel askeri hareket karşımızdadır. ABD Türkiye'nin Saddam Hüseyin rejimini silahsızlandırmak için muhtemel askeri harekâta ilişkin düzenlemeleri onaylamasını istemektedir. Irak konusunda Türkiye'nin elan sağlamakta olduğu işbirliğini takdirle karşılıyoruz. TBMM'nin bu talebimizi tezekkür ederken şu hususu göz önünde tutması önem taşımaktadır: Gerekli olduğu takdirde Saddam'ın kitle imha silahlarını ortadan kaldırmak ve birleşik Irak'a özgürlük ve refahı getirmek konusunda kararlılıkla hareket etme iradesini sergilememiz halinde barışçı sonuç mümkün olacaktır.

Stratejik bir yol kavşağındayız. Talebimizin kabul edilmesi ABD-Türkiye ortaklığını yeni zirvelere taşıyacaktır. Askeri harekât gerekli hale geldiği takdirde, emsali olmayan kapsamda bir yardım paketini uygulamaya koyacağız. Bu paket Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik büyümesi için hayati önem taşıyan reformları ilerletmesine yardımcı olacak ve Irak askeri operasyonlarının etkileri karşısında Türk ekonomisini takviye edecektir. Irak'ta ülkelerimiz açısından işbirliği, 50 yıl önce Kore'de başlayan ve son olarak Türkiye'nin Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü liderliğiyle derinleşerek süren ortaklığımızda yeni bir sayfa açacaktır.

Ekonomik yardım ve reform, Irak'ın siyasi geleceği ve askeri konularda iki mutabakat muhtırası olmak üzere yazılı belgeler üzerinde anlaşmaya varılmasından memnuniyet duyuyorum. Bu belgeler, Irak konusundaki karşılıklı destek, işbirliği ve koordinasyonun esaslarını belirleyen sağlam bir çerçeve oluşturmakta ve ülkelerimizin dostluğunun ve paylaşılan çıkarlarının derinliğini göstermektedir.

Bu belgelere uygun olarak hareket etme taahhüdümü tekrarlarım.

İki büyük ülkelerimiz arasındaki işbirliğini geliştirme arzusuyla sizi yakın bir gelecekte Washington'da görmeyi ümit ediyorum.

Saygılarımla
George W. Bush

1 martta reddilen tezkere

Irak konusundaki endişe verici gelişmeler çok hızlı bir seyir izlemekte ve kriz ortamı giderek ağırlaşmaktadır. Sorunun barışçı yollarla çözümü yönündeki çabalar, bugüne kadar ümit edilecek sonuçları vermemiştir.

58'inci Cumhuriyet Hükümeti gelişmeleri başından beri yakından ve hassasiyetle izlemiş, barışçı çözüme katkıda bulunmak amacıyla yoğun çaba harcamıştır. Bu amaçla başta bölge ülkeleri olmak üzere ilgili tüm ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla temas ve istişarelerde bulunmuştur.

Irak'a ilişkin gelişmeler 6 şubat 2003 tarihli kapalı oturumunda TBMM tarafından değerlendirilmiş ve her ihtimale karşı gerekli güvenlik tedbirlerinin alınması ve hazırlıklarının yapılması amacıyla hükümete yetki verilmiştir. TBMM, bu çerçevede, Türkiye'deki askeri üs ve tesisler ile limanlarda gerekli yenileştirme, geliştirme, inşaat ve tevsi çalışmaları ile altyapı faaliyetlerinde bulunmak amacıyla ABD'ye mensup teknik ve askeri personelin üç ay süreyle Türkiye'de bulunmasına, bununla ilgili düzenlemelerin hükümet tarafından yapılmasına Anayasa'nın 92'nci maddesi uyarınca izin verilmesini kararlaştırmıştır.

Hükümet gerekli hazırlıkları buna uygun olarak sürdürmüş ve bu faaliyetlerin hukuki ve teknik çerçevesini belirleyen mutabakat muhtırası ABD'yle 8 şubat 2003 tarihinde sonuçlandırılarak altyapı çalışmaları başlatılmıştır.

Öte yandan, Türkiye için güvenlik riski oluşturan olumsuz gelişmelerin yoğunluk kazanması üzerine NATO Antlaşması'nın 4'üncü maddesi çerçevesinde gerekli istişareler başlatılmış ve NATO Savunma Planlama Komitesi 19 şubat 2003 tarihinde Türkiye'ye NATO desteği verilmesini kararlaştırmıştır.

Bu kapsamda Türk hava sahasının bütünlüğünün korunması ve gözetimi için savunma amaçlı olarak NATO havadan erken ihbar uçakları ile NATO harekât alanı füze savunma sistemlerinin Türkiye'de konuşlandırılması ve kimyasal ve biyolojik silahlara karşı koru-

¹⁶Bölükbaşı, 1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası, s.193

ma desteği sağlanması kararlaştırılmıştır.

Buğın gelinen noktada bölgede hüküm süren krizin bir çatışmaya dönüşmesi ihtimali giderek güçlenmektedir. Ağırlaşan ortam ve şartlar karşısında Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdit ve risklerin ciddi boyutlar kazandığı bir sürece girilmektedir.

Türkiye'nin milli birliğini ve toprak bütünlüğünü hedef alan terör unsurlarının bölgede yuvalanmaları Irak'taki durumun Türkiye için teşkil ettiği güvenlik tehdidinin çok önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Aynı şekilde Irak'ta din ve mezhep temelinde bir parçalanmaya yol açabilecek gelişmeler de çok ciddi bir endişe kaynağıdır.

Bunun yanı sıra geçmişte yaşanan messif tecrübeler, Kuzey Irak'tan ülkemize toplu g hareketi ihtimaline karşı da hassas ve hazırlıklı olunmasını gerekli kılmaktadır. Bu amaçla sınır bölgelerimizdeki muhtemel yığılmaları önlemek ve insani mülahazaları da dikkate alarak bu gn sınırlarımızın mümkün olduğunca ilerisinde uygun bir bölgede durdurulmasını sağlamak için gereken tedbirlerin alınması kaçınılmaz olacaktır. Bu konuda başlatılan hazırlıklar sürdürülmektedir.

Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünü ve milli birliğinin korunmasına ve sorunun barışlı yollarla çözüme kavuşturulmasına büyük önem vermektedir. Kuvvet kullanımı son are olarak görülmelidir. Giderek tırmanan krizin bir savaşa dönüşmeden çözümü için zaman giderek azalmaktadır. Savaşın önlenebilmesi için Irak yönetiminin tam ve etkin silahsızlanma konusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarında yer alan yükümlülükleri tüm icaplarıyla yerine getirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Irak'ın, durumun vahametini idrak etmesi ve sorunun barış ortamı korunarak çözümünün nn aması için uluslararası toplumun kararlı tutumunu sürdürmesi büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği yesi ülkeler ile aday ülkelerin 17-18 şubat 2003 tarihlerinde Brüksel'de yaptığı ve Türkiye'nin de katıldığı Zirve Toplantısı Ortak Bildirisi'nde de vurgulandığı üzere, bu konuda sergilenecek kararlılık ve dayanışmanın yanı sıra somut ve fiili askeri caydırıcılık tedbirleri alınması Irak'ın bu konuda ikna edilebilmesinde çok etkili bir vasıta olacaktır.

58'inci Cumhuriyet Hükümeti bu olumsuz gelişmelerin karşımıza çıkarabileceği bütün riskler ve ihtimallere karşı Türkiye'nin temel hak ve menfaatlerini korumak amaçıyla gereken bütün güvenlik tedbirlerini almakta ve uygulamaya koymaktadır.

Irak'a karşı askeri caydırıcılık tedbirleri kapsamında yabancı si-

lahlı kuvvetler unsurlarının Türkiye’de geçici olarak konuşlandırılması için TBMM’nin izin ve yetki vermesi, bugünkü kriz ortamında munzam bir baskı unsuru olarak çok önemli ve etkili bir fonksiyon icra edecektir.

Aynı şekilde, Türkiye Cumhuriyeti’nin en kötü ihtimale karşı hazırlıklı olarak zamanında ve süratle hareket etmesini ve gerekli tedbirleri almasını sağlamak bakımından Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yabancı ülkelere gönderilmesi konusunda TBMM’nin izninin alınması hükümetin etkili bir siyaset izlemesini sağlamak açısından büyük önem taşıyacaktır.

Bu kuvvetlerin gelişmelerin seyrine göre gerektiğinde kullanılmaları hükümetin belirleyeceği esaslara ve bu konuda yapılacak düzenlemelere bağlı olacaktır.

Bu mülahazalarla; gereği, kapsamı, sınırı ve zamanı hükümetçe belirlenecek şekilde,

1- Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yabancı ülkelere gönderilmesine ve bu kuvvetlerin gerektiğinde belirlenecek esaslar dairesinde kullanılmasına;

2- Uluslararası meşruiyet kuralları çerçevesinde en fazla 62 000 askeri personelin ve hava unsurları olarak 255 uçak ve 65 helikopteri aşmamak kaydıyla yabancı silahlı kuvvetler unsurlarının hükümetin tespit edeceği mücavir bölgelerde geçici olarak konuşlandırılmak üzere altı ay süreyle Türkiye’de bulunmasına; bu amaçla Türkiye’ye gelecek yabancı kara kuvvetlerinden destek unsurları dışındaki muharip unsurların geçici olarak konuşlandırıldıkları bölgelerden Türkiye dışına intikallerinin en kısa sürede tamamlanması ve yabancı hava ve deniz kuvvetleri ile özel kuvvetler unsurlarının muhtemel bir harekâтта kullanılmalarını sağlayacak şekilde konuşlanmaları ve yabancı silahlı kuvvetlere mensup hava unsurlarının Türk hava sahasını üst uçuş amacıyla kullanmaları için gerekli düzenlemelerin yapılmasına; bu yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’ye gelişiyile ilgili hazırlıkların yürütülmesine, Türkiye ülkesinde tâbi olacakları ve Türk Silahlı Kuvvetleri’yle işbirliği esas ve usullerine ilişkin düzenlemelerin hükümetin belirleyeceği esaslar çerçevesinde yapılmasına, Anayasa’nın 92’nci maddesi uyarınca izin verilmesini arz ederim.

Abdullah Gül
Başbakan

Başbakan Abdullah Gül'ün Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'e yazdığı mektup, Mart 2003

Sayın Cumhurbaşkanı,

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin ve Türkiye halkının, Irak'a her zaman köklü dostluk, kardeşlik, akrabalık ve iyi komşuluk hisleriyle bağlı kalmış olduğunu biliyorsunuz.

Türkiye'nin Irak halkından ve Irak'ın birlik ve bütünlüğünden yana bu tutumunu en zor koşullarda dahi ve gerek ikili düzeyde gerek çok taraflı uluslararası forumlarda sürdürmeye içten gayret sarf etmiş olduğunu takdir edersiniz.

Bu gayretler bazen olumlu sonuçlar vermişse de, realiteler karşısında bunların sonuçsuz kaldığı da olmuştur ve olmaktadır.

Irak ile ilgili benzer duygu ve tutumların birçok bölge halkı tarafından da benimsendiğine inanıyorum.

Bu çerçevede bazı önemli hususları Ekselanslarının bilgisine sunma ihtiyacını kuvvetle hissediyorum. Bunu dostluğun bir gereği ve bir görev sayıyorum.

Irak'ta, emsali görülmemiş çapta kitlesel bir askeri çatışma ve yıkım ihtimali son derece ciddi biçimde yakınlaşmış bulunmaktadır. Bu husus bütün dünya tarafından müşahede edilmektedir.

Bu durum, halkımızda ve bölgemizde haklı ancak çaresiz bir üzüntü ve endişe yaratmaktadır.

Böyle bir askeri çatışmanın sonuca varacağı ve Irak halkının ve bölgemizin bugününü, geleceğini en olumsuz biçimde etkileyeceğinden ne yazık ki kimse kuşku duymamaktadır.

Bölge tarihine ve tarih bilincine sık sık atıfta bulunan bir devlet adamı olarak, kadim ve yakın geçmişte, ortak coğrafyamızın diğer tarafların yarattığı yıkımlardan, ne kadar derin ve kalıcı biçimde etkilenmiş olduğunu biliyorsunuz.

¹⁷ Sever, Abdullah Gül ile 12 Yıl, s.190.

Bugün de karşı karşıya bulunulan vahim durumun önüne geçmek için başta Irak olmak üzere bütün tarafların yükümlülüklerini ve sorumluluklarını yerine getirmesi elzemdir.

Nitekim, Irak Hükümeti'nin 1441 sayılı Güvenlik Konseyi Kararının uygulanmasında Birleşmiş Milletler ile sürdürdüğü işbirliği uluslararası toplum tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır.

Bu işbirliğinin kesintisiz, aksamadan ve en şeffaf biçimde sürdürülerek sonuçlanması Irak'ın dostlarının dileğidir.

Bu noktada UNMOVIC Başkanı Hans Blix ve IAEA Direktörü Baradai'nin 18 - 20 Ocak'ta Irak'a yapacakları ziyaretten tamamen ikna olmuş olarak dönmeleri hayati bir önem taşımaktadır. Adı geçenlerin, Irak'ın 1441 sayılı karar çerçevesinde yaptığı beyanların yeterliliği bakımından hiçbir tereddütlerinin kalmamış olmasının sağlanması elzemdir.

Böyle bir sonuç, Irak halkı ve dostları için gurur kaynağı olacaktır. Yeni bir ufuk yaratacaktır. Aksine bir durumun ise en acı sonuçlara yol açması kaçınılmaz görülmektedir.

Bu faaliyetlerin aşama kat etmesi, Irak'ın diğer alanlardaki çabalarına da anlam kazandıracaktır. Örneğin, Irak'ın bazı komşuları ile olan sorunların çözümü için esasen atmakta olduğu adımlar daha da değer kazanacaktır. Irak Hükümetinin Irak halkının uyumu ve huzuru için esasen tasarladığını duyduğumuz iyileştirmeler için ortam daha uygun olacaktır. Irak'ın uluslararası toplumdaki itibarlı ve güvenli yerini tekrar alması için başta komşuları olmak üzere hepimizin katkısıyla yeni imkânlar ortaya çıkacaktır.

Yukarıdaki hususlarda görüşleriniz olur ise bunları öğrenmekten memnuniyet duyacağım.

Bölgeyi şiddet ve yıkımdan sakınmak ve barışçı bir çözüm aramak amacıyla bölge ülkeleri ile yapmakta olduğum bir dizi istişare henüz sonuçlanmamıştır. Görüşleriniz yapmakta olduğum istişarelerin sonuçlarının değerlendirilmesine katkı teşkil edecektir.

Politik alan giderek daralmaktadır. Zaman ön şartlar koşmak, kısa vadeli taktikler uygulamak ve retorik yapmak zamanı olmaktadır artık kesinlikle çıkmıştır. Cesaret, açıklık ve ılımlılık mesajı veren jestlerin karşılık bulması için ise, süre kısa da olsa şartlar uygundur.

Yukarıdaki görüş ve duygularımın içtenliğine ve açıklığına inanmanızı rica eder, Irak halkına ve şahsınıza selamet ederim.

Saygı ve selamlarımla.

Abdullah Gül

GİZLİ

**SAYIN MÜSTEŞAR'IN BAŞKANLIĞI'NDA ABD SAVUNMA BAKAN YARDIMCISI
WOLFOWITZ BAŞKANLIĞI'NDAKİ HEYET İLE YAPILAN GÖRÜŞMENİN
ANA NOKTALARI**

17 Temmuz 2002

1) Wolfowitz, Irak'ın yarattığı tehlike hakkında Sayın Başbakanımız'a çizdiği çerçevede bir sunuş yapmıştır. Bu meyanda şu hususları da vurgulamıştır:

- 687 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde silah denetçilerinin Irak'a dönmesi artık Irak'ın silahsızlandırılmasında yeterli değildir.

- Demokratik, çok etnik unsurlu, KİS'siz, toprak bütünlüğüne sahip, ABD ve Türkiye ile barış içinde yaşayan bir Irak arzuluyoruz.

- Türkiye'nin yaşamsal çıkarları bulunduğu ve Irak konusunda çok önemli bir rol oynayacağına bilincindeyiz. Türkmenler'e ilginizi de biliyoruz. Sürece başlangıcından itibaren katılmamızı arzuluyoruz. Değerlendirmelerinize önem veriyoruz.

Başkan Bush, bütün bunların bilincinde olarak, size şu güvenceleri vermektedir:

- 1- Askeri hareket yarım bırakılmayacak, ABD işi sonuçlandırılacaktır.
- 2- Saddam ertesinde ABD, Irak'ta, Türkiye ve uluslararası toplumla birlikte, Türkmenler dahil, azınlıklara saygılı demokratik bir rejimin teşkilini sağlayacaktır.
- 3- Bir Kürt devleti kurulmayacak, Kürtler ile bu konuda bir anlaşma yapılmayacaktır. ABD Irak için sadece birkaç muhalif partiyle değil, bütün gruplarla konuşmaktadır. Kerkük ve Musul'a yönelik Kürt emellerinin gerçekleşmesine izin verilmeyecektir. Türkmenler'in hakları korunacaktır.
- 4- Kürt partileriyle Irak'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde görüşülecektir.
- 5- Askeri hareket mülteci sorununa yol açmayacak şekilde planlanıp icra edilecektir.
- 6- ABD Türkiye'nin uğradığı zararları tazmin etmeye çalışacaktır. Körfez Savaşı'nda bu gerektiği kadar yapılamamıştır. Türkiye Irak'taki rejim değişikliğinden en çok yararlanacak ülkelerden biri olacaktır.
- 7- KİS'ler konusunda en etkili bilgi değişimine hazır olacağız.
- 8- Türkiye'yi Irak füzelerinden korumak için Patriot füzeleri konuşlandırmaya hazırız

GİZLİ

Kore'de, Bosna'da, Kosova'da, Afganistan'da birlikte olduk. Bu defa da birlikte olmak istiyoruz. Türkiye'nin katılması halinde sonuç ABD için de, Türkiye için de daha iyi olacaktır.

Wolfowitz şu iki talebi de gündeme getirmiştir:

a) Kuzey Irak'ta iki CIA ekibi konuşlandırmak istiyoruz. Bu konudaki başvurumuza cevaben siyasi karar gerektiğini söylemişsiniz. Buna olumlu yaklaşmanızı rica ediyoruz. Bizim için bu husus çok önemlidir. Bu konuda saydamlığa özen göstereceğiz.

b) KKH'nun yeni uçaklar, daha çok uçuş ve yeni mühimmatla genişletilmesi lazımdır. ABD muharebe gücünü artırmak istemektedir. Amaç, Saddam Hüseyin'i kuzey Irak'a harekatta bulmaktan caydırmak, hareket özgürlüğü sağlamaktır. Bu hususta da saydamlık içinde olacağız. Bu talebin yerine getirilmesinde işbirliğimize ihtiyaç duyuyoruz.

2) Sayın Müsteşar, gizli görüşme mekanizmasına ilişkin anlayış belgemizi okumuş ve görüşme sonrasında Wolfowitz'e tevdi etmiştir (belge eklidir).

- Sayın Müsteşar mekanizmanın Türkiye tarafını Müsteşar Yardımcısı başkanlığında bir heyetin oluşturacağını, bu heyette askeri yetkililerin de yer alacağını bildirmiştir.

- Wolfowitz, ABD tarafına Grossman'ın başkanlık edebileceğini, Stuttgart karargahına askeri temsilci göndermemizin planlamaya nüfuz etmemizi sağlayacağını söylemiştir.

- Grossman, ABD heyetinin oluşumunu Dışişleri Bakanı Powell ile ele alacaklarını ifade etmiştir.

- Grossman, Ankara ve Vaşington'daki Büyükelçiler'in heyette yer alacaklarını, iletişimin yürütüle görüşmeler, telefon temasları ve Büyükelçiler yoluyla sağlanabileceğini belirtmiştir.

- Grossman İngiltere ve Avustralya ile yaptıkları hazırlıkların askeri danışma şeklinde cereyan ettiğini, siyasi danışma sürecine giren ilk ülkenin Türkiye olacağını söylemiştir.

3) Sayın Müsteşar Irak'ta edindiğimiz bazı imtiyazların (petrol-doğalgaz arama/işletme) Saddam ertesinde korunmasını istediğimizi vurgulamıştır. ABD tarafı bunun bir ilke karar gerektireceğini, ancak bu önerinin masada olmasını kabul ettiğini bildirmiştir.

4) ABD tarafına, soruları üzerine, Irak ve kuzey Irak'taki durum, Türkmenler, İran'ın muhtemel tavır, KDP ve KYB ile ilişkilerimiz, Suudi Arabistan'ın Türkiye'deki faaliyetleri, PKK-KADEK'in kuzey Irak'taki varlığı, İran'ın PKK'ya karşı tutumu hakkında bilgi verilmiştir.

- ABD heyetinden KADEK'in terör örgütleri listesine alınması istenmiştir. ABD heyeti bunun Vaşington'da ele alınacağını ifade etmiştir.

- ABD tarafı Irak muhalefet gruplarının liderlerinin (INC+ Dörtü Grup) 16 Ağustos'da bir araya getirilmesinin öngörüldüğünü bildirmiştir.